

Universitätsbibliothek Wuppertal

C. Cornelii Taciti Opera Qvae Exstant

Tacitus, Cornelius

Antverpiæ, MDLXXXIX

Ad librum I. histor. notæ

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-496](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-496)

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM I. HISTOR.
NOTÆ.

ERV. Galba iterum T. Vinius Coss.] *Vulgò appellant T. Iunium. At* PAG. 185.
mibi religio non fuit sequi scripturam antiqui marmoris eruti ad radices Vinia gens.
montis Cælij:

SER. GALBA. II. T. VINIO. COS.

à quo præsertim staret Plutarchus, qui ferè hunc hominem Τίτον Ολίβιον, aut
Ολίβιον appellat. Simile mendum in Suetonij Aug. cap. xxvii. ubi T. Iunius Suetonij cor-
Philopœmen scribitur, qui ex Dione est Vinius. etsi Appiani scriptura firmat rectio.
vulgatam. Sanè Iunia gens nobilior, quàm ut i. hunc hominem conveniat: cuius pater dumtaxat
ex familiâ Pratoriâ, ut Tacitus infra refert.

Dcc. & xx. prioris ævi annos.] Exactè si putas, xxii. reperies.
Dignitatem nostram à Vespasiano incohata[m.] Quomodo? quicquid Procurator sub
illo Belgicâ? E Plinio id suspicere: sed suspicere tantum. imò verius id ceperis de huius patre. In-* * Lib. vii.
tellego ergo dignitatem eius incohata[m] à Vespasiano, quòd ab eo latitclanius factus, & relatus in Tacitus à Ve-
ordinem primum. spasiano Sena-

A Tito auctam.] Quæsturâ, opinor, adiectâ.
A Domitiano longius prouectam.] Quo Principe & Quindecimvir & Prator fuis-
se, ipse testatur xi. Annal.
Diui Neruæ.] At, Diui. Cæpit ergo scribere eo mortuo & sacro. Scripsit post
Opus aggredior plenum variis casibus.] Parum firma aut germana lectio. Nam Neruum.
Vatic. ille opt. opus aggredior opibus casibus, præfert: & supra adnotatum, opimum. Et in Ro- Tentatus Ta-
mano antiquitus excuso, item legas, opimum casibus. Censeam fuisse, opulens casibus. quæ vox citus.
paullo à vulgo seductior, exscriptores seduxit.

Quattuor Principes ferro interempti.] Ne erres cum vulgo, neu Pisonem inter istos
censeas. Intellegit enim Galbam, Othonem, Vitellium, Domitianum. Nam & ad huius exitum Aliter acceptus
Historiam perduxit. Piso autem, dumtaxat Caesar, non Princeps. Tacitus.

Tria bella ciuilia.] Quæ? Othonis in Vitellium: huius in Flauium; & L. Antonij in Do-
mitianum. de quo Sueton. & Dio.

Perdomita Britannia, & statim missâ cohorte in Sarmatarum ac Sueuorum
gentes nobilitatus cladibus mutuis Dacus.] In vitio aperto & confusione locus. Quid In eodem vi-
enim illud, missâ cohorte? Itane vnius cohortis res fuerit, in Sarmatas ac Sueuos bellum? Nuge. tium
Denique quis hic sermonis contextus aut cohesio, missâ cohorte in Sueuos, Dacum cladibus inuo-
lutum? qui populi sanè diuersi. Omnino rectè correximus pridem: perdomita Britannia, & sta- Idque feliciter
tim amissa. coortæ Sarmatarum ac Sueuorum gentes. nobilitatus clad. mutuis Dacus: nec exi- sublatum.
quo ad historiam momento. Discimus scilicet perdomitam Britanniam (quod Domitiani imperio Britannia do-
accidit: eâque laudem Agricola socero suo noster tribuit, in eius vitâ: Britannia situm non in mita:
comparationem curæ ingeniique referam, sed quia tum primû perdomita est) & mox ignauia Amissa:
aut disidio Principum amissam. Certè Spartianus auctor, sub principia imperij Hadriani, ce- Recepta.
neri Britanniam sub Romanâ ditione non potuisse. Addit amplius, penetrasse eundem Prin-
cipem in Britanniam, ne tamen totam reciperasse, sed per octogintaquinque millia passuum
murum duxisse qui Barbaros Romanosque diuideret. Cuius muri mentio etiam Dion in vitâ
Commodi: τῆς, inquit, τῆς νήσῳ ἐπὶ τῶν (de Britannia loquitur) ὁπερ ἐκείνων τὸ τεῖχος τὸ διότι-
ζον ἄντις τῆς καὶ τῆς περὶ τὸν ποταμὸν ἑκατόντα. Alius ab isto murus, siue vallum potius, quod Seue-
rus Imperator duxit per millia passuum xxxv. ut Entropius ait; siue, xxxii. ut Victor. De
quo vallo diffuse & disertè Beda, lib. i. cap. v. Aliquid etiam Windichindus Saxoniorum lib. i.
At fons totius huius corruptionis (variè enim interpolatus locus) à verbo coortæ ortus: quod
plerumque libri scripti in medio adspirant, cohortæ, cohortiri. Hinc turbella.

Sarmatarum ac Sueuorum gentes.] De Sarmatis, etiam apud alios leges: de Sueuis,
vix puto. Catos saltem nominant, in Domitiani quidem rebus. Sed tu scito. hos Sueuos, Qui Sueui
non illos esse qui in ipsâ Germaniâ, & qui vulgò noti: sed qui trans Istrum, astitit Sarmatis. Illi, apud Tacitum.
inquam, ipsi, quibus Vannius à Druso rex datus, quique inter Marisum & Cusum fluuios locati. Vicini Sarma-
Itaque militiâ plerumque sociati cum illis. Libro xii. Annal. Ipsi Vannio manus propria pe- tis.
dites, eques è Sarmatis lazygibus erat. Etiam nunc bello hoc in Domitianum. Dionis fragmen-
ta præclare (& absque ulla hærebamus) Εἰ τῇ Μυσίᾳ Λύγιοι Σηλοῖς τισὶ πολεμήσαντες, ὡς ἐστὶν ἐπε- Dio illustrat.

11

ἡ, αὐτὲν τὰς συμμάχων ὡς Δομιτιανῶν, καὶ ἐλαβον. Ἀναγκάστησαντες δὲ τὴν τῶν οἱ Σύνδοι παρὰ τὴν
 ἑὸν ἰαλύναι, & παρὰ τὴν οἱ ὡς καὶ μετ' αὐτῶν τὴν ἰσχυρὴν δὲ ἐκ τῶν οἱ. In Myliā Lygij cū Sueuis
 belligerantes, Legatos miserunt auxiliū à Domitiano rogantes. & impetrauerunt. Quod agrè
 ferentes Sueui, Iazygas assumpsere, & apparabant se tanquam Istrum vnā cum iis transituri.

Bellum in Da-
cos.

Nobilitatus cladibus inueis Dacus.] *Epitomarj de hoc bello Dacico, multa; & poeta*

Statius: Das Cattis Dacisque fidem.

Iterum: Hæc est quæ victis parentia fœdera Cattis,
 Quæque suum Dacis donat clementia montem:

Cur montem disertè nominat? sicut in eadem ista re:

Tu ciuile nefas, tu tardum in fœdera montem
 Longo Marte domas.

Occultior in-
tellectus in
Statio.Dacorum fa-
tua religio.Daci Romanis
qui sint.

Getæ Græcis.

Nero Parthis
gratus.Clades à Ve-
stulo.* Libello, ἀπὸ
τῶν τῶν θεῶν
ἀποδοῦναι τὴν
ἐκείνων.Domitianus
Vestales ex-
aminauit.PAG. 186.
Serui in domi-
nos auditi.Taciti callidū,
sed impium
dictum.Admirabile Lu-
cani.

Lib. i v.

Ambigua le-
ctio.

Quiane montana Dacia: ita esse scio: tamen opinor in re occultius aliquid designari. inuicem enim
 & unum montem dumtaxat appellat. Aspectum igitur à poeta censeo ad ridendam & miri
 stuporis superstitionem Dacorum; quibus Sacerdos in monte quopiam Deus habebatur, & mons
 ipse Sacer. Strabo lib. v. i. i. ὡς δὲ τῶν γέναις ὁ ἱερεὺς ὠνομαζέτο θεός, καὶ τὸ ὄρος ὑπελείφθη ἱερὸν,
 καὶ ὡς ἀποδοῦναι τῶν. Apud Getas Sacerdos, Deus dicitur, & mons, Sacer existimatur, at-
 que ita appellatur. At enim de Getis hoc Strabo. ita. sed tu disce, Getarum populum Dacos esse,
 ex Dione lib. l. i. & Strabone ipso statim. Etiam Appianus notat Getas ultra Danubium, à Ro-
 manis Dacos appellari. Adde etiam Cappadocibus montem pro deo fuisse. Tyrius Maximus:
 ὄρος καὶ παδοῦκαίς καὶ θεός, καὶ ὄρος, καὶ ἀγαλμα.

Mota Parthorum arma, falsi Neronis ludibrio.] *Dat & accipit lucem Suetonius, in*
extremo Nerone. Denique cum post xx. annos, adolescente me, exstitisset quidam conditionis
 incertæ, qui se Neronem esse diceret: tam fauorabile nomen eius apud Parthos fuit, vt vehe-
 menter adiutus & vix redditus sit. Post viginti annos, inquit, à morte Neronis. ergo in xiv. con-
 sulatu Domitiani, hic motus.

Haustræ aut obrutæ vrbes. Fecundissima Campaniæ ora & vrbs incendiis
 vastata.] *Verius distinxeris, Haustræ aut obr. vrbes fecundissimā Campaniæ orā. & vrbs inc.*
vastata. Idem significat, in Campaniā haustræ aut obrutæ vrbes prodigiosā illā eiectione Ve-
suij montis, quæ sub Tito. Quāduo opida cum pagis multis obruta, Herculanium & Pompeij.
quin ille ipse Natura magnus mystes Plinius, periit eodem casu. Statius de hac re eleganter:

Mira fides, credetne virum ventura propago
 Cum segetes iterum, cum iam hæc deferta virebunt,
 Infra vrbes populosque premi?

Tangit & Plutarchus in iis quæ Thespiesio reuelata, ubi Bætor ὄρος appellat: quod malè inter-
 pres Lesbium montem vertit. At quod in Tacito de incendiis vrbs est: intellege, de Capitolio
 exusto sub Vitellio, & de igne triduo, qui sub Tito. Dionem vide.

Pollutæ cærimoniæ.] *Vestalium nempe incestus. quæ protraxit Domitianus, pariter &*
puniit. Præter historicos, Papinius alludit: qui prospectantem Domitianum facit,

— an tacitā vigelet face Trōicus ignis,
 Atque exploratas iam laudet Vesta ministras..

Atrocius in vrbe sæuitum.] *Rectè. Imago enim seuitiæ cadiūque multa in insulis &*
provinciis, maior in ipsā vrbe. Egregius tamē & acutus quidā inuenis manu, in vrbe seruitum.

Odio & terrore corrupti in dominos serui.] *Odio proprio, terrore à Domitiano.*
Nam ille vulgò vsus delationibus & operā seruorum. Plinius Panegyrico, hoc tangens: Non enim
iam serui, Principis nostri amici, sed nos sumus: nec pater patriæ alienis se mancipiis cariorem
quàm ciuibus suis credit. Omnes accusatore domestico liberaſti, vnoque Salutis publicæ signo,
illud, vt sic dicam, Seruile bellum sustulisti.

Non esse curæ deis securitatem nostram, esse vltionem.] *Impium, impium, tuum*
dictum, Tacite: etsi non imprudens. Nam humano ingenio si rem libras: cum tot clades, tot tri-
stia, tam rara in bonos præmia: quid nisi aduigilare deos tantum censeas in pœnas? Atqui nos sci-
mus aliter: nec rem metimur ex iis modò quæ sunt, sed quæ futura. Qui vindicem tantum deum
statuit, tollit ex deo quod est dei, imò quod deus: vim beneficam, salutare, & adiuvantem. Itaque
homo file: & tecum alter ille tenebrio, qui clamat:

Felix Roma quidem. ciuesque habitura superbos;
 Si libertatis superis tam cura placeret,
 Quàm vindicta placet.

A quo fallor, aut tu sumpſisti.

Vt non modò casus euentusque rerum, qui plerumque fortuiti sunt, sed
 etiam ratio causæque noscantur.] *Vlcus hic, nisi fallor, etsi tectum. Si enim casus euen-*
tusque

tusque rerum fortuiti, quomodo remittis me ad causas? aut cur ubique tam multus tu, tam serius in iis explicandis? Censeo immisissā negatione scribendum, qui plerumque haud fortuiti sunt: ad rem & ad verum certè, sēnon ad Taciti mentem.

Pars populi integra & magnis domibus annexa.] Attende, & mecum rescribes: pars p. integra, & magnis domibus annexi clientes libertique damnatorum. Integram partem populi appellat, sinceram & lasciuiā temporum non corruptam.

Odio flagitiorum onerabant.] Siue, ut libri scripti, oneratum. Vox quidem ea retinenda est, malè à Beato expulsa.

Cingonio Varrone.] Ita scribamus. Iubet Vaticanus, qui non aliter nominat: & Plutarchus, cui est Κινγώνιος Βάρρων. Sed & in Taciti vulgatis etiam libris ita perscriptum, Annali XIII. censuerat Cingonius Varro consul designatus. Est autem hic ipse.

Petronio Turpiliano.] Qui consul fuit anno urbis DCCCXIV. Plutarchum spernens, siue librum, in quo Τέρταλιανός dicitur.

Multi ad hoc & innumeri.] Vitium quoniam viderit & sermonis ineptias, imò sordes. Quid enim illud est, multi & innumeri? adstricto nostro scriptori satis erat, credo, alterum Berretus emendabat, milites ad hoc innumeri. Ego verisimè ex Farnesiani vestigiis multi ad hoc numeri. Ad hoc, Sallustianum est: & valet, Etiam, Praterèa. At numeras hic capio cohortes, manus, vexilla. Crebrum id verbi sub eum Taciti, eo sensu. Plinius lib. x. epistolar. de Tironibus: nondum distributi in numeros erant. Vlpianus: exercitum non unam cohortem neque alam dicimus, sed numeros multos militum. Idem: si quis militum ex alio numero tralatus sit in alium. Suetonius Vespas. cap. v. & tunc quidem compressa res est, reuocatis ad officium numeris parumper. Claudianus: qui

Regnorum tractat numeros, cuneosque recenset.

Nec cohortes solum in hoc nomen, sed paulatim venere etiam ipsæ legiones. Accredo hoc Sotomeno scribenti: τὰ Πρωκίων τάγματ', & νῦν ἀριθμὸς καλεῖται. Ac Capitolinum ita accipio in Macrino: Timuit autem & collegam, ne ipse imperare cuperet, quod si vel unius numeri consensus accederet, neque ipse recusaret, & omnes cupidissime id facerent. Quin noster ipse Tacitus hac voce iterum usus, in Agricola: Quamquam transacta ætas, sparsi per provinciam numeri. Hac quidem proba & certa. sed illex ista libido correctorum, ignara quiescere etiam in certis. Itaque rescribit quidam, multi ad hoc innumeri. id est, inquit, qui in numeros legionēque nondum relati. Acumen! quod fateor superfuisse illi iuveni, magis quàm iudicium: nisi quod atas tamen id correxisset & direxisset. At tantum abest, ut de tironibus aut collectio militum hic Tacitus: ut contrà, veteranos intellegat, & electos sub vexillis. Itaque magis distinctè pauld post, Illyrici exercitus electos nominat, & Germanica vexilla. Omitto quod notionem eam vocis nobis ingerit, sine exemplo.

Haud dubiè turbantem.] Hoc emieci, quæ aberat rectè ab optimo libro. & passim ita Turbandi verbo usi prisca.

Galliæ obligatæ recenti dono Romanæ ciuitatis.] Quomodo recenti? & nonne iam pridem Galli isti comati id adepti à Claudio? clarum id è Taciti lib. x. Sed expedio. Olim quidem ius ciuium adepti, non tamen promiscuè, sed procures tantum. Cautè ibi & circumspicere Tacitus: primores Galliæ, inquit, quæ Comata appellatur. idque mihi notes. Sed nunc ecce à Galbâ diffusum id ius in Gallos omnes, qui pro Vindice stetiissent. Plutarchus apertissime: Ex δὲ τότε τῶν τὰ μεζιώς δεαττόμενα διαβολὴν εἶχον, ὥς τὰ δεξιὰ τῆς Γαλατίας Οὐίνδου συναραμύεσσεν. ἔδινεν δὲ & φιλαρθεπία τῷ ἀντιπροσώπῳ, ἀλλὰ ὠνέμενοι ὡς ὁ Οὐίνδης πυχρόν ἀνέσχεως τὰ δασμῶν, καὶ πολιτείας.

Soliciti & irati, superbiam recentis victoriæ, & metu tamquam alias partes fouissent.] Haud temerè mutem. aptior tamen membrorum connexus & responsio si legas, solliciti & elati. Metu nempe solliciti, victoriæ elati.

Id satis videbatur.] Dictum videtur, quasi milites, titulos & imagines tantum Vitellij spectarint, & paternæ ei virtutes proceperint pro suis. Alias non malè fortasse, satis: ut missionem hanc Vitellij celesti consilio adsignet, quæ ad imperium scilicet via.

Mox attritis opibus.] Etiamne monebo? Grammaticum & leue est. tamen in fido illo Vatic. scriptum, atteritis. Et sanè crebrò ita veteres. ut Tibullus in eodem hoc verbo:

Aut operi infuetas atteruisse manus.

Vt Accedisse, pro Accessisse, Constituisse pro Constituisse, in Pandectis: & Hauritum pro Haurum in Apuleio. Et notavi plura talia, quæ vix promam quin rideant aut irriant magistri nostri.

In secretum Asiæ repositus.] In Lyciam, ut opinor, specie Legationis. Colligo è Plinij lib. x. cap. i. Licinius Mucianus ter Consul, & nuper provinciam eius (Lyciæ) legatus.

Suo loco memorabimus.] *Malè antea, memorauimus. Nam hac quidem narrat initio libri. infra.*

PAG. 188.
Ti. Alexander.

Tiberius Alexander.] *Ego hunc illum puto, qui in castris & gratia Corbulonis, libro XIV. Die pacta, Tiberius Alexander, illustis eque Romanus, minister bello datus, & Viuius Annius gener Corbulonis, in castra Feridatis venere. Qui & Iudae Procurator, apud Iosephum libro XX. cap. I. I. Pater eius, item Tib. Alexander, qui Alabarches Alexandria, & frater Philonis Iudae cuius nunc scripta habemus.*

Legiones in
Africa, quot?

Africa ac legiones in ea.] *Plures igitur legiones tunc in Africa? Vix opinor. Adi, si lubet, quae scripsi initio libri. V. Annalium. Vna sanè ordinaria legio in Africa, neque aliter infra numerat aut nominat, hoc ipso anno: legio in Africa auxiliaque tutandis imperij finibus. Iuuare aliquid hanc lectionem videatur libro I. I. locus: In Africa legio cohortesque dilectae à Clodio Macro, mox à Galbâ dimissae. quasi nouam legionem illi veteri adiunxerit Macer, atque ita sub initia Galbae fuerint duae. Vanè. quia cohortes dumtaxat dilectas à Macro intellegit, non legionem ipsam. Igitur inclino ut hic rescribam, Africa ac legio in ea.*

Videri nunc
vnam fuisse.

Duae Mauretaniae.] *Tingitana & Caesarensis. Hanc diuisionem Plinius acceptam fere Caesari Caligulae, lib. V. cap. I. Principio terrarum, inquit, Mauretaniae appellantur, vsque ad C. Caesarem Germanici F. regna: scuitia eius in duas diuisa prouincias. At Dio palam aduersus, Claudio attribuit, lib. LX. Περὶ τῶν δὲ τῶν ὁ καὶ δῖος διχῆ τὰς Μαύρας τὰς ὑπὸ καὶ ἐν αὐτῇ, ἐς τὰ δὲ τῶν καὶ ἐς τὰ δὲ Καυσάρων, ἀπὸ ὧν περ καὶ ὀνομάζοντο. & δύο ἀρχαὶν ἰππεύοντες ἐστὶν. His actis, Claudius Mauros dupliciter diuisit, in eos qui ad Tingim, & qui ad Caesaream, vnde & nomina habent: & duobus equitibus praepositis eos permisit.*

Mauritania à
quo diuisa.

Dio à Plinio
differat.

Inchoauere annum sibi vltimum, reip. propè supremum.] *Eleganter dictum. Sollicitant tamen. & nonne, inquit, idem est Vltimum ac Supremum? Fateor. geminanda tamen vox fuit ob sententiam disparem. Non enim certè reip. vltimus annus. Alioqui dicere percommode potuisset, sibi & reip. supremum. Non ergo audio adolescentem eruditum, qui per litteras me monuit videri legend. reip. propè primum. quia tantum non vetus, inquit, res. & libertas incipere à Galbâ. Logi alogi.*

Explicatus Ta-
citus.

Rupta sacramenti reuerentiâ.] *Ita mei libri, & sententia exigit. Rhenanus dum Budensis codicis corruptam scripturam ut τελευτων ἰσὺν observat, nodum in scirpo querit.*

Multi occulta spe.] *Libri mei scripti, stulta spe. uti & in Couarruuia. Placet tamen magis vulgata.*

Ambitionis rumoribus.] *Verum non negaueris, ambitiosis.*

Correctus Ta-
citus.

In T. Vinij odium diuerterant.] *Parum coharens lectio aut sententia. A priscis editionibus abest vox diuerterant. Et tollam sanè ego arbiter, legamque: hunc vel illum ambitiosis rumoribus destinabant, etiam in T. Vinij odium. qui indies, &c. Multi, inquit, successorem destinabant ex sua spe, quidam ex odio Viny. Non dissimile illud Taciti de Pisone: Iuuenis recenti fauore, & infensus T. Vinio: seu quia erat, seu quia irati ita volebant. Quod si retinendum tamen id verbi sit, mutem & diducam, Etiam in T. Vinij odium diuersi ierant.*

Actu improba
vox.

Eodem actu inuisior erat.] *Quid est illud, Actu inuisum esse? Ineptia, & sermo parum non dictum lautus, sed Latinus. Scripserim sublata ea voce, eadem inuisior erat. genus sermonis notum vel ex vno Plauto. Non malè etiam, fastu inuisior. qui sanè fastus comitari potentiam ferè solet. & hunc odium.*

Icelus libertus.

Icelo Galbae liberto.] *Nequissimi huius seruuli nomen variè scriptum. Alibi Hycellus, alibi Icellus. Vaticanus semper Icelus: quem sequor. Plutarchum in ea voce emaculo, in Galbâ: καὶ ἵκεν δὲ τὸ πῶς ἰκεῖν ἰκεῖν ἀπὸ τῶν ἰκεῖν ἰκεῖν. Vulgò, σικελὸς scriptum: & verterunt homines docti, Siculus quidam. At Icelum hunc festinatum nuntium fuisse, doceat eos Suetonius Galb. capite XXI.*

Suetonius ex-
plicatus.

Quem anulis donatum.] *De hoc eodem Suetonius: Icelus paullo antè anulis auris donatus, & Marciani cognomine ornatus, & iam summæ equestris gradus candidatus. Viri docti interpretantur Summam equestris gradus, Praefecturam praetory: haud improbè. Tamen ego magis intellegam de Procuratore, quæ propria equestri ordinis dignitas. An libertum promotum iri censeam ad Praetory praefecturam, idque sub Galbâ: numquam.*

Octauiam vxorem amoliretur.] *Isdem in hanc rem verbis vsus est libro XIV. Annal. & sic mei libri. Couarruuia tamen codex & Budensis, Octauia vxor amoueretur. Quod rectum aequè.*

Hispaniae diui-
sio.

In prouinciam Lusitaniam specie legationis seposuit.] *Totidem verbis Suetonius: Sepositus est per causam legationis in Lusitaniam. Sed opera est videre diuisionem Hispaniae & Praefecturas, quoniam saepe hic intercurrit. Diuisa ea ab Augusto in duas prouincias, Citeriorem & Vltiorem. Citerior, Tarraconensis etiam dicta: cui Galba praefuit, cui nunc Cluius Rufus.*

Citerior.

Rufus. Vltior diuisa in duas prouincias, Baticam & Lusitaniam. Batica populi fuit, & in eam missus Proconsul. Noster lib. I v. Vibius Serenus vltioris Hispaniæ Proconsul. non quia tota Hispania vltior (cautè legas) Proconsulem habuerit, sed quia eius pars melior Batica. Itaque confundebant scribendo siue loquendo. Plinius lib. III. Prima Hispania terrarum est, Vltior appellata, eadem Batica. Non tamen etiam regendo. Nam duæ Cæsaris fuerunt, sola Batica populi. Strabo distinctè, libro III. Νυν δὲ τῶν ἐπαρχῶν, τὴν μὲν ἀποδείκνυσθαι τὰ δὴ μὲν τὴ καὶ τῇ συνηθῆται, τὴν δὲ τὰς ἡγεμονίαις ῥωμαίων, ἢ μὲν Βατικὴν ἀποδοῦναι τὰ δὴ μὲν, καὶ πέντε τὰς ἑσπερίαις, ἐπὶ αὐτῇ, ἔχον ταμίαν τὴν ἀποδοῦναι. ἢ δὲ λοιπὴν, καὶ σάρακις ὅτι. πέντε τὰς δ' αὖτ' αὐτὰς δύο ἀποδοῦναι, ἑσπερίαις τε καὶ ὑπαίτοις. Nunc quidem, prouinciis aliis attributis populo & Senatui, aliis Principi, Batica populo relicta est, & mittitur in eam Proconsul qui habet Quæstorem & Legatum. reliqua autem Hispania Cæsaris est. & mittuntur in eam duo Legati, Prætorius & Consularis. Addit deinde, Prætorium Lusitaniam præfuisse, cum unico Legato: Consulare reliqua, cum tribus Legatis tribusque legionibus. Consentit & Dio libro LIII. qui diserit Baticam Populo assignat, Lusitaniam & Tarraconensem Cæsari. Quid igitur Appiano in mentem venit scribere, De bello Hispaniensi, extremo? Ab eo tempore (quo Cantabri ab Augusto victi) Romani Iberiam, quæ hodie Hispania dicitur, in tres partes diuidere cœpisse mihi videntur, in quarum duas annuos magistratus Senatus mittit, in tertiam verò Prætoriam Imperator. Quæ a falso nunquam excusum, nisi quid mutauit eius auctor. Strabo etiam libro ultimo, duas Hispanias recensere inter eas quæ Populi sunt, videtur. sed videtur: eaque res interpretem decepit. qui etiam τὴν ἐν τῷ Ἰβηρίῳ, id est Vltiorem siue Exteriorem Hispaniam, turpiter Interiorem conuertit. Vellem monuisse eruditissimum Causabonum, cuius ad Strabonem probas sanè Notas iam nunc vidi.

Vltior.

Taciti dictio restricta.

Batica populi.

Reliquæ Cæsaris.

Appianus contradicit.

Vand.

Strabo male vocat.

Ducennio Geminio Præfecto vrbs.] Ille est, de quo libro xv. legis: Exin Nero tres consulares L. Pisonem, Ducennium Geminum, Pompeium Paulinum vectigalibus præposuit.

Piso M. Crasso & Scriboniæ genitus.] Puto illo M. Crasso Frugi, qui consul fuit cum C. Lecanio Basso, DCCCXVI. sub Nerone. qui ipse è Calpurniis Frugi, in Liciniam gentem adoptione transiit, ut ex cognomine apparet: sicut hic noster iterum è Liciniis ad Calpurnios iuit. Quod autem de Scriboniâ addit: ex eo vides perperam in Plutarchi Galbâ legi, καὶ τὴν καὶ νεώτερον ἐξ ὧν: & ex nostro corrigendum.

Pisonis pater.

Plutarchus rescribendus.

Et iudicij mei documentum sint.] Sententiam antè inuolutam, filo & fide Vaticani codicis aptè euolui. Hoc dicit. Neque ego ambitione aut malis artibus imperium quasiui: & quod te iudicio successorem eligam, signum, posthabiti non solum mei amici sed & tui.

PAG. 189.

Est tibi frater pari nobilitate.] De quo libro IV. Historiarum: Ferebatur Antonius Scribonianum Crassum, egregiis maioribus, & fraternâ imagine fulgentem, ad capeffendam remp. hortatus.

Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant. quia miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur.] Xenophon pariter: δοκεῖ δὲ μοι ὡς Κῦρε, χαλεπώτερον εἶναι ὁρᾶν τὰ κατὰ καλῶς φέροντα, ἢ τὰ κακὰ. τὰ μὲν γὰρ ὅσον τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ σωφροσύνην τοῖς πάντεσσι εὐποιεῖ. Et sententia similis, Diodoro Siculo expressa, lib. XIX. διότι περὶ τοῖς ἀπολαύμασι οὐχ ὅσον ὑπάρχειν συμφορὰς ἐνεργεῖν ὅτι δὲ ξίως, ἢ τὰς ἀμεγέθεις ἀνικητίας ἐμφορῶς. αὐτὸ μὲν γὰρ διὰ τὸ ὅτι τὸ μέλλοντος φοβὸν ἐπαναγκάζουσιν ἐπιμελεῖσθαι, αἱ δὲ διὰ τὸ ἀπολαύματις ἀτύχημα, πορροῖται καὶ ἀφρονεῖν πάντων. Et Catoni illi Prisco: Aduerfæ res se domant, & docent quid opus sit facto: secundæ res lætitiâ transuorsum trudere solent à rectè intellegendo atque consulendo.

Felicitas ægrè concoquitur.

Sed alij per obsequium imminuent.] Ita diserit Vatic. & Venerus: nec quidquam pote (non me quidem arbitro) lectione hac melius. Rhenanus tamen turbat, mutat, & exemplaria ut haberent fecit, alij licet per obsequium annuant.

Aut ego cum vnâ Legione.] Vnâ tantum? Atqui antea tres, in illâ parte Hispaniæ. & τρία ταγματά, tres legiones (ita vertere interpretes debuit, non cohortes) collocat sub Augusto Strabo. Etiam sub Tiberio noster, initio libri IV. Annal. Hispaniæ, inquit, recens perdomitæ tribus habebantur. Sed iis verbis adsignificat id mutatum, & imminutas legiones, animis eius gentis tempore imminutis & fractis.

Quot Legiones in Hispaniâ.

Vtilissimus quidem ac breuissimus.] Siue, ut Rhenano & Mauro visum è Budensi, vtilissimus idem.

More D. Augusti & exemplo militari.] Traiectio facta vocum videtur: quam odorus Æmilius Ferretus, legitque, Exemplo D. Augusti & more militari: me quidem utraque manu adficientem.

PAG. 190

Piso proficisceretur maiore prætextu.] Quid illud, maiore? Suspectū mihi hic verbum. Bis & vices mille sestertium.] Verius fortasse, bis & vices milles. quæ summa sanè immanis erit, sed digna effusionibus eius monstri.

Summa effusionum verior reposita.

Exactioni xxx. equites præpositi.] *In Suetonio est, quinquaginta. nec liquet mihi de veritate.*

Antonius Naso.] *Farnesiano est, Aurelius.*

Causæ con-
uersionum
in rep.

Othonem exstimulabant luxuria etiam Principi onerosa, inopia vix priuato toleranda.] *Vere hæ mutationum causa. & prudenter Aristoteles eas ingerit Polit. v. γίγνον δὲ μεταβολαί, καὶ ὅταν ἀναλώσῃσι τὰ ἴδια ζῶντες ἀσέλγως. καὶ γὰρ οἱ ποῖστοι καυοῦμεν ζῆτοσι, καὶ ἢ τυραννίδι ἐπιτίθενται αὐτοῖς, ἢ κατεσκόδαζον ἕτερον.* Fiunt mutationes cum per luxum sua prodigunt. Tales enim innouare omnia student, & aut sibi Tyrannidem aut alteri parare. *O veriloquium, quod utinam Principes imbibant, & corruptissimis hodie moribus aduertant!*

Ceterasque regnorum libidines.] *Glossam præfert: ac fortasse germanius, ceteraque regnorum anido talium. Paulo ante etiam malim coniunctim legi, adultera matrimonia.*

PAG. 191.

Per speciem conuiuij.] *Sportularum titulo erogatio ea facta, nisi fallor.*

Speculatores.

Proculo speculatore.] *Vbiq; hoc militia nomen & munus ita scribo, & Spiculatores expello. Libri omnes scripti suadent: etiam lapides, ut ille Roma:*

P. AE L. M V G I A N O

S P E C. L E G. I I.

A D I V T.

Alius iuxta Emiliam:

L. CASVRIO. L. F.

C I V. S P E C V L A T O R I.

Item: SCHOLA. SPECVLATORVM. LEGIONVM. I. ET. II. ADIVTRICVM. PIARVM. FIDELIVM. *In Nummis item M. Antonij CHORTIS. SPECVLATORVM. Sed & in Marci Evangelio: ὁ βασιλεὺς δ' ἔπος εἶπεν τὸ ἀπεικάζωσα. & in Suetonio Calig. caliga speculatoria, scriptum. Sed verine hi speculatores siue exploratores? Vix opiner, & exempla refutant. Potius censeam fuisse inter custodes corporis imperatorij certum genus, qui velut in specula eius salutis. Vnde nomen. Certè Suidas clarè, Σπικυλάτωρ, τὸ δορυφόρος interpretatur: & hic in Tacito atque in Suetonio reperias inter satellites Principales. Arma iis Clypeus & Lancea. ex Iosepho ἰσχυρὰ. ἀλώσ. lib. III. cap. VI. Φέρει δὲ οἱ μὲν ὅππ' ἔσται ἐπὶ τῷ πεζοῖ, λόγχην καὶ ἀσπίδα. & cap. VIII. μὲν δὲ αὐτὸς Οὐεσσασιανὸς ἔχων, τὰς τε ἐπιλάκτας τῶν πεσόντων καὶ ἰππέων, & τὰς λογχοφόρους ἔχων. Nam capiam ibi sanè λογχοφόρος siue Lancearios, hos Speculatores. Suetonius hortatur in Claudio: Neque conuiuia inire est ausus, nisi ut speculatores cum lanceis circumstarent. Et in Galba: Descendentem Galbam speculator impulsu turbæ lanceâ propè vulneravit. Hi sunt quos sequens atas Scultatores dixisse videtur, quasi Auscultatores. quod verè notatum censeo à Cuiacio lib. VI. Obseru. cap. XXXII. quem de alio etiam munere Speculorum adi & audi.*

Qui fuerint.

Lanceas gesta-
bant.

Tesserarium speculorum.] *Ita scriptum meis libris. Cur spernam? Tesserarios enim suos cohortibus speculorum fuisse, credam non vanè. Siquis tamen iunctim malit, tesserarium speculatorem, handpugnem. In Glossario prisco: Γεσσυμετρός: scriba, tesserarius. In lapide, Roma: AVR. SATVRNINO. EQ. COH. VII. PR. S. VERISSIMI. QVI. MILITAVIT. IN. E Q. SECVND. ITALICA. TESSERARIVS. ANN. VI. Plutarchus in hac ipsa narratione: ἐν δὲ ταῖς Οὐεττέριος καὶ Βάρειος, ὁ μὲν ὀππίων, ὁ δὲ τεσσέρειος. ἔτω γὰρ καλοῦνται, οἱ διατρίτων καὶ διοπτήρων ὑπηρεσίαις τελοῦντες.*

Tesserarij.

Optionem eorumdem.] *Constituta lectio pridem ab eximio Cuiacio, loco quem iam dixi. nisi quod, eorumdem, scripsi, non, eodem, fide Vaticanani libri. Optiones Romana militia vetus dixit, qui à dignioribus & cum gradu militibus adoptati. vicem eorum subibant. Posterior atas, nisi fallor, diverso paulum sensu, qui velut custodes quidam, arbitri, & inspectores. Plutarchus διοπτήρας vertit: & in legum libris, Optio fabricæ, simili sensu: in Ambrosio, Optio carceris scriptum. Videntur in quaque centuriâ hi fuisse, ex lapide qui in Piceno:*

Optiones.

C. LVCILIVS. C. F. VEL. VINDE

MIL. COH. VI. PRAET. VIX. ANN. XXX.

MILITAVIT. ANNIS. XII. PRINCIPALIS

BENEFICIARIVS. TRIBVNI

DEINDE. OPTIO. IN. CENTVRIA.

Alibi utrumque iunctum legas, & Tesserarium & Optionem: ut in illo marmore,

E QVITI. COH. EIVSDEM.

TESSERARIO. OPTIONI.

Male autem hætenus in Tacito hic, Othonem, lectum, contra meliores libros, itémque Cuiacij monita & Turnebi.

Postero

Postero Iduum die.] *Hispanus liber*, dierum, Ego utrumque additiciū puto, & postero Iduum, scribo.

Miliarium aureum.] *Columna ex eo metallo*, ut Plutarchus hic in Galbâ describit, ad quam viæ omnes ex Italiâ desinebant. Fecit Augustus, cum Curator viarum esset, *Dio lib. L I V.* & statuit in capite Romani fori. *Plin. lib. I I I.* Victor iuxta Vicum Iugarium collocat, & rectè. *PAG. 192.* Miliarium in foro.

Ædes Opes & Saturni in vico iugario. Miliarium aureum.

Sub ædem Saturni.] *Regius codex*, in ædem Saturni. Vnde Rhenanus elicit, in Saturni. *Ædes Saturni.* Falsò uterque. Suetonius conuincit: ut se in foro, inquit, sub æde Saturni ad miliarium aureum opperirentur.

Vt turbidis rebus euenit, timore magis & nonnullò adhuc consilio parat signa.] *Locus totus non mihi inter infirmos. Vacillat etiam Budensis scriptio*, rebus euectior ire magis & nullo adhuc consilio. Fortasse leg. euenit, irâ magis, & nonnulli ad hoc consilio: pars ingens, quod postea cred. &c.

Missus Celsus Marius ad electos Illyrici exercitus.] *Credo ideò, quia notus iis*, & in Illyrico militauerat. *Tacitus libro x v.* Et legio decimaquinta, ducente Mario Celsò, è Pannoniâ adiecta est. *Videtur igitur Legatus fuisse eius legionis.* *Celsus, Legatus legionis in Pannoniâ.*

Vipsanij in porticu tendentes.] *Nam miles extra ordinem in vrbe agere plerumque solitus in porticibus aut templis. Noster lib. I I.* infra: Sed miles in porticibus aut delubris. *Ipsi Prætoriani in Palatij porticibus excubabant. Vult Isidorus lib. I x.* Excubitores, quod excubias agunt. Sunt enim ex numero militum, & in porticibus excubant propter regalem custodiam.

Irruenti turbæ neque ætate neque corpore sistens.] *Rhenanus Budensem scripturam secutus legit*, irruente turbâ, neque corpore sistens. hoc sensu, ut dicat propter irruentem turbam & quia corpore non posset sistere siue insistere, sellâ leuatum. Meis tamen libris scripta ea voces, quas tollit: legamque potius, irruenti turbæ neque æ. n. corpore resistens. hac mente: Galbam & ætate & corpore inualidum, non sustinuisse effusè irruentem & gratulantem turbam. *PAG. 193.*

Obultronij Sabini.] *Coniecturâ ductus sic restitui, cum in libris esset*, ab Ultronij Albini. *Suspicio autem eum esse, de quo Tacitus Annali x I I I.* Heluidius Priscus aduersus Obultronium Sabinum ætarij Quæstorem proprias contentiones exercuit. *PAG. 194.*

Et Cornelij Marcelli.] *Libri scripti ita appellant, hominem alia mihi ignotum. Paullò post Vettij Chilonis lego, cum Rhenano.*

Vatinij & Elij & alij parauerunt.] *Vulgatis libris erat*, & Egij. qui mihi quidem inter potentiores libertos irrepertus. At Elium inuenio (Dioni scribitur Ἠλίου) qui magnus apud Neronem; quique abeunte eo in Graciam cantillatum, præfectus mansit vrbi Romæ. Est isipse, de quo Tacitus libro x I I I. P. Celereques Romanus & Elius libertus, rei familiari Principis in Asiâ impositi. Quod sequitur, & alij: videndum ne superfluat, natumque sit ex hæsitantiâ librarij, & adfinitate vocis prioris. *Elius Neronis.*

Nec vna cohors togata defendit nunc Galbam.] *Quare Togata? & satisne ea vox sana? sana.* Appellat enim ita velut eleuans & infirmans, quia moris ut illa cohors que more militie excubabat, id ipsum faceret sine armis, gladiis tantum lanceisque contenta. Itaque & togis induti erant, non sagis. Modestie causâ institutum id videtur: & ne Mars palam habitare videretur in suâ vrbe. Huc spectat quod infra legis, apertum in castris armamentarium fuisse, rapta arma. quorum scilicet armorum non iis vulgò ius aut usus, nisi Tribunis aut Præfecto permittente. Plura in legitimis Commentariis dicam, si aliquando mihi expoliendi facultas. Capitolini tamen locum non omitto, qui valde huic rei, in vitâ Antonini Philosophi: Per Brundisium veniens in Italiam, togam & ipse sumpsit, & milites togatos esse iussit. nec vmquam sagati fuerunt sub eo milites. Hæc tamen de ipsis Prætoriis cohortibus tantum accipio, quæ è ciuibus: de Batauis Germanisque custodibus scimus aliter fuisse. *Excubitores sine armis. Gladii tantum.*

Centurio is Prætorie cohortis ad Galbæ custodiam à Pisone additus.] *Aliter concepta lectio in Farnesij codice: Centurio is prætorie ac Galbæ custodiæ à Pisone additus. Quæ utrauis tamen parum mihi certa. Quid enim? à Pisone custos hic Galbæ appositus? Quomodo potuit aut debuit? cum Galbæ sanè, ut Principi, legitimi sui custodes & stipatores fuerint. Denique vnde ea auctoritas Pisoni? Tacitum etiam ipsum lege: videbis clarè Sempronium hunc non Galbæ tutorem sed Pisonis fuisse, cui quamuis vulnerato effugium etiam præbuit. Igitur inclinabam ut legerem: Centurio is Prætorij, à Galbâ custodiæ Pisonis additus. ut in illo motu rerum, Galba de Pisone anxius addiderit ei custodem centurionem. Hoc probabile. sustinet me tamen à pleno adsensu Dio & Plutarchus: qui ita narrant, ut Sempronius Galbam defenderit, non Pisonem. Si eos sequimur: tum mentem verborum Taciti faciam, ut hic Sempronius venerit in cohortes Prætorias promotusque sit beneficio Pisonis. atque ita additus insertusque custodiæ.* *Milites togati.* *PAG. 195.* *Narratiuncula infida.* *Facta verior.*

Vix tamen est, ut Taciti narratio cum Græcis iis non pugnet. Certè nec Suetonius opem quemquam tulisse Galba refert.

Vago.

Vagare gaudio cœperat.] Repertum in opt. Vatic. non spreui: quoniam passim veteres ita locutos sciebam. Vox autem apta, ad habitum explicandum mentis gaudio diffusa & velut natantis.

Quive verè, quive falsò.] Franc. Modius me monet in Rom. codice legi, qui verè qui falsò. Quod idem etiam scriptus Couarrunua liber habebat.

Tacitus correctus.

Interfici iussit, tradito Principibus more, munimentum ad præfens in posterum ultionem.] Medicinam huic loco facere volui: & hoc tantum. Nunc felicius: & rescribo, traditâ, & mox, ultione, casu auferendi. Nî facimus, nemo à Grammaticorum ferulâ liberauerit Cornelium. Hic ordo, hic sensus. Iussit occidi non honore Galbæ, sed quia more tradita hæc in posterum ultio Principibus, ad præfens munimentum. Ita lucida & vera sententia. Oedipus apud Sophoclem egregiè eam expressit, qui Laij cadem vlcisci vult, ut suam vitam firmet, & in illo suum negotium agat. Loquitur ita:

Reges regum mortem vici scilicet.

Τὴν γὰρ ἐχὼ τῆς ἀποτέρας φίλων,
 Ἀλλ' αὐτὸς εὐτὲ τῆς ὑποσχεδῶ μύθος.
 Ὅστις γὰρ λέω ἐκείνων ὁ κτείνων, τὰχ' αὖ
 Κἀγὼ αὖ τοιαύτην χειρὶ πικρῶν δόλων
 Κεῖνω παρρηκῶν ἐν, ἐμῶν τὸν ὠφελῶ.

Etiam apud Senecam legi: Regi tuenda maximè regum est salus.

PAG. 156.
Vacationes milium.

Vacationes præstari centurionibus solitæ.] De his militarium operum vacationibus Iustinus capiendus fuit libro XXXVII. Hieme deinde imminente, non in conuiuio, sed in campo, non in vacationibus, sed in exercitationibus, nec inter sodales, sed inter æquales, aut equo aut cursu aut viribus contendebat. Nec acutissimum Palmerium audire amicus meus debuit Vacationes substituentem, & Inuitationes interpretantem. Imò verò has militares Vacationes intellegit, & rectè proprièque Exercitationibus opponit. Tacitus lib. I. Annal. Vacationes munerum appellat. & iisdem verbis Quinctilianus Pro Milite: Transeo oblatam nolenti munerum vacationem, & blandius quàm militiæ disciplina postulat, adulatum militi Tribunum: imperatas asperrimas expeditiones, ut remitterentur. Talem vacationem & Liuius intellexit lib. VII. de cohortibus Hernicorum: Immunes quoque operum militarium erant, ut in vnum pugnae laborem referuati plus quàm pro virili parte adnitendum scirent.

Diuinatiuncula.

Tributum annuum pendebat. Pars manipulis.] Libris veteribus vox inseritur, pendebat quarta pars. Nunquid, pendebat quartam? ut velit in hoc tributum quartam stipendij partem erogatam? An legimus, pendebat. Quorum pars?

Plutarchus correctus.

Pisonem Verania vxor.] Plutarchum hinc emendamus in eadem istâ re: τὴν δὲ παλαιὰν [κεφαλῆ] ἢ γυνὴν ἐλαβὼν & κελεύει δεινθῆσαι. & scribamus, ἐκείνην δεινθῆσαι: ut interpretes aliquando nubeculâ istâ liberentur. Nam Verania est, quæ precibus caput mariti abstulit. De hac Plinius lib. I. I. epistola ultimâ: Verania Pisonis grauer iacebat, Pisonis dico illius quem Galba adoptauit.

Plinius explicatus.

Magnum Claudius, Crassum Nero interfecerat.] Atqui Seneca in Menippæâ, etiam Crassum videtur adferre à Claudio interfectum. Occidit, inquit, in vnâ domo Crassum, Magnum, Scriboniam, Assarionem, nobiles tamen: Crassum verò tam fatuum, ut regnare posset. Crassum, Nero.] Accusante Regulo. Huc enim illa Plinij faciunt, lib. I. epist. V. Quid tibi cum mortuis? numquid ego aut Crasso aut Camerino molestus sum? quos ille (Regulus) sub Nerone accusauerat.

T. Vinij auus proscriptus.

Maternus auus è proscriptis.] Ego censuissem, Paternum. Nam reperio in Dione T. Vinium proscriptum à Triumviris, & mirâ fide atq. astu ab vxore Tanusiâ seruatum. lib. XLVII. Fieri autem potest, ut huius aui etsi materni nomen sumpserit, testamento an adoptione.

Petulantia faminz.

Eadem lasciuia tentasset.] Regius codex, temperasset. ex quo Rhenanus, temerasset. Cuius vxor malâ cupidine visendi situm castrorum.] Historiola hæc apud Dionem, in rebus Caij. Καλέσιος δὲ Σαβίνος ἐν ταῖς πρώταις τῆς βασιλῆως ὥν, καὶ τότε ἐν τῇ καιροῦν ἀρχῇ ἀφικόμενος, ἦτε γυνὴ αὐτῆς κορηλία γραφέντες (καὶ γὰρ ἐκείνη ὡς φύλακας τὰ ἐφοδύσασα, καὶ τὰς στρατώνας ἀσκόντας ἰδοῦσα αἰτίαν ἔχουσα) οὐχ ὑπέμειναν τὴν καλοῦσαν, ἀλλ' ἐαυτοὺς παρατάλυσαν. Caluissius autem Sabinus inter Senatorum primos, & recens à Præfecturâ Pannoniæ, vnaque vxor eius Cornelia accusati (crimini huic dabatur Vigiliæ circumuiuisse, & milites exercentes inspectasse) non expectatâ sententiâ seiplos interfecerunt.

Principia castrorum sancta.

In ipsis principiis stuprum ausa.] Plutarchus expressit, καὶ δὲ φθόρον ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἀσπασίμοις Ρωμαῖοι καλοῦσι. Principia autem sacra, quia in iis aquila & signa, id est, dij militares. Sententiam ex eadem re Quinctilianus petiit, pro Milite: Sed neque hoc Mars parens, nec signa militaria

militaria

militaria aquilæque victrices sinant, ut tuâ quoque sententiâ quisquam vir & Romanus & miles, nimium pudicus sit, apud quem ante Principia agendum est. *Hæc Principia Statius, etsi in re Gracâ, circumscribit lib. x.*

Ventum ad concilij penetralis, domumque verendam Signorum.

Metus temporum obtentui.] *A Rhenano est. libri scripti, obtinuit: quod verius hic puto.* PAG. 197.
Velut ad perdendum imperium.] *Ita libri flagitant, ita sententia. Beatus tamen, Nos,*

inquit, ad partiendum, emendauimus.

Suis ciuibus vrbe[m].] *Præfero quod in scriptis, suis exercitiis.*

Expeditionem & aciem, præmia quàm stipendia malebat.] *Non temerè mutem, & elicio sententiam etiam ex hac scripturâ. Tamen haud paullo clarior Antithesis videatur si legas, expeditionem quàm otium.*

Ad vsum & ad decus supererant.] *Idest, arma, equi, iis suppetebant, non ad necessitatem modò sed & ornatum. Tale est quod isde[m] infra tribuit, balthecos & faleras insigniaque armorum argento decora. Tamen libri quidam dedecus: ex quibus alij scribendum, ad abusum & ad dedecus, censuerunt. ut mea mens est, procul à Taciti mente, &*

Firmata lectio Taciti.

Quantum Hypanis Veneto dissidet Eridano.

Hoc enim nomen fastidito Vindice indiderant.] *Ita solita plebs, mutare per fastidium & innouare hac contumelia nomina. At Dionysio Gothofredo Ic. legendum videbatur, satis dato Vindice.*

Legati legionum Alienus Cæcina & Fabius Valens.] *Mihi, imò libris debetur verum hoc Cæcina nomen. Nam illi constanter Alienum scribunt. Etiam in Dionis Epitomâ semper, ἀλλιώνος. Romanum verò id nomen: & nummi exstant, C. CÆSAR. IMP. COS. ITER. ALLIENVS. PROCOS. Nominat & quendam Alienum Cicero Diuinatione in Verrem. Vulgatis tamen Taciti libris hic A. Cæcina dicitur: & Fastus, quos eruditi viri concinnarunt, A. Licinius. Vnde eruerint, miror.* PAG. 198.

Aliena gens.

Mox compertum publicam pecuniam auertisse.] *Non item malè, comperto.*

Dextras hospitij insigne.] *Fidei etiam & pacis. Caesaris locus est, quem correctione libens huc traxerim, libro v. De bello Gall. Adui visi ab latere nostris aperto. ij similitudine armorum vehementer nostros perterrituerunt. ac tametsi dextris humeris exercitis animaduertebantur, quod insigne pacis esse consueuerat, tamen id ipsum sui fallendi causa milites ab hostibus factum existimabant. De humeris, & quomodo exeri ij potuerint, nec capio nec legi. Glossema subolet, & insitio non proba: legamque, dextris exercitis. voce Humerorum eiectione, nisi si ea aliter conformanda. Dextras quidem attolli, etiam nunc pacis ac socij aduentus signum habetur.*

Cæsar correctus.

* In Caesaris loco libenter nunc legerim, dextris nudis exercitis. *Liuius suadet libro xxvii. qui scribit opidanos quosdam deditione & amicitiam significantes, egressos: dextras nudas ostentantes. Lacedæmonij etiam apud Thucydidem lib. iv. circumuenti ab Atheniensibus, τὰς χεῖρας ἀνέσταν. manus quatiebant, signum pacis & deditionis. In Frontino quidem lego, Humeros etiam exeri à militibus, sed longè alio sensu. libro i. Stratag. cap. i. Cum Sertorianos milites animaduertisset magno impetu instinctos, deposcentes pugnam, humerosque exercentes (lego, exercentes) & lanceas vibrantes. Itaque hoc magis in Cæsarianâ correctione nostrâ firmamur.*

In Cæsare coniectura.

Sublata manus, pacatum signum.

Humeros exeri, quo sine scriptum.

Insitâ mortalibus naturâ properè sequi, quæ piget inchoare.] *Melius, insito, Vidi qui sequentia peruerteret, non tam properè. Verè peruerteret. Nam Taciti gnome, arcana, ut solet, veritatis est: & plebs ita facta, ut rebus arduis nemo facillè ducem se præbeat, comitem quiuis. Facit huc illud i. i. Histor. Dum quæritur locus tempusque: quodque in tali re difficillimum est, prima vox.* PAG. 199.

Vulgus sequitur magis, quam ducit.

Duodeuicesimæ legionis.] *Couarrunæ scriptus codex, duoeticesimæ. apertè, sicut & supra. Quarta ac duoeticesima legiones. Probamus. Sæpè erratum etiam infra. Rectè tamen integrèque scriptum lib. i. i. sextadecimanos duoeticesimanosque lauum cornu complessc.*

Occupari nutantem fortunam.] *Rectè. est qui malit, inuitantem.*

Securæ ingenti certamine.] *Hispanus liber, ingenti agmine.*

Vt quisque corpore, opibus, ingenio validus.] *Cur hic de ingenio? aut quis eius usus? Si inspicis, aliena & parum apta hic ea vox.*

Sæuitiam militum sæpius approbat, pari simulatione vinclo- rum frustratur.] *Manifestum mendum. quò enim illud, pari, referetur? Tu vel meo periculo lege, partim. Sanitia militum, inquit, sæpè indulget, & ad pœnam iis plerosque largitur: quosdam simulatione vinclo- rum subtrahit. Priscæ lectio suffragatur huic correctioni, quæ præfert, Parum. ex quo, pari, emendasse fatetur Rhenanus. Partim autem, solitarium sæpè poni nec geminari semper, notius est quàm ut ostendam.*

Tacitus restitutus.

Prout

PAG. 200

Prout inclinassent, grande momentum, sociæ aut aduersæ.] *Iustini illud simile est: Ingens momentum futuris, vtri parti accessisset.*

Conuiciis proturbantibus.] *Priscæ editiones, proturbatus. quis sequor.*

Peninæ Alpes.

Peninis iugis.] *Ita scribendum ubique, auctore Lino. qui negat eas Alpes sic dici quod Annibal Pœnus eâ transmiserit, sed à iugo excelsi montis quod Penum incola dicunt. Fidem ei nota etiam nostra lingua hodie facit, qui excelsa omnia & in acutum fastigiata Pennas vocamus siue Pinnas.*

Cum aquilâ quintæ legionis.] *Vatic. habet, aquilex quintæ. è qua legend. esse, aquilâ xquintæ, facile coniectu.*

Legio vna, prima & vicesima.] *Distinctione locum iuni. Nec tamen nunc abnuo quin glossematium hîc sit, scribendumque, legio vnaetvicesima.*

PAG. 201.

Non quidem in bello, sed pro pace tendebantur.] *Locus obscurus, imò corruptus. non illustro, non emendo.*

Lugduni præsidia cohortes.

Cohortes octodecim Lugduni solitis ibi hibernis relinqui placuit.] *At tot cohortes mihi relinqui non placet. Cur enim, cum undique miles conquiratur, & eo ad aciem opus: in vno eoque amico opido, imposita tot cohortes? Sed ait etiam vetera & solita tot cohortibus hiberna fuisse. quod falsum. Vnica enim dumtaxat iam olim Lugduni cohors: è Taciti III. Annali: Andegauos Acilius Auiola, excitâ cohorte, quæ Lugduni præsidium agitabat, coercuit. Manuscriptos igitur meos audio, & hîc cohortem decimamoctauam, repono. Vox etiam, Lugduni, supernuacua videtur, & velut interpretamentum inserta.*

Vienna Colonia.

Cuncta illîc externa & hostilia, se Coloniam Romanam.] *Quid ergo? non etiam Vienna inter Romanas colonias? Verò pridem. Vel Claudio Imperatori credamus in Oratione quam pro Gallis habuit: Ornatissima ecce valentissimaque colonia Viennensium, quam longo iam tempore Senatores huic Curia confert? Sed & noster statim, de eadem: Tum vetustas dignitasque colonie valuit. Equidem haud satis hac concilio. Nisi si Viennenses prisce, id est, Allobroges siue Galli, donati colonico iure, etsi militibus aut Romanis ciuibus non deductis: Lugdunum autem contra, magnam partem Romanis familiis stetit. Nam & hic externos immixtos, Dio suadet lib. XLVI.*

Abnuere tam Tacitus videtur.

Addidit Valens tricenos singulis militibus festerios.] *Liber Hispanus, trecentos quod verius. Nam prius illud non congiarium sit, sed heminarium: ut quidem vocabatur.*

Festinatio vndeicesimæ legionis.] *Ut supra narrauit, Cæcina vnicam legionem habuit, eamque XXI^{am}. Quis igitur hæreat, quin hîc scribend. vnaetvicesimæ?*

PAG. 202

Vogesus mons

In montem Vocetium.] *Quidam libri, Vocetum. And. Schotus noster, Vogesum, reponebat. Quem fateor non quidem in Heluetiis esse, sed nec longè ab iis. Certe Vocetij non alibi mentio.*

Graia Alpes:

Hîc falsæ.

In alpe Graia ipse paullum cunctatus.] *Malè huic loco esse iurem apud omnes Censores. Pagnat historia, pugnant libri. De historiâ, quid certius quam Cæcinam non Graio monte sed Penino in Italiam venisse? Tacitus supra: Cæcina propiore transitu Peninis iugis degredi iussus. & paullo infra: Penino subsignanum militem itinere & graue legionum agmen traduxit. Atqui diuersi & disiti hi transitus. Iam libri longè abeunt ab hoc scripto. Farnesianus, in alpe triaria, sicut & Hispanus: Budensis, triannâ: optimus Vatic. cum alpe tarinâ. qui, fateor, faciem alluxit ad veram lectionem. Scribo: cum alâ Taurinâ. Hæc est illa, quæ adiuncta legioni Italica fuerat, cuiusque supra mentio. quam præmissam à Cæcinâ ad firmandâ municipia aliquot Italie, euincunt sequentia verba, Sed metu ne amitteret prædictas cohortes alasque. Cum enim in Italiâ vnicâ ala Vitelliana fuerit, Silana: frustra ibi alas nominet, nisi præmissam ponimus & istam.*

Ala Taurina reponenda.

In cetera victoriæ præmia accessuros.] *Couarrunæ liber & prisca editiones, cessuros.*

Hibernis adhuc niuibus traduxit.] *Idem libri, Hibernis adhuc Alpibus, quod interpretor Sallustiano verbo, alpibus adhuc hiemantibus. Poëta etiam vetus eo sensu Hibernas alpes dixit: Iuppiter hibernas canâ niue conspuat Alpes.*

Petronium vrbis procuratorem.] *Cuius vrbis? imò totius Norici procurator erat, non vnius alicuius opidi. Vertranius Maurus Ic^{us} emendat, vrbis Præfectum, siue, Prætozem. Haud rectè. quæ enim eius partes in Norico? Ego verò aut oblita: eâ voce scripserim, Petronium procuratorem, aut mutata, Petronium ibi procuratorem. Vetus quidem lectio vrbis habet: quod deprauatum faciliè ex vbi vel ibi.*

Diuinatio.

PAG. 203.

Tacitus correxit.

Nec Ortho quasi ignosceret, sed ne hostis metum reconciliationis adhiberet, statim intra intimos amicos habuit.] *Frons aliqua sententiæ appareat, sed si excutiam, vanæ & falsæ. Censeo emendandum: sed nec hostis metu, reconciliationi se adhiberet. Duo videlicet, cum Celsum sibi iungeret, Ortho cauit. Ne aut ignoscere videretur, ut in vero magnoque crimine: aut ne hostis, id est, Vitellij metu, adsciscere sibi virum nobilem & fortem. Itaque nec ob-*

nec obnoxium habere eum voluit, nec suspensum: sed statim assumpsit inter intimos amicos. Plutarchus comitatem hanc ita narrat: καλῶς μάλιν κίλσον ἀχλὺν πρὸς αὐτὸν, παύσασθαι καὶ διελέσθαι φιλανθρωπῶς, καὶ παρέκλινε τὴν αἰτίαν ἐπιλαβὼν μᾶλλον, ἢ τὴν ἀφέντως μνημονεύειν. Iubens Marium Celsum ad se adduci, amplexus est virum, & benignè allocutus monuit ut causæ magis obliuisceretur, quàm veniæ meminisset. Hæc talia acumina frustra multis verbis approbemus iis qui non tales.

Priuatam gratiam præparat: unde nulla innocentiae cura sed vitæ impunitatis.] Non mutant libri, nisi quòd, vices impunitatis, habent. Totum locum lego: priuatam gratiam præparatum it: nullâ innocentiae curâ, sed vice suæ impunitatis. Palmerij etiam coniectura haud improba: priuatam gratiam præparat unde unde: nulla, &c. Unde unde Latinis valet ὁποῦθεν.

Apud Sinuessanas aquas.] Malè vulgò, Sueffanas. Libri scripti docent, & Plutarchus in hac ipsâ re: ἐπεμψεν ἐν ἐπ' αὐτὸν ὁ Οἰωνὸς εἰς τὰς ἀπὸ Σινέσσαν ἀρχάς. Aqua autem ea inter salubres habita. Plinius: In eadem Campania regione Sinuessanae aquæ sterilitatem fæminarum & infaniam virorum abolere creduntur. Et quia ad vitia muliebria: ideo in Martiali,

Diceret histericam se forsitan altera mœcha

In Sinuessano velle federe sinu.

Sed & Claudius apud Tacitum lib. x. i. i. refouendis viribus mollietæ cæli & salubritate aquarum, Sinuessam perrexit.

Calpurnia Crispinilla, magistra libidinum Neronis.] Calpurnia verius: an etiam, ministra? nec tamen illud damno. Ceterum hæc Calpurnia, à veste Sporo fuit, & ejus Custos. Breniarum Dionis, in Nerone: καλεῖται δὲ, ὅτι πολυκλήτος καὶ καλὰ κραιπνίλλια ἦγον, ἐπὶ τὸν πᾶν ὅτι ἐπιδέχετο, οὐκ ὡς ἐν τῇ ῥώμῃ, αὐτὴ δὲ μετὰ τὴν Νέρονος καὶ μὴ τὴν Σαβίνης τὴν Σπόρον. τὴν τὴν δὲ φουλάκην αὐτὴ, καὶ τὴν ἐπιφορεῖαν τὴν ἀπὸ τοῦ καὶ περ γυνὴ καὶ ἐπιφανὴς ἦτο, ἐπεπύσθη καὶ δι' αὐτῆς πάντες ἀπεδύοντο. Scorsum autem, & Polycletus & Calpurnia Crispinilla omnia obuia agebant, ferebant, spoliabant. Ille in vrbe, hæc autem cum Nerone & cum Sabinâ (ita Sporum nominabant:) cuius custodia ei concredita fuerat, & simul vestis Procuratio: quanquam mulier esset, & quidem nobilis. Quo prætexto, omnes ab eâ exuebantur. Vides ex eâ notâ, quid famina Calpurnia hæc fuerit, & cur populo exosa.

Tantò antè traditum Vitellio imperium.] Maiora verba quàm pro re. Nam interuallum sanè, inter Vitellij Othonisque imperium, exiguum. Iurarunt enim Germanici exercitus in Vitellij nomen Kalendis Ianuariis: at postridie Idus Galba casus, & Princeps factus Otho. Ita pauci dies interfuerunt, & aut militum aut Taciti adsertio non vsquequaque cauta.

Et stetit domus vtrique sub Othone.] Tu verò interpunge: stetit domus vtrique. sub Othone incertum an metu: PAG. 204

Omnèsque versæ in Orientem prouinciæ.] Credo germanum esse. aliquot tamen libri, omnèsque versus Orientem.

Partem se reip. fecerat.] Interpretor. miscuerat se, velut & ipse inter curatores eius & administratos. Ita suprâ, hoc libro: Non Senatus & eques modò, quîs aliqua pars & cura reip.

Lingonibus vniuersis ciuitatem Romanam.] Latet hic omnino mendum. Primum enim quis locus Lingonibus (Galliæ ÿ sunt) inter Hispania populos esse potest? Adde, quòd Lingones isti ipsi, primi & præcipui in Othonem hostes. Hi, qui Vitellium fouere; hi, qui milites turbidis colloquiis ad bellum impellere; hi, qui etiam nunc Othonis partes oppugnant viris, armis, equis. Unde igitur iis premium? Clarè aliena & falsa ea vox; & censeam Hispania aliquam gentem reponendam: Lusonas, an Illurconas? an tale aliquod nomen, quod parum vicinum adhuc repperi corruptæ voci. Nec scire fas est omnia, ait Lyricus. tu cogitabis.

Hispalensibus & Emeritensibus familiarum adiectiones.] Ita solent Romani coloniarum infrequentia subuenire, nouâ familiarum aliquot adiectione. L. i. lib. l. x. i. v. Postulantibus à Senatu Aquiliensium Legatis, vt colonorum numerum augetet, mille & quingentæ familiæ ex Sc. scriptæ.

Cognoscendi pudore.] Malim, agnoscendi.

Ibi fœuitiâ, hîc miserîâ vulnerum absumpti.] Mutilus locus, & præsto legend. esse, Ibi fœuitiâ hiemis, hîc miserîâ vulnerum. PAG. 205

Cohortem septimamdecimam coloniâ Hostiensis.] Scito eam illic perpetuam stationem habuisse, ex decreto Claudij. Suetonius in Claud. cap. xxv. Putcolis & Hostiæ singulas cohortes, ad arcendos incendiorum casus, collocavit.

Seuerissimum centurionum.] Vatic. seuerissimos. & Plutarchus ἐκτατοῦταρχος δύο interfectos scribit. Noster tamen etiam infra de vno tantum: Vnus alterve perditus ac temulentus, centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? Itaque placeat magis hîc legi, & Seuerissimum

Correçtiõ.

Sinuessanae aquæ.

Calpurnia Crispinilla.

Incauta scriptio.

PAG. 204

Lingones falsi.

Alii gens quærcada.

Familie adiectione colonis.

PAG. 205

Cohors Hostiensis.

Seuerissimus, nomen viri.

mum

mum centurionem, ut proprium nomen expresseit interfecti. aut certe in altero Taciti loco, centurionum ac tribuni, scribendum erit.

PAG. 206

Vt multa per centuriones tribunisque tantum iuberi expediat.] Liber Hispanus, ut multa centuriones tribunisque, omnia vocula. Verissime. Nam ea Othonis mens est, ut velit quaedam imperia centurionibus tantum tribunisque indicari, non in milites spargi.

Si Vitellio & satellitibus eius.] Hæc ipsa mouendi ratio ab hostium affectu & voto, usurpata decenter Homero, Iliad. a.

Quiddam Homericum.

* Certe, ridet Priamus, Priami quoque proles,

Atque alij Troiæ gaudebunt gaudia magna, Hæc inter vos scertamina turpia noscent.

Modestia Fortitudini comes

* Ημεν γνήσιον Πείλας, Πείλαριό τε παῖδε,
Αλλοι γὰρ ξωεῖς μέγα κεν κεραιοῖατο θυμῷ,
Εἰ σφῶν τλῆς παῖς πυθόατο καρναμένοισιν.

Et cur non ab illo uberi eloquentia & sapientia fonte sit hic riuus?

Et fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui ante discrimen quietissimus.] Verissima gnomo, quæ veteri Græcorum dicto firmatur apud Eustathium: Θεοὺς θεῖον ἔργον, ἐν πολλῇ κακῇ. Confidens ante rem, plerumque ignauus. Aristoteles etiam apud, in Nicomachæ, lib. III. καὶ οἱ μὲν θεοσεῖς, θεῖα τεύχεα βυλόμενοι, καὶ τὸ κινδυνῶν κινδυνεύον, ἐν αὐτοῖς δὲ ἀφίστανται. οἱ δὲ ἀνδρείοι, ἐν τοῖς ἔργοις ὄξεις, ἀσέπρον δὲ ἡσύχοι. id est: Temerarij quidem, prompti & volentes sunt ante pericula periclitari; sed in ipsis, deficiunt: at fortes, in rebus & factis acres, ante quietissimi. Quem locum nihil absurdum Tacitum adspexisse & expressisse. Sed & Homerus Græcos semper quietos & tacitos facit ante pugnam: Iliad. a.

Oi δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνεύοντες ἀχαιοί.
Iliad. d.

—οἱ δ' ἄλλοι ἀκὴν ἴσαν (ἐδ' ἐκ φαίνε
Τόσον λαὸν ἔπειθ' ἔχοντ' ἐν σήθεσιν ἀνδρῶν)
Σιγῇ δειδότες σιωπῶντες.

Non hercle illi quos cum maxime Vitellius in nos ciet.] Locum ab aliis fæde interpolatum è Vaticano restitui, religiosè seruata eius scripturâ: nisi quod Audeant feci, ex Audiant. Ne Germani quidem, inquit, illi barbari, quos nunc Vitellius in nos concitat, audeant ad pœnam amplissimum ordinem deposcere: nedum vos Romana suboles. Non etiam spreuerim scribere cum Hispano cod. quis cum maxime. id est, quis comitatus maxime Vitellius in nos mouet.

Muta ista & inania interciderere ac reparari promiscuè possunt.] Budensis codex, promiscua sunt. quod, Hellenismo quodam, retineri posse ad sententiam Rheno.

Non tamen quies vrbi redierat.] Lectionem hanc & distinctionem à libris priscis non potui quin anteferrem vulgate, aut coniecturis aliorum parum firmis.

Milites speculatorum loco.

Militibus sparsis per domos, occulto habitu.] Turbarunt me verba, quæ iam capio. Significat enim milites in plebeia aut pacata veste, sine gladiis, domos perlustrasse, sermones excepisse aduersus Principem aut statum presentem. Arrianus cum morem mihi suggerit, Dissertation. Epicteti lib. IV. cap. ult. ἔπειθ' ὑπὸ τῷ στρατοῦ ἐν Ρώμῃ οἱ ἀροπετεῖς λαμβάνοντες. καὶ οὕτως οἱ στρατῶντες ἐν χιτῶνι ἰδιωτικῷ, καὶ ἀρξάμενος κακῶς λέγειν τὰ καίρια, εἴτα σὺ ὡς περ ἐνέχυρον παρ' αὐτῷ λαβὼν τὸ πῶς τις τὸ αὐτὸν τὸ λοιδορεῖται κατήρχεται, λέγεις καὶ αὐτὸς ὅσα φρονεῖς. εἴτα δεθεῖς, ἀπέρχῃ. id est: Hoc modo Romæ circumueniuntur à militibus isti procluius lingue & effusi. Adfuit miles tibi quispiam, habitu priuati. is malè loqui de Cæsare incipit: tu tanquam pignus fidei id arripis quod cœpit prior, ipse quoque effutis quidquid sentis. Deinde victus, abduceris. Et hoc sine præsertim milites, qui Frumentarij dicti. De quo alius.

Frumentarij.

PAG. 207.

Atque eadem dicenti nota adulatio.] E Vatic. ita restitui, voce vnâ additâ, & alterâ mutatâ. Difficilis, inquit, in Senatu rerum omnium modus. Taceres? silentium pro contumaciâ esset. Diceres liberè & censeris? inuisa libertas. Ad gratiam loquerè? non faceres fidem: quia priuatus nuper Otho, peritus harum artium, & iisdem adulationibus exercitus.

Vires & robur exercitus.] A coniecturâ nostrâ est. libri enim omnes, è prætorianis viris, ut robur exercitus. parum aptè.

Vulgus religiosum & credulum in metu.

In pace obseruata, quæ nuntiantum in metu audiuntur.] Quippe hoc ingenium vulgi, tunc conuerti ad religiones, & monstra obseruare aut fingere. Claudianus appositè, De bello Getico:

Vtque est ingenioque loquax, & plurima fingi
Permittens credique Timor: tunc somnia vulgò
Narrari, tunc monstra deum, monitusque sinistri.
Propiusque ad Tacitum:

Et si quod fortasse Quies neglexerat omen,
Addit cura nouis.

Cum presenti exitio, etiam futuri pavor, subitâ inundatione Tiberis.] Is enim

enim, ut ait Plinius
Reliquos ceteros
Hispanus codex, ut
militares, de quibus
Ad obseruandum
libri, Imitatus
Marius Celsus
conibit. Virum
Tantum pacis
frat. sine libro. Na
perisse censemus, in
Religionem
Antiq. Lection. ca.

quibus versum
cens condita. Felix
ab armis: Preliantes
publicæ, quibus
Sed ex libidinibus
in familiis, &c.

A D

Conditorem
ut Venerianum.
in tribus delubris
tibus, &c. Egyptum
citus hic manu, V
Continuus orb
militum nulli rei
Ingens rerum fi
terum accessit.
Profigauerat
quem placuit Agell
citus locutus sit Aug
ITRE. MEO. VI
Mucianus.] I
uati appellant: & la
ANNIO. FABIAN
qui Liciniam et
cor. & nuper Lyci
oper. aliena lingu
verba quæ subuciam
fratrum, & alteram
Et inceptus bo
vsa. Legem de iur

enim, ut ait Plinius, vates quodammodo intellegitur ac monitor, auctu semper religiosus. Reliquos cesorum ad pontem Miluium in numerum legionis composuerat.] *Hispanus codex, numero: Romana editio, numeros. quod rectum hic est: intellegendique numeri militares, de quibus iam pradixi.*

Tiberis nō nūq̃
prælagio inuadit.

Ad obseruandam honestiorum fidem inuitatus.] *Vox, Inuitatus, suspecta. quidam libri, Imitatus. Mihi Delius hic non fauet.*

Marius Celsus, Annius Gallus rectores destinati.] *Liber Conarrunia, rectores constituti. Vtrumque spurium: & sententia sine eo constat.*

Tantum pacis aduersa pertinuere.] *Fallor, aut hoc rectum: etsi à mente tantum non strâ, sine libris. Nam illi omnes voce auctiores, aduersa reip. pertinuere. quam nos tamen superesse censemus, imò sententiam perdere.* PAG. 208

Religionem nondum conditorum ancilium.] *Mitto te ad ea qua scripsi olim lib. v. Antiq. Lætion. cap. xvi. Quibus adtexi velim Ouidij locum libro III. Fastorum:*

Ancilia condita.

Arma mouent pugnam:igna est aliena maritis.

Condita cum fuerint, aptius onten erit.

quibus versibus vult Poëta ne coniugium quidem dextro pede adiri, cum mota sunt ancilia sed cum condita. Festus autem ostendit etiam alios aliquot dies fuisse, quibus Romani tenuerint se ab armis: Præliares dies, inquit, quibus fas est hostem bello laceffere. erant enim quædam feriæ publicæ, quibus nefas erat id facere.

ij dies fieri & feriati.

Sed ex libidine seruitij, ut in familiis.] *Verius clarisq̃ue distinxeris, seruitij. Ut in familiis, &c.*

I V S T I L I P S I

A D L I B R V M I I. H I S T O R.

N O T Æ.

QVOD variè ortum, lætum reip. aut atrox.] *Non suspicabar de mendo, absque Vaticano fuisset. cuius lectio diuersa coëgit me acrius paullo intueri. Nam in eo, vari aborte, scriptum. Et hercules vulgata inepta & exfensa. quid enim est, variè ortum esse imperium Vespasiani? Imò vnus & certus illius ortus. Scribo ex vestigijs illis priscis, quod variâ sorte. Atque ita est. imperium Vespasianorum, felix reipub. & infelix, isemque ipsis Principibus fuit.* PAG. 209

Diuinitio in Tacito.

Conditorem templi regem Aëriam.] *Libri scripti aut Verianum hunc nominant, aut Venerianum. Pro vulgata lectione tamen Tacitus ipse in Annalibus est, lib. III. Exin Cyprilibus delubris. quorum vetustissimum Paphiæ Veneri, Aërias auctor, post filius eius Amathus, &c. Ægyptum ipsam olim Aëriam dictam fuisse, Isidoro alibi traditum est & Agellio. Alciatus hic mauult, Vranium.* PAG. 210.

Aërias rex.

Continuus orbis latiore initio.] *Tyrius Maximus: Venus à Paphiis colitur, cuius simulacrum nulli rei magis affimile, quàm albæ pyramidi.*

Ingens rerum fiducia accessit.] *Subdolum glossema. & credam Tacitum scripsisse, ingens rerum accessit.*

Profligauerat bellum Iudaicum Vespasianus.] *Paullo aliter Profligandi verbo usus, quàm placuit Agellio lib. xv. Noctium. qui in totâ eâ re vereor ut caliget. Ni ita est; barbarè etiam locutus sit Augustus in Ancyrano lapide: COEPTA. PROFLIGATAQVE. OPERA. A. PATRE. MEO. PERFECI. quod exemplum rigide & ex diametro cum Agellij notâ pugnat.*

Profligare.

Agellij affectio subruta.

Mucianus.] *Ita ubique præpotentis huius hominis nomen scripsi. Græci suadent, qui Μουκιανόν appellant: & lapides, in quibus C. media, non T. semper sculptum. ut in illo Romæ: L. ANNIO. FABIANO. M. NONIO. MUCIANO. COS. Multa etiam huius mentio in Plinio, qui Licinium ei nomen addit, & titulum ferè ter consulis, lib. XII. Licinius Mucianus ter COS. & nuper Lyciæ prouinciæ legatus. Libro XXXII. de ostrearum præstantiâ: Dicemus, inquit, alienâ linguâ, quæque peritissima huius Censuræ in nostro æuo fuit. Sunt ergo Muciani verba quæ subiiciam. Et sæpe aliàs: ostenditque doctum & amæni ingenij fuisse, sed mollem, fractum, & alterum velut Macenatem.*

Mucianus.

Quid viti fuerit?

Et inexpertus belli labor] *Redundare vox, labor, videtur, & inculcata huc è priore versu. Legam, & inexpertis belli. Ita supra: pacis artibus, belli inexpertus.*

PAG. 211.

Quot legiones
in Aegypto?
Tres a Cesare.Tiberius vnani
detrahit.Strabonis scri-
ptio, in quod
tempus.

Inde continua Aegyptus, duæque legiones.] *Paullo aliter hoc olim. Nam C. Caesar, Aegypto deuicta, tres in ea legiones reliquit. Auctor Sueton. in Jul. cap. LXXVI. Augustus cum numerum retinuit, imò & Tiberius: sub quo Strabo sanè vixit, & hac scripsit lib. XVII. Est dè (in Aegypto) τρία τάγματα, ὧν τὸ πρῶτον τὸ πάλαι ἴδρυ, τ' ἄλλα δ' ἐν τῇ χώρᾳ. Sunt tres Le- giones: quarum vna in vrbe agit, reliquæ in ipsa regione. Sed Tiberius tamen non in longum. Anno enim Imperij eius nono, Tacitus clarè duas saltem legiones Aegypto adtribuit: uti & hic. Libro I v. Cetera Africæ per duas legiones, parique numero Aegyptus. Obserua ergo obiter, paullo certius de Strabonis scriptione, quam vides eum desisse ante hunc nonum Tiberiani impe- rij annum. Adde, Egesippam etiam de duabus hic legionibus assentiri Tacito, libro I v. Esse etiam illic duos ordines militarium virorum, quos sibi adiungere Vespasianus properauit. Seclufum tutumque ipsum mare.] *Vatic. & Romana editio, secundum tutumque, quod approbo.**

Cum in victores victosque nunquam solida fides coalesceret.] *Rodolphus & prisca item editio, cum victoribus victos numquam solidâ fide coalescere, & placet magis.*

Corruptus lo-
cus.

Vespasianus Mucianusque nuper, ceteri olim mixtis consiliis.] *Locus subobs- cura sententia, imò incerta. Qui enim illi ceteri? non cerè milites aut cines olim misuisse consi- lia potuere de imperio hoc nouo. Rodolphus legisse dicitur, nuper Titi operâ mixtis consiliis. sen- tentiâ nihil aberrante; vereor tamen ut propriâ quadam lectione non à libris. Dua quidem ea vo- ces, ceteri olim, iacent in mendo: nec à me alienantur. Veteres editiones, ceterum olim.*

Cynthia in-
sula.

Scithinum insulam detrusus.] *Farnes. Cynthia. Vatic. Scithinum. Vera lectio, Cy- thnum. quæ insula iuxta Atticam sub Eubæâ. Plinio nominatur lib. IV. & Ptolemæo dicitur Κύθρος. Philoni etiam in Flaccum sic dicitur, & iuxta Ceam collocatur. In Zonarâ non rectè scriptum siue versum, hunc falsum Neronem in traiectu Cydni amnis interfectum: decepitque eum adfinitas hæc vocum.*

PAG. 212.

Veterani &
Prætorio.

Veterani è prætorio.] *Superesse videantur hæ voces. Premisit enim iam nunc de præto- riis omnibus cohortibus: qui igitur isti amplius è prætorio? Sed non supersunt. Distinguit enim à cohortibus, Veteranos. rectè, quia exauctoratos intellegit, & qui post sedecim stipendia habeban- tur sub vexillo, non aliter quàm legionarij, de quibus scripsi satis ad I. Annal. Atqui hi nec in le- gionibus ultra censebantur, nec illi in cohortibus.*

Quibus tentandis, aggrediendæque prouinciæ.] *Farnesiana hæ scriptura est: quam verissimam censeo. Duplex enim mandatum Othoniani duces habuerunt; tentandarum Alpium, & Prouinciæ innadende, quæ ad Vitellium defecerat. Suprà lib. I. Narbonensem Gal- liam aggredi statuit, classe validâ & partibus fidâ. Infra: imminere prouinciæ Narbonensi in verba Vitellij adactæ classem Othonis, trepidi nuntij attulere. Vulgata lectio valde turbat: qui- bus tentandis aggrediendisque, prouinciæ Narbonensi, &c: tamquam tres hi duces Prouincia impositi. & magis maiores tenebras offundit etiam Maurus.*

Non Italia adiri nec loca sedesque patriæ.] *Nihil ego hic nisi germanum video. Sudant tamen in mutando Rhenanus pariter & Vertranus.*

Albintemelii.

Municipium Albium Intemelium.] *Ita quidem è Strabone scripseris libro IV. τῷ δὲ Ἀλβύων, ἢ τῷ δὲ ὄντων Ἰνγαύων, τ' δὲ Ἰντεμελίων, εἰσὶν αὖτε τὰς ἀποικίας αὐτῶν ὅτι τῇ θα- λάττει, τ' δὲ ὀνομαζέσθαι Ἀλβίων Ἰντεμελίον, οἷον Ἀλπίον, τ' δὲ ὀπίπετον μὲν ὡς μᾶλλον, Ἀλβύων. id est: Cum duplices sint Ligures, Intemelij & Ingauni; iure eorum ad mare colonix, altera Albium Intemelium dicta, quasi Alpium, altera paullo contractius, Albingaunum. Nec aliter in Plinio. Quin tamen etiam concisè Albintemelium dicta fuerit, haud pertinaciter eo negatum.*

Nec ullis deinde tortoribus aut morte.] *Regius codex, temporibus. ex quo Rhena- nus, terroribus.*

PAG. 213.

Vestricius
Spurinna.

Spurinnæ.] *Vestricius est Spurinna, egregius dux, & qui ad Taciti medium æuum vixit. Pliny Secundi de eo epistola capienda est, lib. II. Heri à Senatu Vestricio principe auctore, Spu- rinnæ triumphalis statua decreta est. quem locum tamen emacula: Vestricio Spurinnæ, Principe auctore, triumphalis statua decreta. Malè enim traiecta verba.*

PAG. 214.

Inuidum na-
turâ vulgus.

Tum vetustissimus quisque castigare credulitatem suam.] *Vulgata antè lectio, tum mcestissimus quisque. ex quo Rhenanus illud vetustissimus extudit: ego malim modestissimus.*

Insito mortalibus naturâ, recentem aliorum felicitatem agris oculis intro- spicere.] *Verè hic morbus in nostris animis: nec nesciuit Æmilius Probus, siue Nepos, in Ti- motheo. Est hoc commune vitium, inquit, magnis liberisque ciuitatibus, ut inuidia gloriæ co- mes sit: & libenter de his detrahant, quos emergere videant aliis: neque animo æquo paupe- res alienam opulentiam intueantur fortunam.*

PAG. 215.

Et Cæcina famâ & pudore cæptæ temerè oppugnationis.] *Lego, fame. Duplex enim causa abscessus, Fames & Pudor irriti cæpti.*

Omnia

Omnia quæcumque facta.] *Malo, omnia à quocumque. Rodolphus audacior, qui legit, omnia ducum facta.*

Bedriaci.] *Vicus parvus, sed duabus Romanis cladibus insignis, nec indignior cuius verum nomen norimus quàm Canne aut Philippi. Vulgò Bebricum appellant, atque ita Iuuenalis libri, Bebrici in campo spoliū adfectare Palatī.*

At sincerus ille Vatic. Bedriacum, semper. quomodo & in Clariss. Sambuci scripto codice extare cognoui, cū strictim eum Viennæ vidissem. In vetustis Suetonii libris, Betriacum, dicitur: sicut & in Plutarcho, Βητριάκον, πόλιν πλησίον Κρεμύνης. Iuuenalis interpres quàm nugatur, qui vicum hunc Campania facit: in Sat. I I I. Othonem, inquit, bello civili Vitellius vicit apud Bebricum Campaniæ. Atqui noster clarè: Inter Cremonam Veronamq. situs est is vicus. & ipse Scholiastes mox fatetur. Corrupta ea verba igitur, & scripsit: apud Bedriaci campum. Manifestò enim alludit Iuuenalis sui versum, Bedriaci campo spoliū adfectare Palatī. Quod autem adtexitur: Horum bellum Cornelius scripsit & Pompeius Planta, qui ait Bebricum vicum esse à Cremonā vicensimo lapide. Sanè Cornelium hunc nostrum intellegit: Pompeius ille quis sit, nondum repperi.

Locus Castorum vocatur.] *Rectè, non castrorum. Suetonius eumpse locum, ad Castoris dixit: Orosius lib. V I I. circa locum quem Castores vocant.*

Dextrâ fronte, prima legio incessit.] *Qua hîc frons dextra? haud satis capio, & rescribo: Aggerem viæ tres prætoriæ cohortes obtinuere dextrâ. A fronte, prima legio incessit.*

A lateribus cohortes legionum.] *Nihil ambigimus quin Tacitus scripserit, à lateribus cohortes, legio aduersâ fronte. Ita superior aciei dispositio postulat: & ad circumueniendum hostes, inuasionem tripertitam esse oportuit.*

Silentio, patientiâ, postremò precibus.] *Malim, silentio, pœnitentiâ.*

Paucos incusauit.] *Lego, paucis. ad breuitatem enim orationis refertur, non ad eos qui peccarant. & sanè omnes in hac culpâ, nec excerpere pauci potuere.*

Fœdum & maculosum.] *Valet in omne animi vitium & labem Maculosi vox: tamen vereor ut hîc propriè in ignauiam ac timorem. Ex antithesi quæ sequitur, suspicèris: & magis ex hoc Ammiani loco, libro x x x. Arguebat hic idem Princeps (Valentinianus) timidos sapius, Maculosos tales appellans & fordidos.*

Suetonius Paullinus dignum famâ suâ ratus.] *Et hîc & alibi effusè laudat hunc Suetonium, vetustissimum consularium, ut infra vocat, & non unâ militiâ clarum. Præfuit Britannia, ut habes Annali x I V. & in Agricola: sed & in Africa bellum gessit, è Plinio lib. V. Suetonius, inquit, Paullinus quem consulem vidimus, primus Romanorum ducum transgressus Atlantem, &c. Vbi autem mens siue iudicium fuit viri magno & celebri, qui in Variis suis nuper hunc Suetonium, patrem fecit Suetoni nostri Tranquilli? Ita enim locum eum corrigit, Suetoni Othone: Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiædecimæ legionis tribunus angusticlauius. Et liber, inquit, qui tineas & cariem senserat, habet, Linus. Omnino autem legendum Paulinus. Testem in eam rem laudabo Tacitum, qui fortis viri neque nomen neque virtutem tacitam esse sinit. eius enim sæpe & in Annalibus & in Agricola vitâ honorificam mentionem facit. Hæc ille. Quid dicam? Non insector te vir elegantissime. sed bonâ fide hæc scribis? Erras nimis. Suetonius ille Lenis, Tribunus fuit: noster belli dux. Ille angusticlauius, id est nondum Senator sed inter equites: iste, Consularis. nec tenuè vsquam vestigium confusionis eius, quam facis. Hoc mihi in transcurso monitum, non ut carpam (Fidem testor:) sed ut claro sub exemplo doceam quàm fallax hæc Critica, & ignoscendum etiam nobis esse, si labimur interdum in proclini istâ viâ.*

Quoniam Galliæ tumeant, & deferere.] *Copulam aptè inserui, ex Vatic. Tumere autem eleganti metaphorâ dicuntur, quæ eruptura videntur. usurpauit Cicero bis in Epistolis ad Atticum.*

Paucis diebus quartamdecimam legionem.] *Hæc restitui, in vulgatis quæ à verbis quæ ab interpunctis mendosa.*

Brixellum concederet.] *Ita factum, ibique se occidit. Elue mendam igitur quæ in Ege-sippo (scriptore mihi quidem haud spernendo) libro IV. cap. x x I V. Cū Otho comperisset Valentiæ Cæcinæ, Vitellij comitibus, victoriam cessisse, Brixæ positus, voluntariâ morte eripuit se ludibrio. Facito Brixelli.*

Promoueri ad quartum à Bedriaco castra placuit.] *E Plutarcho scriberes, ad sextum. Nam ille quinquaginta stadia numerat. Sed & paullo post ubi noster xvi. miliaria numerat, Græci eiusdem computatione x I I. saltem efficiuntur. Nihil tamen ego mutem.*

Adeo imperitè.] *Totum hunc locum verbatim Plutarchus expressit, ut pleraque alia: etsi haud multum ætate nostro inferior.*

Bedriacum.

Scholiastes correctus.

Tacitum is nominat.

PAG. 216.

PAG. 217.

Maculosi noua significatio.

Suetonius Paulinus.

Mureti super hoc viro præfatus.

Tumere, & tumorem rerum.

PAG. 218.

Ege-sippo emendatus.

PAG. 219.

Plutarchi & Taciti multa simillima.

Confluentes Padi & Adduæ fluminum.] *In Vatic. locus hic in liturâ, sic tamen ut aperte esset ernere scriptum antiquitus, Padi & Agele: alienâ deinde manu factum, Adduæ. Sed Agela ignotum mihi flumen, & censeam vulgatam esse veram. De Adduâ, Plinius lib. i i. Strabo i i i. itémque Sidonius: Vidimus yluosum Lambrum, ceruleum Adduam, velocem Athesim, pigrum Mincium.*

Adduæ fluius

Numida alio intellectu.

Mos Romanus in antecurioribus.

Qui idem & Imperatoribus

Homeri locus similis.

PAG. 220

Tabula, & numerus legionum.

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

PAG. 221

Aderat citus equo Numida.] *Quis hic Numida? num inter auxilia Othonis ea gens? minimè, sed inter obsequia. Ne fugiat enim telatens hic ex antiquo mos: quo receptum, ut viris lautioribus ditioribusque Afri aut Numida equites essent, ad iter. Præcurrebant illi, & agmen ducebant heri sequentis. Seneca epist. lxxviii. O quam cuperem Catoni nunc occurrere aliquem ex his troffulis in viâ diuitibus, cursores & Numidas & multum ante se pulueris agentem! Idem expressius epist. cxxiv. Omnes sic iam peregrinantur, ut illos Numidarum præcurrat equitatus, ut agmen cursorum antecedit. Martialis:*

Cum cathedralitios portet tibi rheda ministros,

Et Libys in longo pulvere sudet eques.

De tali igitur hic capies: quando & Principibus in usu. ex Martiali, in aduentum Domitiani.

Quando eques & picti tunicâ Nilotide Mauri

Ibitis? & populi vox erit vna, Venit?

Nec Suetonium aliter interpretemur (viderat sagacissimus Turnebus) in Nerone cap. xxx. Iter fecisse traditur phaleratâ cum Mazacum turbâ atque cursorum. Nam Mazaces, Afri.

Otho rem in discrimen mitti iubebat, æger morâ & spei impatiens.] *Talis in Homericis illo Hectore affectus:*

Βέλτερον αὐτῷ ἔειδ' ἑωυδαίμεν. ὅτι τὰ χεῖρα

Εἶδομεν ὁπποτέρῳ κεν ὀλύμπιος ἔχῃ ὀρέξῃ.

Accurrentium, clamantium.] *Farnes. & prisca editiones, accurrentium, volantium; Vatic. vomantium. ut omnino aliud hic verbi fuerit, mihi adhuc irreperit. Nam quod Palmerium, bouinantium, audio scribere: non placet.*

Corporibus & vmbonibus niti.] *Vocem, niti, ex Farnes. & Vatic. addidi: & verò abesse sine sententia incommode non potest.*

Cui cognomen Rapaci.] *Non abs re arbitror, quoniam cognomina legionum saepe Tacitus commemorat, veterem à me lapidem proponi, in quo ea ordine desculpta. Conspicitur autem Roma in Capitolio, formâ columellæ:*

NOMINA. LEG.

I. I. AV GUSTA.

VI. VICTRIX.

XX. VICTRIX.

VIII. AV GUSTA.

XXII. PRIMIGENIA.

I. MINE RUIA.

XXX. VLP I A.

I. AD IV TRIX.

X. GEMINA.

XIII. GEMINA.

I. PARTHICA.

II. AD IV TRIX.

III. FLAVIA.

VII. CLAV DIA.

I. ITALICA.

V. MACE DONICA.

XI. CLAV DIA.

XIII. GEMINA.

XII. FVL MINATRIX.

XV. A POLLINCA.

III. GALLICANA.

II. PARTHICA.

III. SCHYTHICA.

XVI. FLAVIA

VI. FERRATEN SIS.

X. FRE TEN SIS.

III. CYRE NEN SIS.

II. TRA IANA.

III. AV GUSTA.

VII. GEMINA.

II. ITALICA.

III. PARTHICA.

Velim Dionis recensum legionum, qui est libro LV. cum hoc lapide conferri. à quo adiuti interpretes, paullo feliciter sanè eum vertissent.

Stratis vnaeticesimanorum principiis.] *Aliquot libri, principibus, placet.*

Suetonius Paullinus & Licinius Proculus castra vitauere.] *Farnes. castra petiuerunt. falsò. Nam Plutarchus aperte: τῷ δὲ Σεπτιμῶν ἔτε Προύλος, ἔτε Παυλίνος πωλεσθῆν ἐτόλμησαν, ἀλλ' ἔξελθον φοβέμενοι τὰς Σεπτιμῶν.*

Apud duces Vitellianos dubitatum.] *Imò verò, non dubitatum. idque res & Plutarchus suadere videntur.*

PAG. 221

Plotius Firmus

PAG. 221

Plotius Firmus

PAG. 221

Plotius Firmus

PAG. 221

Plotius Firmus

PAG. 221

Plotius Firmus

PAG. 221

Plotius Firmus

PAG. 221

Plotius Firmus

PAG. 221

Plotius Firmus

PAG. 221

Plotius Firmus

Plotio Firmo, is pratorij præfectus.] *Duo Præfecti pratorio sub Othone, Licinius Proculus & Plotius Firmus. Tacitus lib. i. Pratorij Præfectos sibi ipsi legere, Plotium Firmum & manipularibus quondam, & Licinium Proculum. Nec alios usquam nominat. Ut iure mirer in hac Othonis morte Plutarchum commemorare Pollionem pratorij Præfectum. Quod vix est ut sit sine mendo. Verba eius: οἱ δὲ Σεπτιμῶν, Πολλίωνος τὸ ἔτερε τῷ ἐπὶ δρχων, ὁ μὲν αὖθις εἰς τὸν Οὐιτέλλιον κατέδρασαν, &c. malimque Πλωτίου. nisi huic Plotio etiam Pollionis cognomen, quod unum dici superest.*

Maiore

Maiore animo tolerari aduersa, quàm relinqui.] *Hæc illa sunt, quibus ingulare Stoicos nostros aduersa omnis manus solet: pro quibus scutum habeo equidem quod opponam, nisi Religio me vetet. In hæc mentem igitur & Lucanus:*

In Stoicos quæ torquentur.

—fortissimus ille est,

Qui promptus metuenda pati, si cominus insent,
Et differre potest.

Ille virgo apud egregium vatem (intellego qui Thebaida scripsit:)

—non est, ut putas, virtus, pater,

Timere vitam: sed malis ingentibus

Obstare, nec se vertere, ac retrò dare.

Cæsar lib. v. i. i. Animi est ista mollities, non virtus, inopiam paullisper ferre non posse. Qui se morti vtrò offerant facilius reperiuntur, quàm qui dolorem patienter ferant. 2. Curtius: Fortium virorum est, magis mortem contemnere, quàm odisse vitam. Sæpe tædio laboris, ad vilitatem sui compelluntur ignavi. Biberunt omnes è patera Aristotelis, cuius hoc scitum in Ethicis: τὸ δὲ δρόσῳ καὶ φέρῳ πείαν, ἢ ἐφῶ, ἢ τὶ λυγρὸν, ἐκ ἀνδρείας, ἀλλὰ μᾶλλον δειλῆ.

Sumpta ab Aristotele.

Hæc, taceo.

Fortes & strenuos etiam contra fortunam insistere spei.] *Itaque Florus, libro iv. cap. v. i. i. Magnæ indolis signum est, sperare semper.*

Spei in alia indole.

Temperare felicitati.] *Vocem eam Felicitatis reperio in libris meis omnibus: quam eiecit Rhenanus, sententiâ non volente.*

Saluium Cocceianum fratris filium.] *Melius ita, quàm Cocceium, quod Plutarchus præfert. Nam & Tranquillus ita appellat, in Domit. cap. x. Vbi narrat hunc interfectum. At Suetonius non fratris solum filium, sed ipsum hinc fratrem præsentem facere videtur: contra Taciti & Plutarchi narrationem aperte. Nam ille in castra euaserat è pugna, seque cum aliis dedit. Suetonij tamen verba, cap. x. Fratrem igitur, fratrisque filium, & singulos amicorum cohortatus. quæ profectò non vera, si verus Tacitus.*

Suetonij alia traditio.

Neu patrum sibi Othonem fuisse aut obliuisceretur vnumquam, aut nimium meminisset.] *Totidem panè verbis Plutarchus: μήτε ἐπιλαβέσθαι παντάπασιν, μήτε ἀγὰρ μνησθῆναι, ὅτι καὶ οὗτοι θεῶν ἐγγεῖς. Non audiemus Beatum, qui verbum, nimium, auctore Budensi codice delet, & vna sententiâ acamen. Totum id enim in eo. sicut & in Plinij loco fuerat, epist. xiv. lib. i. i. quem deprauarunt: Largius Macedo superbus alioqui & sæuus dominus, & qui seruasse patrem suum parum imò minimum meminisset. Tu scribe, nimium meminisset.*

Rhenani iudicium reiectum

Vesperascente die.] *Farnesiano est, vesperante. quod verum arbitramur. Agellius: Vbi iam vesperauerat.*

Vesperare.

Allatis pugionibus.] *Vocem addunt aliquot libri, pugionibus duobus. atque ita Plutarchus: δύο ὄντων ἀπὸς ἐπὶ τῶν.*

Maternum genus impar.] *Quomodo? si splendidissima ea femina fuit, Suetonio testante? Scribit enim de patre Othonis: Ex Albiâ Terentiâ splendidissimâ feminâ duos tulit filios. Sed melior ibi scriptura, splendidâ feminâ: quam ex opt. libro Torrentius adnotauit. idque non aliud quàm ordinem equestrem propriè notat.*

PAG. 222.

Suetonij melior lectio.

Diplomata Othonis.] *Abundè, si deo ita visum, in Commentariis. nunc Suetonij locum præfertur, Calig. cap. xxxv. i. i. Prolata diuorum Iulij & Augusti diplomata, ut vetera & obsoleta descebat. Cur descebat? aut qui id conuenit? vidi qui debebat, velle. Ego, descebat, vel diffilabat, verum contendo: non enim alio gestu melius expresseris superbum habitum illum contemnentis & respuentis. Eaque difflatio etiam in nostris hodie moribus, ubi eleuamus quid aut aspernamur.*

Diplomata.

Tranquillus correctus.

Societate culpæ tutior.] *Puto, tutiores.*

PAG. 223.

Rursus consiliaturi.] *Non muto. Horatius eo verbo usus, Gratum elocutâ consiliantibus Iunone diuis. & alij.*

Gratior Cæcinæ modestia fuit, quod non scripsisset.] *Quid ita? quia inualuerat iam illo æuo, ut publicè nemo, id est ad Consules aut Senatum scriberet, præter Principem: alij autem omnes, ad istum. Itaque superbe se gessisse Valens visus, qui id fecit: modeste Cæcina, qui omisit. Tale illud lib. iv. Hist. de Muciano: Miserat & epistolas ad Senatum, quæ materiem sermonibus præbuere. Si enim priuatus esset, cur publicè loqueretur?*

Ad Principem præsidium litteræ.

Tantum peditum equitumque, vis damnaque & iniuriæ.] *Si attendis, band difficulter mecum fatebere, illud, tantum, à glossographo esse, legesque: peditum equitumque vis, damnaque, & c. Vis pro multitudine & copiâ, tritum.*

Nihil Vitellio anquirente.] *Merito id verbum reposui, cum in manu. repperissem, acquirente. Anquiro enim pro Inquiro siue potius valde quæro, veteri & probâ notâ signa-*

PAG. 224.

Acquiro.

tum verbum est, Ciceroni, Varroni, aliisque crebro usurpatum, crebro corruptum.

Sed creditum famâ.] *Rectumne? an scribendum, deditum famâ?*

PAG. 225. Longum interfectori visum.] *Hic ordo verborum in meis libris: & sententia liquet.*

Alij traiciunt, quid nisi libidine quadam omnia mutandi?

Missus est in locum eius Vectius Bolanus. E præsentibus angebat Vitellium.] *Distingui malim, Bolanus è præsentibus. Angebat, & c: ut significet Bolanum è comitatu principis in Britanniam missum.*

PAG. 226. Apud victores orta seditio.] *Vix tandem emerſi me ex hac salebrâ, & vidi errorem. Transpositi enim per negligentiam versus sunt, itque in hunc ordinem cogendi: Et quidem partes modestè distraxerat, nñi numerus cæſorum inuidiam bello auxisset. Apud victores orta seditio, ludicro initio. Discubuerat Vitellius, & c: Si tamen locus integer est, de quo ambigo. Scripsi distraxerat, non, distinxerat: ex Vatic. & videtur ad sententiam aptius, quia intellegit Vitellium satis clementer & modestè legiones aduersæ partis disparasse & per varias provincias distraxisse, ne cõirent.*

Miles intentus aut licentior.] *Antea, uicentiosus, legebatur: quod sanè eligam præ isto quod supposuit Rhenanus.*

Per lasciuiam & certamen luctandi accensis.] *Verius, ad certamen.*

Immania belli. Inter inania belli.] *An non immania? In quo ipso verbo error inueterauit Ciceronis libris De Legibus: Tum ebur ex inani corpore extractum: cùm manifestò legend. immani. Quidam tamen hic libri, munia belli.*

Pars viæ, quam Cremonenses lauro rosisque constrauerant, exstructis altaribus, cæsisque victimis, regium in morem.] *Ara ista & Victimæ, Vitellij Genio & Victoriæ. Fæda, sed vetus adulatio: quam in aduentu Regum aut Principum usurparunt Græci Latinique. Iustinus libro xxi. Arsinoe prægressa virum, festum diem vrbi indicit, domos, templa, ceteraque omnia exornari iubet: ARA S vbique HOSTIASQUE disponi. Valerius lib. ix. de Luxuriâ: Quid sibi voluit princeps suorum temporum Metellus Pius, cùm in Hispaniâ ADVENTVS suos ab hospitibus ARIS ET THYRE excipi patiebatur? Factum & Cæsari è Galliâ reduci. Hirtius libro viii. Multitudo obuiam procedebat: HOSTIÆ omnibus locis immolabantur: tricliniis stratis fora templaque occupabantur. Et passim deinde Principibus. In Caligulâ Sueton. cap. xiii. Inter ALTARIA & VICTIMAS, ardentesque tēdas, densissimo & lætissimo obuiorum agmine incescit. In Galbâ idem cap. xviii. Cùm per omne iter, dextrâ sinistrâque VICTIMÆ opidatim caderentur. Plinius Panegyrico, de aduentu Traiani: Ut plena ALTARIBVS, augusta VICTIMIS cuncta! Alius Panegyristes ad Maximianum: Totamque hanc urbem repentinâ tuâ in hostes eruptione sollicitam, lætitiâ & exultatione & ARIS flagrantibus, & SACRIFICIIS & ODORIBVS accensis numini tuo, implesti.*

PAG. 227. Dissimulatus M. Macri tamquam Othonianarum partium ducis.] *Scribendum videtur Martij Macri. Nam ita cum suprâ crebro nominat, qui Præfectus gladiatoribus fuit.*

PAG. 228. Nec mihi maior in tuâ vigilantia, parcimonia, sapientia fiducia est.] *Ambigo de voce parcimoniae. Conuenit in Vespasianum, scio: quem sordidum auarumque omnes faciunt, non solum parcum. sed cur inter principes & illustres virtutes hanc domesticam priuatamque nominet? aut cur in eâ fiduciam boni euentus collocet? Non digna videtur, qua ad Imperium adiuuet, aut ad id gradum struat. Itaque reponendum fortasse, acrimonia. etsi pono id, non firmo.*

Nam qui deliberant, descuerunt.] *Acute & verè dictum. Fidem enim iam fregit, qui deliberat an seruet. Plutarchus exprimere in Galbâ voluit (magni fecit ille vir hunc nostrum, & quanquam auo compar, multa verbatim ex hac historiâ conuertit:) ubi Vinnium facit Galbam excitare & alloqui. ὦ Γάλβα, τίνα φόβον βελόεισαι; τὸ γὰρ ἔντεον Νέρονι εἰ πρὸς ὑβρίσιν, ἢ δὴ μένωντων ἐστὶ. Vocula negans excidit, & legendum ἢ δὴ ἐ μένωντων. Verto: O Galba, quomodò delibras? Nam querere an Neroni fidi maneamus, iam non manentium est.*

Nec simulacrum deo aut templum, ara tantum & reuerentia.] *Parissimum illud, quod de Herculeo fano ad Gades tradit Silius, lib. i. i.*

Siliij dictum simile. Sed nulla effigies, simulacraque nota deorum:

Maieſtate locum & sacro impleuere timore.

Is primus Principatus dies in posterum celebratus.] *Dies ille, Natalis imperij decorè dictus. Spartianus Hadriano: Tertio Iduum earumdem Natalem imperij statuit celebrandum.*

Quinto Nonas Iulias.] *Suetonio scriptum, quinto Idus. sed eum ad exemplar Taciti emendandum videri non vanè pronuntiat clarissimus Torrentius.*

Non

Non paratâ cognitione.] *Cui rei hîc cognitio? quam vocem Taciti mens planissimè spernit. Emendo verò, non paratū ac concione.*

In ipso nihil tumidum, arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit.] *Ita decuit* PAG. 229 *per se magnum animum, non attolli per fortunam. Claudiaz illud pulchrum, & hic aptum:*

Frons priuata manet. non se meruisse fatetur,

Qui creuisse putat.

Attamen non leuiter innouauit Vespasianus, si vera quæ Sulpicius Seuerus scribit lib. I I. Sac. Histor. Vespasianus cum Hierosolymam obsideret, sumit imperium: & ut mos est, diadema-

Falsa scriptio Seueri.

te capiti imposito, ab exercitu Imperator consalutatus, Titum filium Cæsarem facit. Sed palam illa falsa. Nec mos eius aui diadema tulit, nec Flavius per somnium usurpauit.

Militariter locutus.] Rectissimè. atque ita libri. Significat orationem eius castrensem horridamque fuisse, non cultam forensi aut urbano more. Qui, militariter lautus, castigant: ineptiunt.

Antiochenium theatrum, vbi illis consultare mos est.] Qui mos scilicet plerisque Græcorum, & qui oriundi à Græcis. Frontinus I I. Strateg. cap. I I. Alcibiades in theatro differuit, vbi ex more Græcorum locus consultationi præbatur. Iustinus lib. x x I I. Agathocles velut reip. statum formaturus, populum in theatrum ad concionem vocari iubet. Inde illud Satyrici, de principe oratore:

Græcis Theatrum pro Curia.

— & pleni moderantem fræna theatri. Meminit eiusce ritus Cicero pro Flacco, & alij.

In modum penatium diligebantur.] Id est, amabant vetera & nota castra, iuxta ac suas edes. Clarum, nec monitione dignum: nisi correctores, dirigebantur, maluissent.

Antiochus vetustis opibus ingens.] Adtextam censeo vocem, ingens: certè obnubilat sententiam & phrasem, quæ aliàs Tacito crebra.

Mox, per occultos suorum nuntios excîtus ab vrbe Agrippa.] Quomodo, aut quando ergo illuc venerat? ex Egesippo disce, libro I V. cap. x x I. Sententiam noui Principis de bello Iudæorum sciscitari, Vespasiano consilium fuit: misitque Titum filium, & regem Agrippam. Titus de Achaiâ reuertit: Agrippa Romam contendit, ut apud nouum Principem locaret gratiam.

Agrippa Romanus.

Nondum additis Cappadociæ legionibus.] Vespasianus ipse addidit. Vide Tranquillum, cap. V I I I. in Vespas.

Classem è Ponto Byzantium adigi iusserat.] Intellege classem, quæ Romanis etiam illic ordinaria, ad tuendam Ponti oram. Quanta ea fuit? hauries è solo Egesippo libro I I. in oratione (cui pulchra placent, eam legat) Agrippæ: Mæotia regna Bosporaniq. omnes Romano subiiciuntur imperio, & illud antè in nauigabile pelagus quadraginta naues ad pacem exercent.

PAG. 230.

Classis in Ponto.

Ad obtinendas iniquitates.] Phrasis insolens, & mihi suspecta. locum etiam totum vitij arguit, quòd statim Romanus codex præfert, haud perinde obstitante.

Aquileiam iam progressæ, proturbatis qui de Othone nuntiabant.] Huiusmodi hac, transposita, & cum defectu. Rem ordinemque vide: fateberis. veritatem: multo magis. Nam è Suetonio clarum, non ipsas tres legiones (ut hac narratio suggerit) Aquileiam progressas, sed dumtaxat bina è ternis legionibus millia. Verba eius Vespas. cap. V I. Mælici exercitus bina è tribus legionibus millia, missa auxilio Othoni, &c. vbi hac eadem, sed fidelius relata. Quin totum hoc exordium auspiciūque belli pro Vespasiano, confusè & hoc & sequenti libro traditum. Dicam in loco.

Defectus & confusio in hac histor.â.

Vi præcipuâ Primi Antonij.] Egesippi super hoc nobili duce errorem non celo: siue errores potius. Is enim libro I V. cap. x x I x. facit eum Præfectum tertio ordini militari: id est, legioni tertiæ. Atqui Septima præponit eum statim noster. Item in Mysiâ eum collocat: noster clarè in Pannoniâ. Quis autem præponderare fidem Cornelianam nesciat?

Titus Flauianus.] Malui quàm, Fabianus. Farnesianum codicem audio, & Tacitum ipsum qui non aliter sequenti libro appellat.

Pompeius Sullanus.] Imò Siluanus. Ita enim libro proximo: Sex milia Dalmatarum ducebat Pompeius Siluanus, consularis senex.

Præposuerat prætorianis P. Sabinum ac præfecturæ cohortis Iulium Priscum.]

PAG. 232.

Alij, ad præfecturam cohortis. Corrupta omnia. quæ enim hac Præfectura cohortis cogitari appositè potest? Mihi ex sententiâ & historiâ placet scribi: Præposuerat prætorianis P. Sabinum à Præfecturâ vrbs, & Iulium Priscum, tum centurionem. Siue etiam: ac Præfecturæ vrbs. Sanè hic Sabinus qui Principi Vespasiano frater, utrumque munus tenuit sub Vitellio. & de Præfecturâ Pratorij, libro proximo: P. Sabinum Prætorij præfectum ob amicitiam Cæcinæ vinciri iussit, substituto in locum eius Alpheno Varo. De vrbs, plus vno loco habes libro I I I. & I V. Iulium etiam Priscum collegam ei in Prætorianâ fuisse, libro sequenti docet: Vitellius ut è somno exci-

Sabinus Præf. vrbs.

Et Prætorij.

tus, Iulium Priscum & Alphenum Varum cum XIV. prætoria cohortibus obsidere Apenninum iubet. Scripsi etiam, tum centurionem: *Farnesianum cod. secutus, cui vocula nulla, esset. & ut de Sabino dixit, Praefectum eum urbis fuisse, exque eo gradu sublatum ad Prætorium: ita de Prisco, dumtaxat centurionem.*

Taciti locus illustratus.

Iura libertorum.

Ius patronorū.

Martialis explicatus.

Reuersis ab exilio iura libertorum concessit.] Interpretor. Cū Galba exsules restituisset, non tamen etiam bona. credo, quia in fiscum illata, & pleraque iam per prodigiam Neronis consumpta. Sed nec pars quæ accusatoribus sententiā iudicum semel donata, temerè eripienda videbatur. Itaque egebant. Vitellius eos miseratus, huc decurrit ut largiretur iura libertorum, dupliciter quidem: redderet inquam iura libertorum veterum, daret & eorum qui postea manumissi. non aliter quā si ab illo iusto domino manumissi fuissent. In speciem igitur ingens hoc donum. Nam operas liberti domino debebant, alimenta si egeret, denique testamento bonorum semissem. quæ omnia prompta & obuia tibi apud Icos. Hoc vulgò etiam appellant, Ius patronatus, & Ius patronorum, Plinius epistolā XI. lib. X. Eiusdem sententiæ versus illos Martialis censeo (Princeps Icorum hodie variè eos tamen traxit) ad Traianum:

Qui sua restituis spoliato iura patrono,
Libertis exsul non erit ille suis.

Nec dissimilis, imò maior benignitas Augusti in Iulum Antonij hostis sui Filium. de quo Dio libro LI. τὸν Ἰούλου τοῦ τῆς Ἀντωνίας τῆς Φαλαίας υἱοῦ, τὸς Ἐλελύθους ἀπὸς πατρὸς ὅσα τελευτῶντος οὐκ ἔχοντος ἡγεμονίαν αὐτῶν καὶ τὸς νόμους ἔδωκε, ὡς ἔχοντος δὲ αὐτῶν οὐκ ἔδωκε: Iulo, Antonij & Fulviae filio, libertos eius, quidquid mortuos relinquere ex legibus conueniebat, statim dare iussit. Non enim dedit solū ea iura, sed representauit.

Iura libertorū.

Sinus, in prædandi significatione aut cōgerendi.

Abditis pecuniis per occultos aut ambitiosos sinus.] Argui olim de mendo, ipse fortasse arguendus. Sententiā nunc expedio: Vitellium quidem exsulibus reuersis iura reddidisse vetera in libertos: sed non cum magno fructu. quia pecunias suas occultabant per varias artes & recessus. ita in alimentis, testamentis, aliisque, patronos fraudabant, ut modici ipsi & inopes. Voci Sinus, ea vis subest fraudandi, subtrahendi, occulendi. Tacitus lib. IV. infra: Tradi se præfectis centurionibusque, quos ubi spoliis expleuerunt, mutari; exquirique novos sinus & varia prædandi vocabula. Plinius libro XXXVI. Vnde M. Scaurus pater, toties Princeps ciuitatis, & Marianis sodalitiis rapinarum prouincialium sinus? Sinus vocat hominem ipsum, in quem rapina omnes collata velut in sinum. Plura exempla huic rei vide, si lubet, apud Barn. Brissonium in Lexico: & lumen ab eo fanerare, qui verè Europa lumen.

Aer infamis in Vaticano.

Infamibus Vaticanis locis.] Ob aërem parū purum: quod etiam hodie experiuntur. Frontinus lib. II. De Aqueductibus, vult id emendatum in totā urbe, suo aëre, idque ablutione aquarum: Ne pereuntes quidem aquæ otiosæ sunt. Nam immunditiarum facies, & impurius spiritus, & causa grauioris cæli, quibus apud veteres VRBIS INFAMIS AER fuit, sunt remotæ.

Omnia alia militi largiebatur.] Hunc quoque locum liberare inusitātā notā possumus: Ait enim hoc: Vitellium, quia pecuniam dare militi non poterat, Impunitatem & licentiam omnis culpæ dedisse: ut hac saltem blanditiā eum retineret. Nec aliter sanè fit in paupere militiā.

Liberti Principum conferre pro numero mancipiorum ut tributum iussi.] Non uento: & scio multos Romæ, eosque pradiuites, priorum Principum libertos. Videatur tamen & lectio & rapina proclinior, si libertos patrum substituas: qui numero sanè grandi.

PAG. 233.

Exstructis in campo Martio aris.] Scriptor incertus apud Suidam in voce Βριέντιος, hanc rem sic narrat: καὶ τὴν τελευτὴν τῶν Νέεσσος ἐκ καὶ τὸν πᾶν καὶ ἀφ' αὐτῶν τὰ φωνὰ καὶ τὰ ἐκ τῶν ἀποβίων πρὸς μνημὸν. Inferias Neroni fecisset.] Reposui pro, iecisset.

Sagina Vitellij.

Prodigis epulis & sumptu Gaianae aquæ satiare inexplēbiles Vitellij libidines.] De Gaiana aqua, id est, ut volunt, aqueductu illo sumptuoso; nuge magnæ. Nec Ferreti quidem emendatio ad genium meum aut librorum, Caianæ aulæ. Nobis suboluit mendum & eius causa, è diductione copule: quam reddimus, legimusque, sumptu saginaque. Sagina vox apta, quoties de belluone Vitellio: & Tacito velut de industriā usurpata. Et, luxu & saginæ mancipatus emptusque. Iterum: medio die remulentus & saginā grauis. Nec aliter Cicero pro Flacco: Qui multitudinem illam non auctoritate, sed saginā tenebat. Hæc apta & bona. Palmerij tamen coniectura non minus recta, sumptu ganeaque.

Sidonius explicatus.

Nouies millies festerium paucissimis mensibus interuertisse.] Sidonius in Paenegyrico ad Maiorianū, abit nimis ab hac summā & quinquies millies exprimere voluisse videtur: post quina Vitellij.

Aut correctus.

Millia, famosi ventris damnata barathro. Minus abibit, si legas, bis quina. quod verum censeo. atque ita decies millies (ut potuit tamen cumque) in carmine dixerit. Integrum illic ac fauorabilem proconsulatum Vitellius, famosum inuisumque.

que Vespasianus egerat.] *De Vitellio, eadem Suetonius in vitâ eius cap. v. At de Vespasiano mu. at, & Africam integerimè, inquit, nec sine magnâ dignatione administravit. Qui concilientur, non video.*

Hæc illave defensurus, prout inualuissent.] *Nos malè, prout ij valuissent. Temporum enim hominem describit, qui nunc in suspensio, inclinaturus erat ad partes valentioris. Multi eiusmodi vulpiones, præsertim per bella civilia. Talis rex Iulius, lib. XII. Agnol. qui societatem Meherdatis palam induerat, in Gotarzem per occulta & magis fida inclinabat. Et depingit in uno omnes Claudianus:*

Librauit geminas, euentu iudice, vires,
Ad rerum momenta cliens, seseque daturus
Victori.

Aut suomet astu.] *A Ferreto est. malè antea, statu.*

Mare quoque Etesia flabant. harum flatu, &c.] *Intricata valde lectio in scriptis. Vaticanus: mare quoque & Blæsi flabra aquilonis, harum flatu, nec aliter Farnes. At Budensis, mare quoque & eli flabra Aquilonis verum flatur. Nos legimus, Mare quoque etesij flabant (sive inflabant) Aquilones. Horum flatu. Plinius lib. II. Post biduum iidem Aquilones constanter perflant, per dies XL. quos Etesias vocant. Et clarum cerè est, Aquilones propitios optabilesque iis qui ex Italiâ Orientem adnauigant: qui ex eo Italiam, contra.*

Vexillarij quartædecimæ & sextædecimæ.] *Libri scripti, vexilla XIIII. & XIII. PAG. 234.*

Et duodeuicesima.] *Vatic. & ipsa res poscunt, duoetueicesima.*

Lucilius Bassus.] *Frustrâ sollicitant libri. Nam Vaticano est, Blæsus: Farnesiano, Blexus. At Bassi cognomen firmat omnino priscum monumentum quod Aquileia, cuius exemplar à Fulvio Ursino mihi traditum subieci:*

IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. PONT. MAX.

TR. POT. II. IMP. VI. P. P. COS. III. DES. IIII. VETERANIS

QVI. MILITAVERT. IN. CLASSE. RAVENATE. SVB.

SEX. LVCILIO. BASSO. QVI. SENA. ET. VICENA. STIPENDIA.

A VT. PLVRA. MERERVNT. ET. SVNT. DEDVCTI. IN. PANNONIAM.

QVORVM. NOMINA. SVBSCRIPTA. SVNT. IPSIS. LIBERIS.

POSTERISQVE. EORVM. CIVITATEM. DEDIT. ET CONVBIVM.

CVM. VXORIBVS. QVAS. TVNC. HABVSSSENT CVM. EST. CIVITAS. ISI. DATA. AVT. SI. QVI. CAELIBES. ESSENT

CVM. IIS. QVAS. POSTEA. DVXISSENT. DVMTAXAT. SINGVLI.

SINGVLAS. NON. APRIL. CAESARE. AVG. DOMITIANO. CN. PEDIO. CASTO. COS. ILATORI. VENETI. F. CENTVRIONI.

AMEZEIO. DESCRIPTVM. ET. RECOGNITVM. EX. TABVLA. AENEA. QVAE. FIXA. EST. ROMAE. IN. CAPITOLIO.

AD. ARAM. GENTIS. IVLIAE. DEFORAS. PODIO. SINISTERIORE. TAB. T. PAG. II. LOC. XXXXIIII.

Ne ab aliis apud Vitellium anteirentur, peruertisse ipsum Vitellium videntur.] *Vox Vitelly ineptè repetita, & inculcata, ut solet, ab interprete. Scribo eâ egestâ, peruertisse ipsum videntur.*

IVSTI

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM III. HISTOR.
NOTÆ.

PAG. 235.

PAG. 236.

AM referatâ militiâ.] Non sperno: aptius tamen fortasse, certè clarius, re-
feratâ Italiâ. Atque id Taciti sine Antonij concionantis mentem propius tangit.

T. Aimpus Flavianus.] Verum hoc nomen erui è libris, qui aut Tam-
pius aut Tumpius præferunt, cohesu scilicet nota. Ampia gens inter Romanas
nota. Vulgò Appium hic legas, falsò: quia non uni duplex prænomen esse potuit.

Ceterum vt transmitteret in Italiam impunè.] Clausula corru-
pta, manca, nec scio an loco posita. Farnesianus: vt transmitteretur in Italiam
impunem eo visui foret scriptum Aponio Satium reuiescere crederetur. Nec aliter Vatic. nisi
quod, vsui: & supra Satium, adnotat, Sotium. Ficulnum auxilium: certè mihi, qui sine libris
non enato ex hac lacunâ.

Quæsitum inde quæ bello sedes legeretur. Verona potior visa.] Variè olim pec-
catum in libris: sæpe etiam in transpositu foliorum aut traiectu. Quod hic factum mihi liquet.

Mira in Tacito
& fœda in
Vat.

Quomodo autem id alij Critici non aduertere ante me? mirum. Nam historiam saltem lege non
ignauè: videbis, imò tanges. En, hic deliberatur de sede belli in Italiâ, & Verona eligitur. Atqui
nondum in Italiam copiæ ullæ transmissæ. Paginâ demum sequenti narratur, Antonio rapienti
partem equitum ad inuadendam Italiam Arrius Varus comes fuisse, & Aquileiana & proxima
quæque occupasse. Veronâne igitur venire potuerunt, à tergo his relictis? Sed & tota narra-
tio, incompota, dissona. cui verum veteremque ordinem dare, haud nostrum: in meliorem ta-
men paullo aptioremque sic redigi censeam.

Aliqua concin-
natio.

CETERVM vt transmitteret in Italiam impunè & eo vsui foret, scriptum Aponio, & vnâ
cum Mœsico exercitu celeraret. Ac ne inermes prouinciæ barbaris nationibus exponerentur,
principes Sarmatarum Iazygum in commilitium adsciti; plebem quoque & vim
equitum quâ solâ valent offerebant. remissum id munus ne inter discordias externa moli-
rentur, ac maiore ex diuerso mercede ius fasque exuerent. Trahuntur in partes Sido at-
que Italicus reges Sueuorum, quibus vetus obsequium erga Rom. & gens fidei commissæ
patientior. opposita in latus auxilia, infestâ Rætiâ, cui Porcius Septimius procurator erat
incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix cum alâ Taurianâ & VII. cohori-
tibus ac Noricorum iuuentute ad occupandam ripam Æni fluminis quod Ratos Nori-
cosque interfuit, missus, nec illis aut his prælium tentantibus fortuna partium alibi trans-
acta. Antonio vexillarios è cohortibus, & partem equitum rapienti comes fuit Arrius
Varus, strenuus bello, quam gloriam & dux Corbulo & prosperæ in Armeniâ res addide-
rant. Idem secretis apud Neronem sermonibus ferebatur Corbulonis virtutes crimina-
tus. Vnde infami gratiâ primumpilum adepto, læta ad præsens malè parta, mox in per-
niciem vertere. Sed Primus ac Varus occupantes Aquileiæ proxima quæque, & Opiter-
gij & Altini, lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præsidium aduersus classem Ra-
uennatem, nondum defectione eius auditâ. Inde Patauium & Ateste partibus adiunxe-
re. Illic cognitum tris Vitellianas cohortes, & alam cui Scribonianæ nomen ad Forum
Alieni ponte iuncto consedissee. Placuit occasio inuadendi incuriosos. nam id quoq. nun-
tiabatur. Luce primâ inermes plerosque oppressere. Prædictum vt paucis interfectis cete-
ros pauore ad mutandam fidem cogerent. Et fuere qui se statim dederent. plures abru-
pto ponte instanti hosti viam abstulerunt. Vulgata victoria post principia belli secundum
Flauianos, duæ legiones septima Galbiana, Tertiadecima Gemina cum Vedio Aquilâ le-
gato Patauium alacres veniunt. Ibi pauci dies ad requiem sumti, & Minutius Iustus
præf. castrorum leg. VII. quia audaciùs quàm ciuili bello imperitabat, subtractus mili-
tum iræ, ad Vespasianum missus est. Desiderata diu res interpretatione gloriæ in maius
accipitur, postquam Galbæ imagines discordiâ temporum subuersas in omnibus municipiis
recoli iussit Antonius, decorum pro causâ ratus si placere Galbæ principatum partes
præsumerent. Quæsitum inde quæ sedes bello legeretur. Verona potior visa patentibus
circum campis ad pugnam equestrem quâ præualebant: simul coloniam copiis validam
auferre Vitellio in rem famamque videbatur. Possessa ipso transitu Vicentia: quod per se
parum (etenim modicæ municipio vires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus
illic

illic Cæcinianus
exemplo opus
ac ne periculum
verita quippe
imperio contra
vinciarum
ditionem
victoriam &
retinens. Ce-
repentino in
quo discessit
fluminis castris
Quod si affu-
coniuncto M
uissent. Sed
armis ellecte
ret. Interim
nus Vipsianus
artes bonas a
giones erant
mul virtus G
ne, nullâ in
terretur. Fla-
magnificè, p
Centurionib
re ad transitu
eo ordine qu

Vicentia.]

Et intercepti
exercitus Retam
interiectus exercit
obseperat.
Vipsianus Me
cui partes sermone
cui fuisse, ex elogi
Pro causâ fi
gi placet.
Et gens fidei
cognitor? an im
cui, opposita in
Cum alâ Taur
Videli partibus era
cui Vaticanam leiti
Tauriana, Frontan
imperium, legi qu
Nec illis aut
Arrius Varus
sedatum arbitror m
bulo. Diuineham
res omiâ voce, ad
quidem hoc loquendi
Annal. I. Pacem qu

illuc Cæcinam genitum, & patriam hostium duci creptam. In Veronensibus pretium fuit: exemplo opibusque partes auuere. Et interceptus exercitus per Rætiam Iuliasque Alpes. ac ne peruium illâ Germanicis exercitibus foret, obseperat. Quæ ignara Vespasiano aut vetita. quippe Aquileiæ sisti bellum, expectarique Mucianum iubebat. Adiebatque imperio consilium, quando Ægyptus, claustra annonæ, vectigalia opulentissimarum provinciarum obtinerentur, posse Vitellij exercitum egestate stipendij frumenti que ad deductionem subigi. Eadem Mucianus crebris epistolis monebat, incruentam & sine luctu victoriam & alia huiusmodi prætendendo, sed gloriæ avidus atque omne belli decus sibi retinens. Ceterum ex instantibus terrarum spaciis consilia postres afferebantur. Igitur repentino incurfu Antonius stationes hostium irrupit, tentatisque leui prælio animis, ex æquo discessum. Mox Cæcina inter Hostiliam vicum Veronensium & paludes Tartari fluminis castra permuniit, tutus loco cum terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. Quod si affuisset fides, aut opprimi vniuersis Vitellianorum viribus duæ legiones nondum coniuncto Mœtico exercitu potuere, aut retroactæ desertâ Italiâ turpem fugam consciuissent. Sed Cæcina per varias moras prima hostibus vendidit tempora belli, dum quos armis pellere promptum erat, epistolis increpat, donec per nuntios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus cum legione vii. Claudianâ aduenit. Legioni tribunus Vipsanius Messalla præerat, claris maioribus, egregius ipse, & qui ad id bellum solus artes bonas attulisset. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistolas Cæcina, temeritatem victa arma tractantium incusans. Simul virtus Germanici exercitus laudibus attollebatur, Vitellij modicâ & vulgari mentione, nullâ in Vespasianum contumeliâ. Nihil prorsus quod aut corrumperet hostem, aut terreret. Flauianarum partium duces omisâ prioris fortunæ defensione, pro Vespasiano magnificè, pro causâ fidenter, de exitu securi, in Vitellium vt inimici. Facta Tribunis & Centurionibus retinendi quæ Vitellius indulgisset, spes: atque ipsum Cæcinam non obscure ad transitionem hortabantur. Recitata pro concione epistolæ addidit fiduciam, &c. eo ordine quo deinceps vulgati.

Vicentia.] *Vicetiam appellant Plinij meliores libri, & Strabo Quirénar. Etiam lapis:*

Vicetia non
Vicentia.

INTER
ATESTINOS
ET
VEICETINOS
FINES. TERMINOSQ.
POSUIT.

Et interceptus exercitus per Rætiam Iuliasque.] *Vatic. & Farnes: interiectus exercitus Rætiam Iuliasque. Ego ne hac quidem integra puto aut satis composita. Legam tamen: interiectus exercitus Ræticas Iuliasque Alpes, ne peruium illâ Germanicis exercitibus foret, obseperat.*

Vipsanius Messalla, qui solus ad id bellum bonas artes attulisset.] *Est iste ipse, cui partes sermonis præcipue tribuuntur in libello De causis corruptæ eloquentiæ. Amicum Tacito fuisse, ex elogio his satis constat.*

Messalla vir
insignis.

Pro causâ fidenter, de exitu securi.] *Manuscripti, de exercitu. Quod edidi, magis placet.*

Et gens fidei commissæ patientior.] *Mei codices, commissior, patientior. An, fide PAG. 237. cognitior? an impar medicina nostra huic vulnere? Palmerius legit: fidei commissior: patienti orâ, opposita in latus auxilia. nescio an fauente Æsculapio.*

Cum alâ Taurianâ.] *Itane? atqui ala Tauriana siue Taurina, adiuncta legioni Italica in Vitellij partibus erat: nec de transfugio aut discessu eius usquam didicimus. Vt iusta causa sit, cur Vaticanam lectionem recipiam, Alâ Aurianâ. Nomina enim ferè equitum alis, à præfectis: Tauriana, Frontoniana, Valeria, Silana, Auriana. & hac ipsa Auriana perseveravit ad labens imperium, legâsque in Notitiâ imperij sub dispositione Ducis Armenia: Ala Auriana, Dascusæ.*

Ala Auriana.

Nec illis aut his.] *Non rectè editum, nunc illis.*

Arrius Varus strenuus bello, quàm gloriam ei dux Corbulo, &c.] *Locus quem fædatum arbitror non vanè. Nam scripti mei, Strenuus bello magis quàm gloriâ. & dux Corbulo. Diuinabam olim, strenuus bello, quàm gloriâ: ei dux Corbulo & prosperæ in Armeniâ res. omisâ voce, addiderant, quam additam censebam à glossographo sententiæ fulciendæ. Genus quidem hoc loquendi, per Tacito crebrum. Annali i v. Agrippa claris maioribus, quàm vetustis. Annal. i. Pacem quàm bellum probabam: & sæpius. Plautus ipse non refugit, Rudente:*

Phrasis prisca
notata.

Eò tacent

Eo tacent, quia tacita bona est mulier semper, quàm loquens.

Iterum Menachmus:

Quin vidua viuam, quàm tuos mores perferam.

Nec quidquam in his mutandum. intellegitur enim, magis, potius: uti Græcis crebrò τὸ μάλλον.

Iterum Plantus:

Certum est moriri, quàm hunc pati lenonem in me grassari.

Liuius: Multiplex quàm pro numero damnum est. *Laberius:* Consistes ægrè, & quàm descendas, decides. *Curtius lib. v. 11.* Nec me ars mea, quàm beniuolentia perturbat. *Noto pluribus, ut illustrem genus dicendi quod obscurum visum multis & in Tacito durum. At de loco hoc ipso, nunc quidem hareo. Parum apta sententia videtur, strenuus gloriâ: nec antithesis clara. Rodolphus adnotarat in suo codice, strenuus bello magis quàm bonus. Certè valdè mihi placeat legi, strenuus bello, quàm bonus. gloriam ei dux Corbulo, &c. Et vereor uti Rodolphus in libro aliquo reppererit, non ausus sequi.*

Occupantes Aquileiæ proxima quæque. *Budensis codex & Romana editio, occupatâ Aquileiâ, in proxima quæque. Haud displicet, possit & legi, in proximo quoque.*

Alam cui Scribonianæ nomen. *Aliquot libri, Sebonianæ.*

Vulgarâ victoriâ post principia belli. *Abest particula, post, à Budensi: eoque Rhenanus, principio belli, rescribit, me fauente.*

Minutius Iustus, quia audaciùs quàm ciuili bello imperitabat, subtractus militum iræ. *Sperno illud, audaciùs: nec proterno militi umquam ea in duce displicuerit, sed rigor potius & seueritas. Itaque benè Vaticanus, adductiùs: cui verbo ea vis. Tacitus lib. xiv. Annal. Pluribus sermonibus, modò familiaritate iuuenili Nero, & rursus adductiùs, quasi seria confociaret. Idem x. v. Annal. Adductum quasi & virile seruitium. ita enim ibi malo cum codice Budensi, quàm Addictum. Suetonius sensu simili Tiberium incesisse scripsit, vultu adducto, plerumque tacitum: id est, grani, serio, & seuerò. Ita Seneca vultum adducere in tristitiâ usurpat: & Capitolinus de Ælio Vero scribit, fuisse fronte in supercilia adductâ venerabilem. Causa aperta huic significationi, à gestu. Qui enim alacres, comes, fronte etiam ferè sunt exporrectâ & diffusâ: qui tristes, seueri, eadem contractâ & adductâ. Non aliâ mente Propertius subductum vultum pro graui dixit:*

Nunc volo subducto grauior subducere vultu.

Decorum pro causâ ratus, si placeret Galbæ principatus. & partes præsumpsere. *Malè diducta sententia & scripta. Puto: si placere Galbæ principatum & partes, præsumpsissent. Putauit, inquit, Antonius è re futurum, si homines animo præsumerent, Galbæ principatum & optimatum partes Vespasiano placere.*

Et ut prodicionis ira militum in Flauianum incubuit. *Vocem sententia flagitat. & puto deesse, Auctorem, Compertum, aut tale. Itaque scribam, ut prodicionis auctorem, ira militum, &c.*

PAG. 238. Cornelium Tuscum. *Lege, Fuscum. Ille est qui superiore libro nominatur. Sed Cornelius Fuscus procurator (Dalmatia) aderat vicens ætate, claris natalibus. Et hac in bello ciuili operâ, nisi fallor, benè penitus in Vespasiani domum insinuauit: & à Domitiano præfectus prætório factus. Perit in Dacis, infelici pugna. Suetonius Domit. cap. vi. Dio, Victor. Iuuenalis de eodem:*

Et qui vulturibus seruabat viscera Dacis.

Secreta castrorum. *Principia ipsa, quia hac seiuncta à tabernaculis & tentoriis militum. Ideò Statius vocauit, — consilij penetrabile, domumque verendam Signorum.*

Transfugisse classem, arcem commeatuum. *Benè emendani iam olim in Antiquis. Præter exempla eius sermonis, quæ tunc adduxi: velim addi nouitium à Liuiò, lib. 11. 1. qui Castellum etiam in hac metaphora ponit: Respicerent tribunal homines, castellum omnium scelerum.*

Vbi totis castris in famâ proditio. *Alij libri, infamia prodita. nec sperno. Ita narrat, ut statim mouisse miles se videatur. At Egesippus (quem suadeo in totâ hac historiâ legas) lib. i. v. cap. xxx. noctem interponit: & manè demum surgentes, euaginati gladiis insiluisse super Cæcinam facit.*

PAG. 239. Etiam militibus principem auferre. *Cum Ferreto omnino lego, etiam milites auferre. Fortè victi aut perinde rebus prosperis. Rodolphus, victuri. Mentem video: & tamen subuereor ut parum plena ista, & huic narrationi quadam desint.*

PAG. 240. Anceps belli fortuna. *Farnes. prælij. quod verius. Aliud enim bellum propriè, aliud prælium.*

Non si pateant portæ, nisi exploratò, nisi die, intrandum. *Rodolphi lectio valdè mihi*

mibi arridet, nescio an à libris: non si pateant portæ, non die, nisi exploratò intrandum.

Hostem postera die profligare ac proruere ratio fuit.] *Notau in Antiquis lib. II. cap. xvi. videri inducta voce legend. ac proruere fuit, id est, licuit. Sed vereor ut ego quoque interdum (cur negem aut purgem communem Criticorum hanc noxam?) inter sectores, non medicos. Nunc sanè vocem eam tolero.*

Quartadecimæ legionis ballista.] *Qui potest? Nam quartadecima legio pro Othone steterat, & post Bedriacense prælum statim à Vitellio in Britanniam remissa. Sed nec mentio eius in hac pugna, imò bello. Reponam fidenter, quintadecimæ, quæ inter Vitellianas paullo ante censa.*

PAG. 241.
Quartadecima
legio amota.

Hinc maiores equorum virorumque umbræ, & falso vt in corpora ictu, tela hostium citrà cadebant.] *Ita è libris restituiimus. nec sententiâ difficile capi, è similibus auctorum locis. Nam hac fraus siue error aliâ quoque obiectus hosti. Plutarchus in Pugna Pompeij cum Mithridate: ἐπὶ τῇ μάχῃ οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ νότον τὴν σελήνην ἔχοντες. πεποτισμένοι δὲ αὐτῇ τῇ σελήνῃ τῶν ποταμῶν ἐμωρύνοντο. οἱ δὲ ποταμοὶ ἐπὶ τῇ σελήνῃ ἔχοντες. ἀλλ' ὡς ἐν χειρὶ ἡδὴ γεροντων, τὰς ὕστερας ἀφέντες μάχην, ἐδεδόθη ἐφίκοιτο. Id est: Aggressi eos Romani sunt, Lunam à tergo habentes. quâ inclinante in occasum, umbræ corporum antèrius productæ hostibus incurrebant, qui parùm exactè interuallum hac causâ discernere potuerunt. sed tanquam iam in manibus & intra tela essent, hastis temerè emissis, neminem attigerunt. Florus paullo aliter narrat, nec rem cepisse visus est, de illa ipsâ pugna: Nocturna ea dimicatio fuit, & Luna in partibus. quippe quasi commilitans, cum à tergo hostibus, à facie Romanis se præbuisset: Pontici per errorem, longiùs cadentes umbras suas, quasi hostium corpora petebant. Si tamen ea lectio recta, nec interpolata ab imperitis. Nam certè Orosius etiam & Frontinus, Romanis in hac pugna Lunam fuisse à tergo fatentur: & Dio clarè, κατόπιον. Itaque emendem in Floro: cum à tergo Romanis, à facie hostibus se præbuisset: Pontici per errorem longiùs cadentes umbras (uoculam illam, suas, expungimus) quasi hostium corpora petebant. Sanè ratio ipsa ita vult. nec tam bardum ego Florum unquam censem, ut hoc non ceperit.*

Per Lunam er-
ror in præliis.

Flori mira scri-
ptio:

Fortassis eme-
datio.

Cur rari sumpsissent arma.] *Ex historiâ & sententiâ, cur resumpsissent. Nam Pannonici semel victi, arma tamen iterum sumpserant.*

Orientem Solem (ita in Syriâ mos est) Tertiani salutauere.] *Nam hæc legio è Syriâ deducta, in quâ sub Corbulone militauerat. At de more ipso, Herodianus lib. IV. de Parthis, qui pugnam inituri orto iam Sole: ἀπασάμενοι δὲ τὴν ἡλίον, inquit, ὡς ἔθος αὐτοῖς, οἱ βαρβάροι μέγιστην καὶ βολήσασσαν ἐπέδραμον τοῖς Ῥωμαίοις. Sed obseruo amplius: non solum Syros aut Orientales Soli cultum hunc detulisse, sed gentium plerasque. Plato lib. x. De legib. ἀνατέλλοντος τε ἡλίου καὶ σελήνης καὶ τοῦ εὐστανθίου ἰόντων, τοῦ κυλίσσης ἀμυγμῆ καὶ τοῦ κυνήσης ἐλλεύων τε καὶ βαρβάρων πάντων. Oriente Sole & Lunâ, iisdemque occidentibus, in terram inclinationes & adorationes sunt, Græcorum omniumque Barbarorum. Ipsi Romanis receptum, in precando verti ad Orientem. Hyginus, de Limitibus: Antiqui architecti in Occidentem templa rectè spectare scripserunt. Postea placuit omnem religionem eò conuerrere, ex quâ parte cæli terra illuminabatur. Isidorus lib. x. v. templa ita structa ait, ut qui consuleret ac deprecaretur, rectum aspiceret Orientem. Latinus Pacatus in Panegyrico ad Theodosium: Nam ut diuinis rebus operantes, in eam cæli plagam ora conuertimus, à quâ lucis exordium est. Nec Christiani abhorrerunt. Tertullianus Apologet. cap. xvi. Alij planè humaniùs & verisimiliùs, Solem credunt deum nostrum. Suspicio inde, quòd innotuerit nos ad Orientis regionem precari. Sed plerique vestrum, adfectione aliquando & cælestia adorandi, ad Solis ortum labia vibratis.*

Mos salutandi
solem.

Gentes pleræq.
Solē adorant.

Illic signa armæque vestra sunt, & mors victis. Nam ignominiam consumpsistis.] *Asidet acuto huic dicto illud Curtianum, libro v. Scit eos qui misericordiam consumpsissent, amplius sperare non posse.*

Curtianum
dictum.

Vagus inde consilio ducis subditus rumor.] *Romanus codex, vagus inde, an consilio. quod valdè amplector. Ambigit videlicet, fortuitu natus inter milites is rumor, an arte ducis sparsus.*

Contraheret diduceretve.] *Sententiâ & ἀντίθεσις sic visa postulare. vulgò, duceretve.*

Multâ cum strage inceserat contatio.] *Quomodo contatio? imò ardor ubique & feruens opus. Scribam, tentatio.*

PAG. 242

Compleatur cæde, quantum inter castra muròsque vacui fuit.] *Quis verò numerus castrorum in his præliis? Tacuit noster, expressit Egesippus. Exstincta triginta millia & ducenti viri de exercitu Vitellij. Primusque (idenim Antonio cognomentum erat) quattuor millia quingentos de Mysiacis militibus amisit.*

Quot castris ad
Cremonam.

Nomen atque imagines Vitellij amoliuntur.] *Nomen eius in Signis. Mos enim*

PAG. 243.

Dd

ille,

Nomen Imp.
in signis.

ille, ut Imperatoris sui nomen tum Vexillis inscriberent, tum Scutis. Quod etiam in liberâ rep. video factitatum. Dio de Crasso in Parthos mouente, lib. XL. οὐκ εἶον δὲ πρὸς μεγάλων τοῖς ἐστῶσι τοῖς ἐστῶσι, καὶ ποικίλα γράμματα ἐπ' αὐτὰ πρὸς δὴ λωπιν τὰ τε σφραγῖς καὶ τὰ σφραγῖς σφῶν τὰ ἀντοκράτο-
εἰς ἐχόντων. Signum vnum, ex iis quæ magna sunt & velorum similia, & puniceas litteras in-
scriptas habent ad indicium exercitus & Imperatoris sui faciendum. Thebaidis scriptor etiam
Græcis attribuit, sed mentem habens in militiâ Romanâ:

— aureâ clarum notâ

Nomen ducum vexilla præscriptum ferunt.

facitque litteras aureas, quas Dio puniceas. Huc Suetonij illud pertinet, Vespas. cap. VI. Nomen
eius vexillis omnibus sine morâ inscripserunt. Item Prudentij, de Constantino:

CHRISTVS purpureum, gemmato textus in auro

Signabat LABARVM, CLYPEORVM. insignia CHRISTVS
Scripserat.

Estant in scutis

Qui bene addit de Clypeis, siue Scutis, nam & illic, ut dixi, inscribebant. Quintilianus, pro
Milite: Inscriptum in scuto C. Marij nomen. Dio XLII. Marcellum ait, nomen Pompeij cum
id scutis suis milites inscriberent, deleffe. uti scilicet fautorem se Casari ostenderet. Idem lib. I.
notat, Romanos milites Cleopatraz nomen scutis inscripsisse, quasi Imperatoris. D. Ambrosius
(siue quis alius ille scriptor) ad hunc ritum respexit Oratione funebris de Valentiniano: Valenti-
nianus habens in se imaginem Christi. Nec iniuriam putaueris. caractere Domini inscribun-
tur & serui, & nomine Imperatoris signantur milites. nisi tamen ad puncturas & stigmata mi-
litum hoc refers: quod non sperno.

Ambrosij lo-
cus ambiguus.

Turnebi con-
iectura spreta.

Viles ad prædam, in ludibrium trahebant.] Turnebo ne accedamus rescribenti, mi-
les ad prædam. Taciti enim uero mens, eos ipsos qui aut etate aut imbecillitate non erant ullius
eris, raptos tamen per sauitiam & ad illud. Curtius non absimiliter in direptione Persæpolis:
Neque auaritia solum, sed etiam crudelitas in captâ virbe grassata est. auro argentoque onusti,
vilia captiuorum corpora trucidabant.

Ti. Sempronio.] Id est, Tiberio. Malè enim vulgò, Tito: ex Linio, & Fastis.

PAG. 244.

Siqua alia vis per Alpes rueret.] A Beato hoc est. antea, irrueret. Legam, ingrueret.

Antonius pudore flagitij.] Ita mei libri. Budensis, pistore. vulgati pessimè, post rem
flagitij.

Reposita templa foraque, magnificentia municipum.] Placet magis quod in Rom.
codice est, munificentia.

In ore agere.

Non in ore vulgi agere.] Vera nostra coniectura. Nam in libris omnibus, more vulgi.
quod sanè haud conuenit. At in ore agere, est Latinis coram & in conspectu esse, sese offerre. Sal-
ustianum est, & ab eo penù Tacito promptum. In oratione Cotta ad Quirites: A primâ adole-
scentiâ, in ore vestro, priuatus & in magistratibus egi. Fragmento alio: In ore agens gentibus,
populo, ciuitati. Tacitus iterum hoc libro: Iulianus ad L. Vitellium perductus, verberibus fœ-
datus, in ore eius iugulatur. Dicendi hoc genus restituendum Plinio censeo in Panegyrico: Sunt
in honore hominum, & in honore famæ magna nomina, ex tenebris obliuionis, indulgentiâ
Cæsaris. Et lego: Sunt in ore hominum, & in ore famæ.

Plinius corre-
ctus.

P. Sabinum prætorij præf.] Publy prænomen hic & infra tributum huic Sabino ad sen-
su magni librorum. Quæ ratio aut mens igitur Onufrij, negantis id prænomen receptum um-
quam in Flauia gente?

Onufrij aluci-
natio.

PAG. 245.

Nobili gaudio Blasum visendo.] Nescio an notabili gaudio.

Gallias & Germaniæ gentes.] Vocem aptè inserit Vanc. codex: Gallias & exercitus &
Germ. gentes.

Simul ceterorum fides metu intacta.] Mihi hæc non integra: etsi scio quam sen-
tentiam ex iis Ferretus extorqueat. sed verè extorqueat. Palmerius legebat, metu intuta: auxi-
lio vano.

Sæuitiâ maris, aut aduersante vento.] Romana editio, segnitiâ maris: quod auribus
meis blandiebatur, vix sententia.

PAG. 246.

Regreditur maturè: ceterisque remanere & in verba Vespasiani adigi volenti-
bus fuit.] Priora lego: regreditur. Maturò ceterisque. Intellegit enim Marium Maturum pro-
curatorem Alpium, qui discessu Valentis velut exsolutus, transit in Flavianas partes. Posteriora
rectè olim Rhenanus emendauit, cum vulgò esset, volentibus liberum fuit, insiticiâ voce: aut, ut
in quibusdam, auctor fuit. Qui scilicet glossographi ignorarunt genus dicendi à fonte Græco:
quod peritum illum sagacemque Germanum non fugit. Ingenij enim & industria laudem Rhe-
nano libens do: & scio inter primos eum sue gentis. At carpsi olim liberiùs. Non ego, sed at at.
(etsi reuerâ multa in Rhenani iudiciis, quæ probet nemo Iudex è Selectis.) Nunc abiis ille feruor:
& absten-

Rhenani laus.

Caloris mei
excursio.

& ostendere manum ad magnorum virorum culpas possum, quam diducere & explicare. Reuerā autem quantula hæc sunt, de quibus litigamus? litteræ, syllabæ, vocula. Ridere mihi lubet, cum virorum grauium & grandium uelitationes, in pugnas video in his nugis. & metua ut excitent me ad alteram Satyrā. Nunc cum Aristophane satis mihi inclamasse: *ἄνθρωποι δὲ τὰ ἀνθρώπων*

Ἀρδὲας ποινὰς ὡς ἀπὸ πωλίδας.

Auxerat potentiam.] Fallor, aut Tacitus scripsit, potentia. Quis enim aliās iste qui auxit? At genus illud dicendi perelegans, Auxit potentia, id est, Aucta est, significatione occultā quadam patiendi. Cato in hoc ipso verbo: Eodem nomine complures ex agris accessitauere. eō res eorum auxit. Velleius Sedandi verbum sic usurpat: Postquam tempestas sedauit, Adherbal taurum immolat. Plautus Leniendi:

Dum hæc confilescunt turbæ atque iræ leniunt.

Et plures eiusmodi Latine lingue delicias gustare tibi fas apud Agellium lib. XII. cap. XII. Non dissimile, quod in Thucydideo charactere obseruat Dionysius: *σὺ γὰρ τὰ πικρὰ καὶ ῥημέα, ἀπαθήσας τὰ δὲ σπασήσια, πικρὰ καὶ ῥημέα.*

Cameras vocant.] Nostræne hæc vox? certè etiam hodie Cubilia testæ & clausa Camera vocamus. & ab eā similitudine prisca, opinor, has naues. Strabo in describenda Bosporiana crā: *ἀγκύρα ἔχει ληπὶς, σεία, καὶ κέρτα, ὅσον ἀνθρώπου πέντε καὶ ἑκατοὶ δεχόμενα. Καλὰ δὲ αὐτὰ οἱ Ἕλληνες καλεῖται.* Vbi à glossula fortasse ille voces, οἱ Ἕλληνες.

Aduerit ea res Vespasiani animum.] Scribas, ea res Vespasianum, voce sequenti inductā, breuius & verius. Ita loquitur Annal. II. Octo aquilæ petere siluas & intrare viscæ, aduertere imperatorem.

Sedocheforum regis.] Vatic. Sedothezorum. Rom. Sedotoforum. Nullum hunc populum ego natum scio.

In regione bello attritā.] Malè enim omnibus libris, in legione.

Clauarium, donatiui nomen est.] Quod prætextum & originem habuit, quasi ad militares clauēs. de quibus res iam nota. Simili formā Vnguentarium Plinius dixit, lib. II. Epist. XI. Præterea acceperat festeriūm decem millia, fœdissimo quidem titulo, nomine Vnguentarij: donationem scilicet à provincialibus factam in Legatum, ad vnguenta. Sic in Suetonio Vespasiano, cap. VII. Classarij petunt, constitui aliquid sibi calcearij nomine.

Prælio quo apud Ianiculum aduersum Cinnam pugnatum est.] Cum Tacito aut Sisennāpotius consentit Linius epitomā LXXIX. & alterum militem in Pompey exercitu statuit, alterum Cinnæ. At Valerius lib. V. pro Cinnā Sertorium substituit, suone an correctorum lapsu? Bello Aëtiaco etiam idem euenisse, commemorat Epigramma vetus: quod vulgatum magno Scaligero debemus:

Mæuius à castris miles melioribus ausus

Hostilem saltu præcipitare ratem

In damnum felix, & victor ut impius esset

Nescius occiso fratre superbus erat.

Dum legit exuias hostiliaque arma reuellit,

Fraternos vultus oraque nota videt.

Ille ferox. quid lenta manus nunc denique cesses?

Iustus hoste tibi qui moriatur adest.

Fraternam res nulla potest defendere cadem,

Mors tua sola potest, morte leuanda tuā est.

Viximus aduersis, iaciamus partibus isdem,

Dixit & in dubio est utrius ense cadat.

Ense meo moriar maculato cæde nefandā?

Cui moreris, ferrum quo moriari, dabit.

Dixit & in fratrem fraterno concidit ense,

Victorem & victum condidit vna manus.

Et certiora de Muciano sperabantur.] Magis aptius, rectora. Antonij vitiorum, inquit, iam pertasum erat: & meliora de Muciano sperabantur, si aduenisset.

Muciano volentia scripsere.] Ita libri. Sallustianum videtur: Pompeius multis suspicionibus volentia plebi facturus habebatur. Beatus tamen volenti maluit.

Qui Mæuaniam infederat.] Vocula addita è libris.

Nubeatrā diem obtenderent.] Benè ita libri, non obtunderent, ut visum Beato. Quibusdā scriptum, nube radium obtenderent. vitiosè.

Profugus altaribus taurus, longè, nec vbi feriri hostias mos est, confossus.]

Inepia Caid.

Auxit, pro Auctus est.

PAG. 247

Camera. Germanica vox.

Clauarium.

Vnguentarij.

PAG. 248.

Valerij & Tacito & Lilio dissentius.

Frater fratrem, & se mox interficit.

Volentia, pro Graia.

PAG. 249

Infedit milite, & quibusdam Senatorum equitumque.] *Plerique libri voce infedit, infedit mixto milite è quibusdam. Falso. Sententia est, Militem aliquem urbanum Sabinò fuisse, & præterea quosdam ex equite & senatu. Narratio ipsa Taciti addocet.*

In Capitolium acciuit.] *Priores due voces à glossographo fortasse. certè in Capitolium eos accitos, sine monitore ullo nimis clarum.*

PAG. 253.
Glossula.

Erant antiquitus porticus in latere cliui.] *Dionysius libro i v. Frons eius meridiem spectans, porticum habet cum triplici columnarum ordine: in lateribus ordo duplex est.*

Porticus Capitoliæ.

Dextra subeuntibus.] *An, dextra subeuntibus?*

Sustinentes fastigium Aquilæ.] *Græci etiam eâ mente ἀστυ δίκην. Hesychius: ἀστυ, ὁ ὀροφος καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ γέφυρ ὑψηλόν. Pausanias aliquoties vsurpat, ut libro x. τὰ δὲ ἐν τῇ ἀστυ τῷ, ὅτι Ἀπτεμῖς, καὶ Ἀντὼ, καὶ Ἀντὼδων. Libro v. ὁ ἄλλος ὁ δὲ ἔν τῷ τῷ ἐς τὸ ἀστυ ἀντικαθίστηναι οἱ οὐκ ἔστιν ὁ δὲ ἐξ ἑκαστοῦ. Nisi fallor, ista ipse aquila, Ἀστυδὴς Polluci dicuntur.*

Aquila in ædificiis.

Neque Galli captâ, temerare potuissent.] *Ita Euforbianus. melius certe, quam, tenere, quod obtinuit. Pollutio enim ista ad locum sacrum refertur.*

Quo tantæ cladis pretio pro patriâ bellauimus.] *Æger male locus: cui non ego mendicus. Libri vocem inserunt, pretio stetit pro patriâ. Rodolphus iterum aliam: pretio stetit, cum pro patriâ. Mihi coniectura quadam sub calamo: sed leues, & quas nebula cætho nemo emat.*

PAG. 254.
Depositi locus.

Ccccxv. annorum spatio.] *Ratio temporum euincit scrib. ccccxxv. Adi Fastos.*

Nec tamen dedicauit. hoc solum felicitati eius negarum.] *Sulla ipsius dictum hoc est, quod Tacitus alludit. Plinius libro vii. cap. xlii. Hoc tamen nempe felicitati suæ defuisse confessus est, quod Capitolium non dedicauisset.*

Sulla dictum.

Lutatij Catuli nomen, inter tanta Cæsarum opera, vsque ad Vitellium mansit.] *Fallit nos ergo, aut falsus ipse Dio, qui adseuerat inter alios honores datum Cæsari, ut nomen eius Capitolio inscriberetur, deleta Catuli: idque eum recepisse. Quod ex hoc loco omnino non potest.*

Dionis lubrica allucratio.

Immixtus, ignarusque.] *Ita Vatic. quod germanum iudicauit, non, ignoratusque. Novitas quedam in eâ voce est, quam Sallustio debet: More humanæ cupidinis ignara visundi. id valet, ignota.*

Ignarus, pro Ignoratus.

Reliquas in litore captas.] *Conarruina codex, reliquæ in litore captæ. quod verius.*

PAG. 255.

Dum peractum bellum putant.] *Romanus, patratum bellum. probè.*

Pugnatum haut procul vrbe.] *Hispanus, urbem, verè.*

PAG. 256.

Vulneratur prætor Arulenus Rusticus.] *Haud aliunde lucem Plinio, sine Regulo potius dederis apud Plinium, lib. i. epist. v. Rustici Aruleni periculum fouerat, exultauerat morte, adeo ut librum recitaret ederetque, in quo Rusticum insectatur, atque etiam Stoicorum simiam appellat. Adicit, Vitellianâ cicatrice stigmosum. Agnoscis Reguli eloquentiam. Hoc cicatricis Vitellianæ conuicium, est à vulnere, quod nunc accepit.*

Plinio facta lux.

Dirempta belli commercia.] *Quid clarius? Corrector tamen adueniat, dirempta bellico commercia.*

Exultabant, nullâ partium curâ.] *Vox interiecta in priscis libris, exultabant. Fruebantur nullâ partium. Quam, aut meo exemplo, eiiciendum est: aut flectendum, scribendumque, exultabant, furebantque.*

PAG. 257.

Per auersam palatij partem.] *Roman. portam. quod præfero: aut potius utraq; voce spretâ, per auersa palatij. Sape ita noster loquitur. itémque Velleius: Antonius per auersa castrorum, proruto vallo, receptus est.*

Terret solitudo, & tacentes loci.] *Virgilius arcanum hunc natura nostra motum pariter effert:*

Horror ubique animos, atque ipsa silentia terrent.

Præcipiti in occasum die.] *E Vatic. nam alij, præcipitanti.*

IUSTI LIPSI
AD LIBRUM IV. HISTOR.
NOTÆ.

PAG. 258.

BIQUE lamenta, conclamationes, & fortuna captæ urbis.] Non displicet Vertranj diuinitio, forma captæ urbis.

Præmissi Ariciam equites.] Liber vnus, Arriani equites. quid? an Arrij Vari turmas intellegit? Non opinor. & magis est ut vera sit vulgata.

PAG. 259.

Ceteri vultu manique, pauci quibus conspicua dignitas aut ingenium adulatione exercitum erat, compositis orationibus assentiebantur.] Ratio assentiendi in Senatu, Voce aut Signo. Signo du-

Manu assen-

titi.

In Senatu.

In exercitu.

Defectus nota-

tus.

Regiones Ita-

liz.

Heluidius vir

maior, quam

nouior.

PAG. 260.

Gloria cupi-

do innata

optimis.

Heluidius A-

pollonia exu-

laui.

pliciter, Pedibus aut manu. Pedum in discessionē vsus; Manus etiam in sessione aut statione, cum ea exparrecta significarent talem sententiam se approbare. Vopiscus in Aureliano: Deinde aliis MANVS PORRIGENTIBVS, aliis pedibus in sententiam euntibus, plerisque verbo consentientibus conditum est Senatusconsultum. Seneca epistolâ VIIII. Non videor tibi plus prodesse, quam si in Senatu candidato vocem & MANVM commodarem? Isidorus hanc notam ad exercitum quoque transfert, libro I. Mosest militaris, ut quoties consentiat ex-

ercitus, quia voce non potest, MANV promittat. Promptit sententiam, ut honorificam in bonum principem.] Aut mihi mens, aut huic loco aliquid deficit. Quid enim hic in quo Heluidius offenderit? Sed nec ista ipsa sententia integra: scripseritque Tacitus, ut honorificam in bonum principem, ita adulationis expertem. Certè membrum tale aliquod requiro. Rodolphus enim non explet, qui legit: ut honorif. in bon. Principem, ita falsa aberant. qui sententiam sequentem debilitat & enervat.

Heluidius Priscus regione Italia septimâ, Tarracinâ municipio.] Locus nec bonus nec firmus, de firmissimo viro. Nam libris abest vox, septimâ: quam nos tamen inseruimus, sententia utcumque fulcienda, admonitionibus Vertranj & Ferreti. Scimus enim Italiam totam in XI. regiones diuisam ab Augusto. itaque cum regionis hic mentio, εὐλογον, aiunt, numerum eius à Cornelio expressum. Sed iure ambigo. primum quia non Tacito, non aliis historicis usurpatum, ut in opidi mentione regionem Italia adiungant. Et ut id in loco ignotiore fiat: quid opus in Tarracinâ, municipio tam vicino urbi, tam noto? Denique libri etiam in illo ipso verbo vacillant. Nam Vaticano est, Tarentium municipio: Farnes. Tarentinæ: priscis editionibus, Tarentino. Mirum verò, si libri omnes in opido toties iam antè sine errore ullo nominato, hic demum offendant.

Non ut plerique, ut nomine magnifico segne otium velaret, sed quò firmior aduersus fortuita remp. capefferet.] Disce iuuentus, & vide verum finem quem Sapientia studiis proponas.

Ciuis, senator, maritus, gener, amicus, cunctis vitæ officiis æquabilis, opum contemptor, recti perucax, constans aduersum metus.] Magnæ laudes: & quæ iure nos rapiant in admirationem viri. Cui Tacitum ipsum per familiarem fuisse, mihi liquet. Non minora de eo elogia sparsim reperias in Dissertationibus Epicteti apud Arrianum: & Plinius etiam in Epistolis celebrat, plus vno loco. At tam illustre sidus (heu, quid speremus?) in tenebris penè iacebat, absque vnâ hac Taciti face.

Erant quibus appetentior famæ videretur, quando etiam sapientibus.] Verissimè: nec mutandum. Omnes adfectus facilius à Sapiente exuuntur, quam hæc cupido: & in magnis viris — tu sola animum mentemque peruris Gloria.

Plato ad hanc mentem aptissimè: τὸ νεοδόξιον, αἷς τελευταῖον χρώμα, ἡ ψυχὴ πέρφονος ἀποτίθει: cupidinem gloriæ, velut vltimam tunicam, anima solet deponere. Et noster in Agricola: Fama, cui sæpe etiam boni indulgent.

Galbæ principatu rediit.] Vnde? Apolloniâ. Illic enim in exilio egit: quod nos docet Scholiastes in Sat. Iuuenalis IV. Eluidius Priscus, post damnationem focii Pati Thraseæ, interdictâ sibi Italiâ, Apolloniam concessit.

Egregiis orationibus vtriusque testatum.] Nostri libri. Visum Rhenano, certatum. Senecione.] Malè. fateor fuisse Herennium Senecionem insignem virum, sed quem Domitianus occiderit, non Nero. Sequor igitur libros scriptos, qui hic, Sentio.

Secundum vetera exempla, quæ sortem legationibus posuissent.] Hoc virum doctum valdè anxium habuit: qui negabat de more eo se legisse. Ego ita accipio, non quasi semper

semper legari sorte olim missi, sed saepe. & in eam rem exempla haec reperio. Cicero ad Atticum lib. i. epist. xvii. Senatus decrevit, ut legati cum auctoritate mitterentur. Addit post pauca: Hoc non queo praeterire, cum de consularibus mea prima fors exisset, una voce Senatus frequens retinendum me in urbe censuit. E quibus sortitionem illic fuisse, clare vides. Dio lib. lxx. ἀπέσβει; τὲ ἐπ' αὐτοῖς; ἀλλὰ καὶ κληρώ, καὶ τὸ κληρώσιον αἰρετὸν ἐπαύσατο. Legatos his de rebus, alios quidem sorte, Claudium verò suffragiis electum miserunt. Plura exempla auidè quaesivi: sed, ut verum fatear, clamaui Hylam.

Sæuitiam Neronis per huiusmodi imagines illussisse.] Bene ita libri. Hoc enim dicit Eprius: Non se magis auctorem interficiendi claros viros Neroni fuisse, quam senatum uniuersum qui eos damnauerit: sed Neronem videlicet hoc quasi velum pretendisse sceleribus, ut quæ spontè iussurus erat, ea per accusatores & Senatum exerceret. atque ita imagine quadam Iustitiæ hominibus verè illuderet. Vulgò est, illuxisse.

Proditor corruptorque amicitiae, cuius se magistrum ferebat.] Non damno. reuerà enim philosophus magister amicitiae, ut & clarum virtutum est. Nec tamen vetus cōiectura mea mihi euituit, corruptorque amici, & cuius se magistrum ferebat. Vix enim est ut Tacitus omiserit, quod valde ad rem & ad culpam facit, fuisse hunc Celerem Barcae præceptorem. Iuuenalis docet:

Stoicus occidit Barcam delator amicum,
Discipulumque senex.

Interpres Iuuenalis hanc quoque rem affirmat, in versum — magni delator amici. Alij dicunt Philosophum Egnatium Celerem, Barcae Sorani magistrum, qui ipsum apud Neronem detulit, & damnauit: & ipse postea sub Vespasiano, hoc ipsum Musonio Rufo accusante, damnatus est.

Ceterique motis adulationem animis expectabantur.] Corruptissimus antea locus, quem restitui ab ingenio: cum libris esset, motis adulationibus animis: aut, ut Vatic. notis adulationi. Sententia est: Non tam minuti illi & plebei delatores expectabantur, aut expectabantur; quam, erectis semel cupidine ulciscendi animis, illi Senatorij & illustres Priscus ac Marcellus.

Ille vnus ambiri, coli.] De hac flagrante ambitione Muciani, locus incerti scriptoris apud Suidam, in voce Ἀνθρῶ. Αἰ: ὅτι Μάχιος ὁ Ρωμαῖος τιμᾶσθαι ὅφ' ἀπάντων ὑπὲρ πάντας ἤθελε, καὶ ἤξετο εἰ ὑπόσπεν ἕχ' ὅτι ὑβρίζει αὐτὸν, ἀλλ' ὅτι μὴ ἐμεγάλως ἀγέλει. Mucianus Romanus honore ab omnibus affici, & super omnes volebat: & agrescebat, si quisquam non dicam contumelià cum affecisset, sed nisi summo cultu prosecutus esset.

Insulam inter vada sitam occupauere.] Valdè turbant libri. Quidam, insulam vocatam sitam: alij, insulam Vacatam: Budensis, insulam iuuata sitam. Et certè inter vada aut vadosa loca, propriè sita non est hæc nobilis insula. quippe inter Rhenum Mosamque, alta & profunda planè flumina. sed Vadorum scilicet voce paullo laxius & latius Tacitus vsus, pro aquis. Quomodo Catullus pro mari, — vada salsa cita decurrere puppi: Virgilius, Ouidius, alijque. Etsi reuerà vada & brenia multa olim (ut opinor) in illis fluminibus: cum aggeres nondum & certa ripa coercerent. ideoque late diffundebantur.

Nec opibus Romanis, societate validiorum attriti.] Sententia est. quamquam Romanis socij & fæderati Bataui, quæ societas apud potentiores plerumque in seruitutem transit: tamen non ita iis factum. libertatem tenuere, nec tributa iis imposita aut seruitij aia nota. Vaticanus liber, societateve aliorum adstricti. quod minus placet.

Arma equosque retinens.] Romanus codex, arma quoque retinens. quod haut spreuerim. uti non tam ipsi tranataste, quam equus tramisse intellegantur. Certè ambiguum mihi, Bataurumne hæc ars & opera fuerit, ita ut ipsi nantes, equos armaque tenuerint: an potius equi ipsi docti sic & facti. E Tacito aut priscis scriptoribus litem hanc haud facile decidas. Noster in Agricola, viris ipsis tribuere iterum videtur: (de Batauis enim illa capio:) lectissimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi vsus, quo simul seque & arma & equos regunt, repente immisit. Xiphilinus in Hadriano, ambiguit: τὸ ἰππικὸν τῶ καλεμένων Βαταίων καὶ τῶ ἐπλων διενήγατο. Hadrianus de Sorano Batauo:

Hadriano potui qui iudice, vasta profundis
Æquora Danubij cunctis tranare sub armis.

Ciuilis diffidij certus.] Libri veteres, desciscendi certus. Vtrum maius reſum. Dilectum suapte naturâ grauem.] Quippe in longam & longinquam militiam. Vel leius in laudibus Tiberij: Quanta cum quiete hominum, rem perpetui præcipuique timoris, supplementum, sine trepidatione dilectus, prouidet?

Quando legatum, superbo cum imperio venire?] Notâ interrogandi hæc scripse-

Legati sorte
lecti.

PAG. 261.
Diuinitio in
Tegito.

Egnatius ma-
gister Barcae.

Restitutio.

Mucianus ama-
bilissimus.

Vada, quid
hic Tacito?

Bataui naturo-
res, ipsi an
equi?

Dilectus odio-
sus.

PAG. 262

militi quàm ducibus legantur.] *Cur Aquiliferis? quia legenda nimirum ad Signa: id est, in Principiis. Facit omnino ad hunc morem, quod Spartianus in Pescennio Nigro refert ex epistola M. Antonini Imperatoris: Itaque mihi litteras recitandas ad signa.*

Litteræ ad signa lectæ.

Magis vsurpandi iuris, quàm quia vniuersa culpa foret.] *Vaticanum iure sequor in elegantissimo genere dicendi. Nam vulgati scilicet, Causam, inculcauerant, sine causâ. Prisci autem hac breuitate sermonis vsi saepe. Sallustius: Quæ postquam gloriosa modò, neque belli patrando cognouit. Liuius: Ea prodendi imperij Romani, tradendæ Annibali victoriæ esse. Plautus: Iusiurandum rei seruandæ, non perdundæ conditum est. Vlpianus: Siquis euitandi criminis id egit, vt reip. causâ abesset. Rectè enim ita liber Florentinus.*

Breuius dicendi genus.

At Ciuilem immensum vniuersa Germania extollebat.] *Locum rectè ita purgauimus, cum legeretur, immensis actibus, vulgò. in Couarruuiano erat, auctibus. in Rodolpho codice, laudibus. Quæ omnes externa & additiuæ voces, pro libito expleunt. At mihi Vaticanus ille bonus benè præiuit, qui legit, immensis vniuersa Germ. Ex quo phrasim facillè eliciui Tacito & Sallustio notam. Noster libro III. Annal. Opumque, quæ domus illa immensum viguit, primus accumulator. Sallustius III. Histor. Neque iam sustineri poterant, immensum aucto mari, & vento gliscente. Nec tamen absurdè etiam scripseris, immensum quantum. Nam Vaticano certè spatium aliquod post eam vocem est, quasi altera desiat.*

PAG. 266
Immensum extollere.

Quos genus Germanicæ originis.] *E Budensi & Romano colligas, quod gens Germ. & statim, vocarentur.*

Vnde clamor acciderat, circumagere corpora, tendere arcus.] *Mihi suspectum, & tibi si attendes. Quorsum hic Arcus? De Germanis sermo est, quibus haud crebra ea arma: sed nec ille sensus ad Taciti sensum. An artus potius? Cogitandum.*

Dubitatio in VC.

Neue externa armis falsis velaret.] *Clarius, externa arma. hoc sensu, Ne Ciuilis vltima tegeret perfidiam & rebellionem: neu quod reuerà externum bellum erat, tegeret & velaret quasi pro Vespasiano sumptum & ciuile.*

PAG. 267.

Claudio victore, sororis suæ filio.] *Romanus cod. & Rodolphus, sororis suæ viro.*

Creditâ per vtrumque exercitum famâ.] *Rhenanus, editâ. ego, deditâ vel diditâ.*

PAG. 268

Qui reuersus, missos Nouesium frumentatores.] *Magis placet quod è quibusdam libris eruas, qui vbi rursus missos. Sententiam certè aptius nectit.*

Frumentatoribus onustis pauculisque.] *Rom. onustis perculisque.*

Discesserant obsessores, satietate prædæ, nec incruenti. Ita dispersos & nefcios.] *Iudicabam deesse quippiam. nunc restituere iuuante Romano cod. posse videor: nec incruenti. In viâ dispersos.*

PAG. 269

Vulgus, cui vna ex rep. annonæ cura.] *Nihil mutandum. Tale illud Iuuenalis de populo Romano est:*

Vulgus de vitæ sollicitum.

—duas tantum res anxius optat

Panem & Circenses.

Nam, Pana, substituunt leguntque malè.

Ipsi Publio neque animus.] *Vox addita, auctore Vatic.*

Scribonianos fratres, concordia opibusque insignes.] *Iunctim eos iterum nominat Annali XIII. Ad Scribonios fratres cura transfertur. Nec temerè aut inungit, aut concordiam laudat. Audi Xiphilinum, qui vnu hac illustrat, in Nerone: Αδελφοί τε, inquit, καὶ ἡλικιωταὶ ἔσονται πρὸς ὅντας, καὶ μηδὲν μηδέποτε αὐτῷ ἀλλήλων πρᾶξαντες, ἀλλ' ὡς περ τῶν γένει, ἔστω καὶ τῇ ἀρετῇ τῇ τε εὐρίαι συμπεφυκότες. Fratres, & quodammodò æquales, nihil alter absque altero facientes, sed vt genere ita & electione vitæ & facultatibus coniuncti. Addit deinde, cum vtrique Germaniæ præfuisent, vocatos à Nerone in Græciam, ibique incisis spontè venis pernisse. Sed rectè ne Scribonianos hic legimus? non opinor. Taciti loco dicto Scribonios habes: & in Xiphilino, Σκριβωνίων.*

PAG. 270
Scribonij fratres.

Vipianus Messalla, ausus pro fratre Aquilio Regulo deprecari.] *Est omnino ille Regulus, Plinio in Epistolis meritisimò flagellatus, & alibi Bipedum nequissimus dictus. Obserua ergo de Messallâ diuersissimo fratre.*

Sulpicia Prætextata Crassi vxor.] *Vox, vxor, abest Rom. edit. Rectissimè. Vix enim aliter prisci locuti aut scripsere, quàm Terentia Tullij, Linia Drusi, &c. cum intellegant uxorem.*

Spontè ex Sc. accusationem subiisse.] *Non de nihilo ambigit Rhenanus. Si enim ex Sc.º subit, quomodo spontè? Diuinat, Spontè ex se. Haud ineptè. Quid si, spontè, & inconsultò?*

Rhenani & nostra diuinatio.

Aut salutem illâ sæuitiâ redemisti.] *Ex ductu scripturæ Vaticana restitui. Nam ibi, nec dignitatem haustalitem. Vulgò, nec dignitatem aut ista lucem.*

Ex funere reip. raptis consularibus spoliis.] *Ed dictum, quia consulatum acceperat, premium*

premium

Merces accusa-
torum.

Etiam Honos.

Senatores non
ledendi.

Pena ei rei.

PAG. 272

M. Silanus
caus.Beneficia
quid?

Beneficiarij.

Ala Petrina.

Oënses in Ta-
cito repositi.

E Plinio lux.

Sed & ipsi.

PAG. 273

premium accusationis. Nam ita obtinebat, ut accusanti & damnanti, non pecunia solum merces esset, sed & honoris aut magistratus quem reus habuisset. Dio libro XLVI. de accusatoribus percussorum Caesaris, pulchre: Χρηματίζοντες τὸν δὲ ἐκ τῆς ἀδολογίας, καὶ τὸ πῦλον ἢ τὸν ἀρχὴν τῶν ἐκείνων, οἱ πᾶσι ἀπὸ τῶν ἐκείνων, ἐλάμβανον: Nam & pecunias è bonis damnati, & honorem aut magistratum, siquem modò haberet, accipiebant. Tacitus saepe indicat: & clarè, initio libri I. Nec minus præmia delatorum inuisa, quam scelera. cum alij sacerdotia & consulatus, ut spolia, adepti, procurationes alij & interiorem potentiam, agerent, ferrent cuncta.

Septuagies festerio dignatus.] *A coniectura mea est. antè enim, signatus. ex quo Rhenanus, designatus. & fieri potest ut nota aut vox exciderit, fueritque, pr. designatus, aut, c. o. s. Diutius durant exempla quàm mores.] Rodolphus, quàm homines.*

Manlius Patricius Senatorij ordinis.] *Vatic. & Rom. Patruitus. Fortasse, Patruinus. quod nomen in Symmachi epistolis plus semel leges.*

Pulsatum se in coloniâ Senensi.] *Grande priscis illis moribus crimen. nam nec conuicio Senatorem aspergere licebat, impunè. Arnobius libro IV. Magistratum in ordinem redigere, Senatorem aut conuicio prosequi, suis esse decretis periculosissimum pœnis. Saluianus lib. VI. Illustrem ac præpotentem virum nequaquam exhonoriari à quoquam licet; & si quisquam exhonorauiet, decretis legalibus reus sistitur, & iniuriarum auctor iure damnatur.*

Coloniâ Senensi.] *Senensi in Vatic. semper.*

Prensare commanipularium pectora, ceruicibus innecti.] *Ita lego. non tamen malè, prensare commanipulares, pectori, ceruicibus innecti.*

Magna documenta instabilis fortunæ, summaque etiam miscntis.] *Rodolphus acutè, summaque & imâ miscntis.*

M. Silanum obtinentem Africam metuens.] *Dio hac in rebus Caij mirè confundit ac miscet. Nec M. Silano Proconsule euenisse diuisionem hanc vult, sed ipso L. Pisone. Vide eum: & de hac ipsâ cade Plinium lib. III. epistolâ VII.*

Equatus inter duos beneficiorum numerus.] *Propriè & ex aui eius usu accipe Beneficia, promotiones ad altiores ordines siue gradus. Castrense in eâ re verbum est, Linio sic usurpatum lib. IV. Ut tribuni militum à populo senidendi crearentur. quæ antea, perquam paucis suffragio populi relictis locis, Dictatorum & consulum fermè fuerant beneficia. Ciceroni etiam epistolâ ad Rufum Quæstorem: De centurionibus tamen & tribunorum militum contubernaliis, res est in integro. genus enim horum beneficiorum definitum lege non erat. Nec Valerius alio sensu, libro IV. cap. VII. scripsit. Ad equestrem ordinem & splendida militiæ stipendia P. Calij beneficio peruenerat. Item Suetonius Tiberij cap. XII. clarè: Venit in suspicionem, per quosdam beneficij sui centuriones. Noster ad eundem lib. I. suprà: Primores militum, per beneficia Nymphidij, ut suspectos. Hi tales, Beneficiarij dicti. Caesar De bello civili libro II. Petreius cum prætoriâ cohorte, barbarisque equitibus paucis, Beneficiariis suis. Passim in lapidibus: BE. COS. & BE. PR. & BE. PR. PR. id est, Beneficiarius Consul. Beneficiarius prætoris. Beneficiarius præfecti prætorio, aut Proprætoris. Vegetius restringere nomen videtur, & Beneficiarij, inquit libro I. cap. VII. ab eo appellati, quod beneficio Tribunorum promouerentur. Et ad eius mentem in lapidibus lego ista. In Piceno: BENEFICIARIUS. TRIBUNI. DEINDE. OPTIO. IN. CENTVRIA. Roma: CORNELIO. MARCIANO. MILITI. CHORT. XII. VRB. BENEF. TRIBVN. Abisse in aliud officij nomen videtur, ex Tertulliano de Fugâ: In matricibus Beneficiariorum & Curiosorum inter tabernarios, & lanios, & aleones, & lenones, Christiani quoque vestigales continentur.*

Valerius Festus.] *Plinius lib. III. epist. VII. Nuper L. Piso, pater illius qui à Valerio Festo per summum facinus in Africâ occisus est.*

Præfectus alæ Petrinæ.] *In Notitiâ Imperij. Præfectus alæ Petrianæ legitur in Britannniâ per Lineam Valli. Vbi Linea Valli, non aliud est quàm tractus ille ad Vallum à Seno aliisque exstructum.*

Mox Ophenfium.] *Rodolphus voluit, Ruspensium: sed à coniectura. Orphenfium quidem non alibi mentio in hoc tractu: & putamus rectissimè emendatum iri, Oënsium, statimque, populus Oënsis. Rem tetigi. Te aduoco C. Plini, in meam fidem & Taciti lucem: Scribis libro V. cap. V. hisipsis verbis: Ad Garamantas iter inexplicabile adhuc fuit. Proximo bello quod cum Oënsibus Romani gessere, initiis Vespasiani Imperatoris, compendium viæ quatruidi deprehensum est. Quod illud bellum sub initia Vespasiani, nisi istud? Itaque Plinio quoque prælucet clarè hac Corneliana. Tempus, situs, nomen, omnia conueniunt: & est hoc illud ipsum celebre opidum, unde Pudentilla Apuley, ut ipse Apologiâ commemorat. Scripsit & Orationem, Pro statuâ sibi Oeæ locandâ.*

L. Vestinum equestris ordinis virum.] *Est ne ille, de quo Oratione pro Gallis Claudius Caesar?*

Et crebro Græci: quos sepe & vulgò imitati Latini, sed locis hodie ferè corruptis. Plautus Asinaria:

Plautus correctus.

Argenti viginti minæ me modò ad mortem appulerunt,
Quas hodie adolescens Diabolus ipsi daturus dixit.

Ita enim consensu manuscripti. sicut & illo Bacchidibus:

Eia, nunc esse ego opinor Hercules, tu autem Linus.

Apuleium eo exemplo scripsisse censeam libro VII. Summos illi promitterent honores habituri mihi. nec mutem. Virgilius — sensit medios delapsus in hostes.

Simillimus Claudiani locus.

Non adeò turbatam ciuilibus armis rem Romanam, vt etiam Treueris Lingonibusque despectui sit.] *Similem & Romano pectore vocem, emisit ille Stilico apud Claudianum, De bello Getico:*

Non ita Romanum Fati violentia nomen

Obruit, vt vestros nequeat punire tumultus.

PAG. 275

Diuinatio varia in Tacito.

In tot malis hostium.] *Hand planè summo. Quid si tamen faciamus, portum & finem? Quid si etiam per impatientiam, & rerum postumarum incertus dixerit, ostium aut finem? hoc sensu. Mortem in tot malis opto: siue ea finem miseriarum datura sit, cum non ero: siue initium, per Plutonia tormenta.*

Correctiuncula.

Pecunia nuper etiam donatiuo sufficit.] *Imò, suffecit. Nuper enim donatiuum acceperant. Suprà.*

Liuiana imituncula.

Si vobis non fuit cordi, me duce hæc castra.] *Imitatum clarè è Liuius: Vos di immortales precor quæsoque, si vobis non fuit cordi Sp. Postumium cum Samnitibus bellum gerere. Tacitus infra: Id fortasse cordi diis, & diuino ministerio Principem electum. Nec quidquam hic scrupuli aut nodi. Rhenanus tamen ait in Budensi, id cordi, non legi: ex quo ille iuratus emendat, si vobis non fuit. id est, licuit, inquit, more Græco. Benè Beate manibus tuis sit. nam periuria hæc litteratorum, pariter ac amantium, vt spero, venti auferunt.*

PAG. 276.

Crinem votium alere.

Ciuilis, barbaro voto, propexum rutilatūque crinem, patratā demum legionum cæde deposuit.] *Patrium & solenne Germanis hoc votum. Tacitus De moribus eius gentis: Aliis Germanorum populis vsurpatum, rarā & priuatā cuiusque audentiā, apud Catos in consensum vertit, crinem barbāque. summittere, nec nisi hoste cæso exuere votium obligatūque virtuti oris habitum. Mansit inferiore auro. & lego apud Diaconum III. de Gestis Longobard. cap. III. Sex millia Saxonum, quæ bello superfuere, deuouerunt se neque barbā neque capillos rasuros, nisi se de Sueuis hostibus vlcerentur. Pulchrè igitur & decorè Silius Sarmenti Gallo hoc affingit IV. Punic.*

Silio flux data.

Occumbit Sarmens, flauam qui ponere victor

Cæsariem crinemque tibi Gradiue vouebat.

Liuiana imitatio.

Hæc meditantibus aduenit hora expectatione tristior.] *Quis neget à Liuiano exemplari esse? qui in deditioe illa turpi ad Furculas: Hæc frementibus, inquit, hora fatalis ignominie aduenit omnia tristiora experiundo factura.*

Signa inuersa in luctu.

Reuulsæ imperatorum imagines, innexa signa.] *Budensis codex, in hora signa. Roman. in ora. Innexi quidem vox suppositicia est: nec sententia huic facit. Diuinabam olim, inuersa signa. quod ignominie fuit, & victos se fatentium. Spartianus in Seuero: In palatium eodem habitu perrexit, prælatis signis quæ pratorianis ademerat, supinis non erectis. Idem vsurpatum in dolore. Tacitus III. Annal. Præcedebant incompta signa, versi fasces. Peto Albionanus ad Liuiam:*

Quos primū vidi fasces, in funere vidi,

Sed vidi versos indiciumque mali.

At nunc putem commodius legi, in honora signa. id est, squallida, non vincta, non nitidata: quæ opponit fulgentibus Gallorum vexillis.

PAG. 277

Quomodo lucem noctemque.] *Perspicuè rectum. atque ita in Vatic. Vulgò, lucem diemque, quasi ea differant.*

Voluptates enervant.

Abruptis voluptatibus, quibus Romani plus aduersus subiectos, quàm armis valent.] *Ambigua lectio. Quam posui, libri firmant, nec ratio impugnat. Verè enim inter Romanas artes fuit, ad homines in imperio retinendos, mollire vires eorum, & per delicias amenasque voluptates frangere. Tacitus in Agricola: Sequens hiems saluberrimis consiliis absumpta, vt homines dispersi ac rudes, eoque bello faciles, quieti & otio per voluptates assuescerent. Et paullo post: Paullatimque discessum ad delinimenta vitiorum, porticus, & balnea, & conuiuiorum elegantiam. idque apud imperitos humanitas vocabatur, cum pars seruitutis esset. At veteres tamen editiones, abruptis vectigalibus. quod stabiliri prorsus responso vbiorum videtur, ad hanc orationis partem: Vectigal & onera commerciorum resoluimus.*

Eductis

Eductis olim.] *Scribe, deductis olim. colonos veteres intellegit.*

In vetustatem consuetudine vertantur.] *Aptius & concinnius visum, quam illud tritum, vetustatem & consuetudinem. Quod autem posui, in Farnesiano est.*

Ipsa edita in turre. dilectus è propinquis consulta responsaque, ut internuntius numinis, portabat.] *Romana edit. & Rodolphus: ipsa adyta intrare dilectus è prop. Quam lectionem haud temere spernendum. Ut de fatidico numine quopiam loquitur: cui rei apta hac Adytorum vox. Vulgata nihilo secius valde proba.*

Seu me ducem, seu militem mauultis.] *Insidiosâ modestiâ dictum: ut à Sallustij Catilinâ: Vel imperatore, vel milite me utimini.*

Iulius Sabinus.] *Alius ab isto, qui Seneca patri nominatur lib. IX. Controv. IV. in quo corruptè legas, Et ab Iulio & à Sabino. Scio iunctim fuisse, ab Iulio Sabino. qui Gallis præfuit sub Caio: paterne huius? Dionem vide, lib. ultimo.*

Proiectis Romani fœderis monumentis, Cæsarem salutare se iubet.] *Aut nihil, aut nimis, in hoc loco video. Quale illud est, Proicere monumenta fœderis? pingue & insulsum. Aliorū emendatione traxerim: proiectus Romani generis monumentis. Sabinus, inquit, inuitatus & inductus stirpis sue origine, Cæsarem se appellat: Quid mirum? ecce supra scriptum: Sabinus falsæ stirpis gloriâ incendebatur. Proaviā suā, D. Iulio per Gallias bel- lanti, corpore & adulterio placuisse. Possis eodem sensu: prolatis R. generis.*

Fusi Lingones.] *Tangit hoc bellum, quod in Iohanne Sarisberienſe legitur libro V. cap. VII. Auspiciis imperatoris Cæsaris Domitiani Germanico bello, quod Iulius Ciuilis in Gallia mo- uerat. Lingonum opulentissima ciuitas quæ ad Ciuilem descuerat, cum aduenientem ab ex- ercitu Cæsaris populationem timeret, quod præter spem inuoluta nihil ex rebus suis amiserat, ad obsequium redacta, septuaginta millia armatorum tradidit ei. Quæ totidem verbis apud Frontinum lib. I V. Stratagematōn.*

Insigne Epponinæ vxoris exemplum suo loco reddemus.] *Verè insigne & ra- rum, plenumque fidei in sexu infido. Non est in libris qui exstant. Seruauit enim Tacitus in ultimum Vespasiani annum, cum & Iulius hic Sabinus (qui gloriabatur à Cæsare genus ducere) & ista ipsa Epponina interfecti. Tota historia dignissima lectu, apud Plutarchum diffusè est in Erotico extremo. Aliquid & Dionis compendium, in Vespasiano.*

Epponinæ.] *At Plutarchus Emponam scribit, & id nomen Gallis Heroīnam signare ad- dit: ἢν δὲ γυναικᾶ, inquit, πατρὸν ἀέσων ἡ γυνὴ, ἢν ἐκεῖ μὲν Εὔπονναι ἐκάλετο, ἐκ δὲ αὐτῆς ἡ ἐπποῖνα προσηγορεύετο.*

Nequaquam egregij duces.] *Corruptionem video, vix tollo. Conabar: Et quamquam egregij duces (iam enim Gallum Anniū & Petiliū Cerialē dilegerat) summam belli pa- rum tolerare. siue, tolerabant.*

Ipsū, quanquam Senatorij ordinis.] *Suetonium igitur culpa quis purgat, scriben- tem Titum primum è Senatoris pratorio præfectum? In Tito, cap. VI. Præfecturam quoque Prætorij suscepit, numquam ad id tempus nisi ab equite Romano administratam. Occultè ad- sentitur Plinius Præfatione operis: Dum illud patri pariter & equestri ordini præstas, Præfectus pratorio eius. Tamen noster palam adfirmat Clementem hunc Arretinum, & Præfectum & Senatorem fuisse.*

Aut vetustatem originis, per iurgia iactantibus.] *Sumpsī lectionem à P. Manutio: qui amicè mihi in pomeridiano sermone contribuit. Nam vulgò est, periuriaque iactantibus. in manuſ. periuria iactantibus. quod Manutianam coniecturam firmat. Romano tamen libro est, pro iure iactantibus. quod reiicere, iniurium sanè sit.*

Ardua Alpium præfidiis claudere.] *Rom. Præfidiis capere. quod recipio.*

Rigodulum venit.] *Vatic. Ridogulum. Hodie dimidiatum nomen tenet, aliquot millia- ribus supra Confluentes, pagus Rigol dictus.*

Cerialis metu infamiæ.] *Vulgati, Cerialis à metu. Mihi vox aliqua excidiſſe videtur, & alternasse cauſas, ut solet, Tacitus: Cerialis emptus, an metu infamiæ. siue, Cerialis clemen- tiâ, an metu.*

Laudatorum principum vsus ex æquo, quamuis procul agentibus: fœui, pro- ximis ingruunt.] *Acuta gnome: quam non abest quin callidè abductam Sallustio credam, in oratione Sullæ ad Bocchum: Tibi verò nulla amicitia opportunior nostrâ. primum quod procul absimus, in quo offensæ minimum, gratia par ac si propè adessemus.*

Pulsis, quod dij prohibeant, Romanis, quid aliud quam bella omnium in- ter se gentium existent.] *Oraculum, cuius fidem proavi viderunt: & nos videmus, vide- bimusque, quamdiu secta in tot Dominos Europa non audiet vnus Aurigæ habenas. Plutar- chus igitur verè, Imperium Romanum, velut anchoram esse scripsit fluctuanti mundo. Et*

Ec

nonne

Veleda, pro-
deâ.Sallustiana
imitatio.Addubitatum
de verbis Ta-
citi.Notat & Dio
idem, in Vespas-
iano.Lingonū mul-
tudo.Epponinæ fides
in manuſ.

PAG. 278.

Suetonij error.

Adde qua ne-
tati ad lib. I V.
supra.Manutij con-
iectura.

PAG. 279.

PAG. 280
Procul à Ioue
& fulmine.Imperiorum
varietas, bello-
rum caussa.Romanum
quā, vinculum
pacis.

nōne à Crispo suo hoc effatum sumpsit noster? sumpsit. Ille sic ad Cæsarem: Quippe si morbo iam aut fato huic Imperio secus accidat: cui dubium est, quin per orbem terrarum vastitas, bella, cædes oriantur?

PAG. 281.

Quod vos Gallici fœderis oblitos prædixerim, memoriam Romani sacramenti tenere credidi.] Vocem, prædixerim, superesse & supersuere vides. Rodolphus pro ea legisse videtur, oblitos, proximam memoriam, &c.

Sullanus factum.

Itē, nunciate Vespasiano, relictum à vobis in acie ducem.] Similis invidia metum suis militibus iam fugientibus Sulla iniicit: Siquis vos milites rogauerit, ubi Sullam imperatorem vestrum reliqueritis, respondete, Apud Orchomenum pugnantem. Atque ille hac increpationem labentem sustinuit. Plutarchus & Appianus.

Flagrantissimā cohortium suarum integrā, & è Chaucis Frisifque compositā.] Romanus codex, & editiones aliæ: integrā manu, & è Chaucis. Legam, integrā manente, è Chaucis.

Talbiaci.] Farnes. Colbiaci. In Itinerario Antonij, Tobiaci.

PAG. 282.

Statos æstiuus flatibus dies.] Fortasse, statos Etesiarum flatibus.

Nunc quoque memorant, postquam nullum mendacio pretium.] Quis autem gratitudo membra sit?

—cū sint præmia falsi

Nulla, ratam debet testis habere fidem,

ait Ovidius.

Torrentij conjectura firmata

El primoribus Ægyptiorum Basiliden.] Firmat hoc valde viri eximij coniecturam Lanini Torrentij, in Suetonij Vespasiano: Basilides libertus obtulisse ei visus est. Quomodo libertus, si sacerdos? si, quod hic dicitur, è primoribus Ægyptiorum? Bene igitur ille magnus amicus noster, Basilides obtulisse, deleta voce libertus, perperam infarctā.

PAG. 283.

Quā cogitatione bellum aduersus patrem cogitauerit.] Spernimus, ut spurcum, Cogitare cogitatione. Rom. cod. quā contagione. ex quo verè emendo, contatione. Contari, velut conto explorare: & propriè noster hic usus.

Domitianus poetam mentitur.

Amorem carminum simulans.] Simulans tantum? ita. Suetonius: Simulauit (Domitianus hic iste) mirè modestiam, inprimisque Poëtice studium, tam inusitatum antea sibi quàm postea spretum & abiectum. At scriptores eius cui campum hunc adulatorum egregiè exercent, & vatem faciunt supra vates. Omitto poëtas (more mentiri aliquid & extollere iis fas): ecce nostram senem Fabium: Hos nominauimus, quia Germanicum Augustum (caue alium ab isto intellegas) ab institutis studiis deflexit cura terrarum: parumque diis visum est, esse cum maximum poëtarum. Quid tamen iis operibus eius, in quæ donatus imperio iuuenis successerat (scribo, secesserat) sublimius, doctius, omnibus denique numeris præstantius? Itē Homere & Virgili, erepta vobis à Paride hoc palma. Plinius etiam Præfatione ad Titum: Quantum in poëtica es? ô magna fecunditas animi! quemadmodum fratrem quoque imitaretis, excogitasti. Hæc turpia, atque utinam tamen timeam, nequis hodie apud Principes sic peccet!

Fabius obiter emendatus.

Cuius disparem mitioremque naturam contrā interpretabatur.] Scripti libri subtexant, neque vos impunitos patiantur. Perperam, quia verba sunt ex oratione Cerialis supra repetita. Farnesianus adscribit, Deest hic aliquantulum, cui fidem habeo.

IVSTI

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM V. HISTOR.
NOTÆ.

PRIVATIS vtriusque rebus militiâ clarus.] Probam lectionem cen- PAG. 284.
seam & sententiam, absque libris sit: qui consensu omnes, preliatis vtriusque.
aut, prelatis. Ego quamquam intentus, nihil elicio.

Vt superior sui iam crederetur.] Hic quoque me locus diu torfit, per
singulos apices & ductus scripturæ veteris euntem. Sed exclamare tandem cum
Philosopho possum, & pnc. Budensis codex habuit, Superior vnam crederetur.
Vatic. superiori vnam. Ex quo, vix duabus litteris leuiter mutantibus, facio:
ipse vt super fortunam, eleganti sententiâ. Titus, inquit, iam tum priuatus clarus bello: nunc
multo promptior, vt parcm vel superiorem se potius fortunâ hac Imperatoriâ ostenderet. Rhena-
nus diuinabat: vt superiori viâ ingrederetur. Farnes. autem cod. & Rom. abunt ab hoc scripto
longius, vt superior omnibus crederetur.

Solymos carminibus Homeri celebratam gentem.] Locus Homeri notus: senten- Solymi apud
Homerum.
tia tantum valde ambigua inter natantes Scholiastas. Sunt qui designari Lycios aut finitimos
quosdam velint: quò Strabo, & Eustathius, & Pindari interpretes inclinant. Sunt qui Pisidas: quò
Plinius & Stephanus. Sunt qui Iudeos: quod noster hic suggerit, & Tzetzes. Eusebius etiam
Charili Poëta testimonio, Hebreos Solymos olim dictos censet euinci. Nec Q. Calaber sanè ali-
ter apud Homerum accepit: ideoque — Σολύμων ἱερὸν εἶπεν dixit: sacri epitheto sacram in-
dicans gentem.

Orta per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret.] Vitiliginem appellat Iustinus, vt
optimè restituit optimus & doctissimus Bongarsius.

Regem Occhorim.] Italibri vet. quos sum secutus, non, Bocchorim. etsi vulgata huic Occhoris, siue
potius Boccho-
ris rex.
scriptura adfertur Iustinus venit Ὀχχὸς Ὀχχηνικός. Nam ait: Τετάρτην δὲ φασὶ τοιοῦτον γὰρ
ἦν δὲ Βόλχρον τὴ βασιλέα, σφόν τινά καὶ παρρησία διαφύροντα. Etiam Orosius lib. 1. qui locum hunc
totum transscribens, Bocchorim tamen appellat. Sed & Plutarchus ita nominat, libello Ὀχχὸς
δυσωρίας. Itaque iure vacillo. Nam Clemens Strom. 1. nimis diuersus à nobis abit, qui Omosim
hunc, vel Amasim appellat.

Postquam vastis locis relictum sit.] Mirum non addere cum quibus in locis. Ac sanè
ex Tertulliano legend. videatur, vastis Arabiæ locis. Is enim Apologetico narrat Cornelium Ta-
citum, scripsisse in v. Historiar. Iudeos Ægypto expeditos siue extorres in vastis Arabiæ locis
aquarum egenos, &c. Orosio tamen non aliter lectum, quam nostri libri praeferunt.

Primo cuius auxilio credentes.] Citat etiam ita Orosius. ambigo tamen & contor, an
non vox, credentes, eiicienda sit.

Effigiem animalis.] Hoc de capite asini magno consensu omnes veteres tradiderunt: ne PAG. 285.
Caput asini in
templo factò
positum.
tantoperè noster culpetur, tanquam mendaciorum plenissimus scriptor. Et sanè Strabo, Plu-
tarchus, Damocritus apud Suidam multo maiora deliria delirarunt contra gentem & libros sacros.

Vim suam & cursum septimos per numeros conficiant.] Vera lectio, quam è
Vatic. prompsi referente: per numeros coniciant. ex quo ego conficiant. Aliter vulgati. De re
autem ipsa Dionem vide xxxvii. & inprimis Alexandrinum Clementem Stromate v. 1.

Et stipes illuc congeriebant.] Cicero pro Flacco: Cum aurum, Iudeorum nomine, Stipes Iudaica
quotannis ex Italiâ & ex omnibus prouinciis Hierosolymam exportari solet, Flaccus sanxit
edicto, ne ex Asiâ exportari liceret. Philo de Legatione ad Caium: καὶ ἐκείνων ἐνιαυτὸν ἱεροπομποὶ
εἶλλον, χρυσὸν καὶ ἀργυρὸν πλείον κομίζοντες εἰς τὸ ἱερὸν, ἢ ἀπορρίπτειν ἐκ τῆς ἀπαρχῆς. Et paullo
antè: ἡπίστατο (τίμιος) καὶ χρήματα συναγαγόντας ἀπὸ τῆς ἀπαρχῆς ἱερὰ, καὶ πέμποντας εἰς ἱεροσό-
λυμα διὰ τῆς τῶς δυσίας ἀρχόντων.

Exuere patriam.] Rom. cod. exire.

Augendæ tamen multitudini consulitur. nam & necare quemquam ex agna-
tis nefas.] Qui otiosè legerit, nihil offendet: fortasse is, qui intentè. Si enim de cæde capis
tantum, quid in eo noui? Sanè & Romanis & Barbaris plerisque necare consanguineos nefas.
Sed alium ego hic sensum odoror, & scribo: necare quemquam ex gnatis. Scimus Græcis Latini-
isque in promiscuo vsu fuisse abiectiões infantum & expositiões, imò neces. Id aliter in Iu-
deorum moribus, & gentem inprimis suboli studuisse, adeò vt nulliusmodi partum necare fas, no-
tat vt nouum noster. Itaque quia de liberis, iure addit hunc generandi amor: quoniam matres

Ec 2 scilicet

scilicet certa, prolem tollendam. Simile prorsus, quod de Germanis in libello De moribus: numerum liberorum finire, aut quemquā exagnatis necare nefas habetur. Nam & ibi scribo, gnatis.

Iudæi mente solā, vñumque numen intellegunt.] Benè & verè hac Tacitus. Strabo vanior, qui Terram, Calum, Mare, & hoc quod Mundum vocamus siue rerum naturam, colī à Iudæis voluit. Qua sententia in Varronianā illam incidit, Animam mundi, esse deum. Iuuenalis ab hac mente:

Nil præter nubes & cæli numen adorant.

Exuberant fruges nostrum ad morem.] Mihi verò vox eaipta exuberare videtur. bezámque: vber solum: fruges nostrum ad morem.

Balsamus etiā
in Ægypto.

Balsamum.] Propriam eam arborem Iudæa esse plerique tradiderunt, nec alibi gigni. Iustinus lib. xxxvi. Opes genti ex vectigalibus opobalsami creuere, quod in histantum regionibus gignitur. Atque ita sanè tunc fuerit. Postea, non dubium stirpem eam in Ægyptum transisse: atque illic creuisse. Claudianus in Epithalamio Palladij:

Gemmatis alij per totum Balsama rectum

Effudere cadis. duro quæ laucius vngue

Niliacus pingui defudat vulnere cortex.

Perseuerare etiam illic nostro auro, qui peregrinati sunt, affirmant.

Balsamus fer-
rum spernit.

Si vim ferri adhibeas, pauent venæ.] Sic interpungenda ista: & in Pauendi verbo elegans metaphora. Plinius de eadem arbore: Inciditur vitro, lapide, ossisve cultellis: ferro lædi vitalia odit. Et Iosephus, qui indigena: ὀξὲι λίθῳ, aut ὀξὲι λίθοις incidi adserit. Falsus ergo cum Theophrasto Dioscorides, qui ferreis vnguibus secari arborem credidit: falsus compilator Isidorus, qui percussum ferreis vngulis corticem. Pausanias lib. ix. nescio quid de Balsamo Arabia nugatur, & circa eum viperis.

Quor lacus Ior-
danis efficitur?

Vnum atque alterum lacum integer perfluit, tertio retinetur.] At Pausanias repugnat clare, & quidem oculatus, ut ait, testis, lib. v. Εὐ δὲ τῆ γῆ ποταμὸν πρὸς Ἐβραίων καὶ αὐτὸς οἶδα Ἰορδάνον λίμνῳ Τιβεριῖδα διὸμαζομένην διὸδόντα, ἐς δὲ τὴν λίμνῳ ἐτέραν καλεμένην θάλασσαν νεκρῶν, ἐς ταυτὴν ἐσίντα, καὶ δὴ τὴν λίμνην αὐτὸν ἀναλαμβάνον. id est: In Hebræorum terrā fluiuium quemdam Iordanum & ipse noui, qui stagnum Tiberias subit, ac deinde alterum, cui Mare mortuum nomen est, in quā ipsā palude consumitur. Sed Tacito nos iure fidem habemus, qui in Thraconitide lacum minorem esse scimus quem primò Iordanis ingreditur, cui Samochonitis nomen.

Incertæ vndæ superiacta, ut solido feruntur.] Emendatio è libris. Vulgò est, incertum vnde. quod sententiam etiam aptam recipere potest.

Certo anni bitumen egerit.] Ita libri. & phrasis nota, & Tacito frequens. Vulgati vocem addunt, certo anni tempore.

PAG. 286

Fulminum iactu arsisse.] Orosio lib. i. qui hac expresso etiam Cornelij nomine transcripsit, legas, fulminum ictu.

Terramque specie torridam.] In eodem Orosio, terramque ipsam specie solidā.

Ego sicut Iudaicas quondam vrbes.] Libri aliquot, inclitas vrbes. nec aliter Orosius.

Circa cuius os conlectæ arenæ, admixto nitro.] Non, coniectæ. Farnesianus etiam recte, lectæ arenæ. Plinium adi libro xxxvi. Strabonem xvi.

Illic immensæ opulentiae templum, & primis munimentis vrbs.] Ex Iosepho & Zonarā legam, & trinis munimentis. Nam triplici muro circumdatam eam fuisse vterque is scriptor te docebit. Iosephus libro vi. Haloseos cap. vi. Zonaras tomo i.

Merceri diui-
natio.

Vrbs deiugis, templum intimis clausum.] Iure nato, & mecum libri. Farnes. vrbs deingia templum clausum. Vatican. vrbs ob demgia. Adhæresco. At Ios. Mercerus legit: Primis munimentis vrbs, dein regia. Feliciter. Tacitus ipse inuauat, infra: Alia intus mœnia regiae circumiecta.

Templum intimis clausum.] Quomodo, intimus? Ablego eam vocem cum nonnullis libris, & lego: trinis munimentis* vrbs, ob deingia. Templum clausum. ad fores tantum Iudæo aditus. Aut si retineri placet: scribam appositè, Templum intimum. Duplex enim templum, Exterius & Interius, ut Zonaras & Iosephus describunt appellāntque. quod intimum, Iosephus etiam Sanctum agnominat. Rodolphus hac omnia concinnat (sed ab ingenio, opinor.) & primis munimentis vrbs. alienigenis templum interius clausum.

Mox bello ciuili interno.] Cur hac geminat Ciuile & Internum? placet imò Romana scriptio, bello ciuili inter nos.

C. Sossius.] Siue Sossius. Male quidam libri, Seltius.

Victor Augustus sanxit.] Quidam, auxit.

PAG. 287

Ceterarum vrbiū clade.] Alij, exterarum.

Multitu-

Multitudinem obsessorum omnis ætatis, virilis ac muliebris sexus, sexcenta millia fuisse accepiamus.] Numerus mihi non certus, & quem ex Budensico. & Orofio substitutum video parum castè. Nam ille scribit, sexcenta millia Iudæorum interfecta Cornelius & Suetonius referunt. Sed interfecta ait: cum noster hic uniuersè, de obsessis. qui cerè paullo plures. Libri etiam instabiles, & quidam, ducenta millia. Portasse, dena, aut, vndena millia. quod paullo propius ad Iosephum & Zonaram & Iornandem accedat, qui omnes vndecies centena millia perisse obsidione illà clare tradunt. perisse, inquam, fame, morbo, ferro.

Numerus obsessorum Hierosolymis.

Suam illic victoriam Germanis obtinuisse, dum omnis telis prædâ manus impediunt.] Vatic. suam illic materiam. qua lectio inuoluit aliud verbi, quod nondum educo. cerè de auaritiâ aut cupidine, id dici verius, quàm de victoriâ.

PAG. 288.

Fluitantem labantemque militem.] Interpuxi & voce additâ expleni locum, fide Vatican.

Non tamen ausus opidum Batauorum armis tueri.] Quod opidum? nominare enim certè debuit. An Batauodurum scribendum? an cum Rom. codice legimus, opida Batauorum? Et intellegam tunc ea opida, que extra insulam. Nam Batauorum veterum sedes, non dubiè supra & extra etiam insulam, in orâ Gallicâ. Tacitus clarè, supra: Extrema Galliarum ora vacua cultoribus, simulque insulam inter vada sitam occupauere.

PAG. 289
Batauodurum

Adiecta ingens lintrium vis.] Locum vitiatum & mutilum corripxi & auxi è Vatic. qui sic: armamenta liburnicis solite & simul capte lintres sagulis verticoribus haut indecore pro telis iuuabantur. Hegesippi verba commodè adtexam & corrigam: qui Germanos, ait, Rhenum capulis nauigasse, postea verò quàm armis Romanis cessisset subactâ Germaniâ, liburnicis stratum opertumque fuisse. Vbi scribe, capulis: & cape exiguas illas lintres. Quam vocem Agellio etiam restitui in Electis, cap. VII. At hic insignis locus tunc me fugit.

Caupuli.

Mosæ fluminis amnem Rhenum Oceano affundit.] Probè, nec improbè in libris quibusdam, Mosæ fluminis os amnem Rhenum. Res quidem ipsa eadem, aliter elata.

Virtutes & viros indici.] Rhenanum audio corrigentem, iuuentutem & viros. quamquam & vulgata cum obscuritate quadam acuta.

Nabalix fluminis pons.] Nusquam id fluminis in hoc tractu. An opidum eo nomine? Quod Iunio Hadriano videtur, legique Nabalix: & urbem Campos ita indigitat ad sinum hodie Australem, Ptolemao parum firmiter innixus. Ego ambigo ne Vahalix corrigendum sit. Pontem quidem aliquem caput à Romanis paullo supra legas, sed Batauoduri: de quo hæc non vanè intellegas, nisi quod Batauodurum ad Rhenum fuisse volunt. quos arguat hic locus.

Vahalix fluvius.

Et cum priuatus esset, amici vocabamur.] De hoc loco sensit Sidonius in Epistolis: Caius Tacitus è maioribus vnus tuis, sub verbis cuiusdam Germanici ducis in historiâ suâ rettulit. Cum Vespasiano mihi vetus amicitia, & dum priuatus esset, amici vocabamur.

IVSTI LIPSI

AD CORNELII TACITI
GERMANIAM

NOTÆ.

ORDINEM scriptionis si sequimur, ante Historias & Annales sibi locum vindicat hic libellus. Scriptus enim est Traiano secundum consule, id est Nerva adhuc viuo. Ipse ostendit infra: Cæcilio Metello ac Papirio Carbone Coss. Ex quo si ad alterum Traiani consulatum computemus, ducenti ferè & decem anni colliguntur. At Historie capta Nerva iam mortuo, & inter diuos. ut docui.

PAG. 291.
Tempus huius libri scripti.

Mutuo meru, aut montibus.] Vitiat acutam sententiam Bambergense exemplar, mutuo victu. Imò verò metu: qui inter aequè potentes, pro termino ac repagulo. Thucydides bene & appositè: τὸ δὲ ἀντίπαλον μέρος, μόνον πρὸς τὸ ἐξυμμάχων.

Metus tutos reddit.

Nuper cognitis quibusdam gentibus.] Domitiani imperio, opinor. cui bella cum Cat-tis, Suenis, Sarmatis, & eâ occasione, illustrata magis vicina gentes.

Montis Abnobæ.] Plinius nominat lib. IV. cap. XII. sed ibi quoque infida scriptura. Alij enim libri, Arnobæ. Bambergensis hic, Anribæ. Roman. Arbonæ. Ptolemao sunt Αὐνοβοὶ montes.

Aunoba mons.

Vtque sic dixerim, aduersus Oceanus.] Haud satis capio. An aduersum dicit, opposi-

tum & contrarium? An obuersus verius sit legi, idque ex situ ipso? An vox aliqua durior aut remotior fuit, praesertim quam praefatione calenit?

Carmina, pro
historia.

Celebrant carminibus antiquis, quod vnum apud illos memoriae & annaliū genus est.] *Vti apud Barbaros ferè omnes, & rudes litterarum. Nec Hispani aliter comperere, apud novos Indos. Eginhartus in vitâ Caroli Magni: Barbara & antiquissima carmina, quibus veterum regum actus & bella canebantur, scripsit, memoriaeque mandauit. Iornandes de Gothis: in priscis eorum carminibus pænè historico ritu recolitur. &c. At propriè de Germanis, noster lib. II. Annal. de Arminio: Caniturque adhuc Barbaras apud gentes. Iulianus egregie in Antiochico, qui hac ἀγρία μέλην vocat, ὡς ἀπλήσια ἢ κλέλαις ἢ ἡ δὲ βαρβαρὸν ὄρ-
νθον: agrestia carmina, similia clangoribus auium asperè clamantium.*

Germaniae vocabulum recens & nuper additum.] Nos auditum maluimus legi, quàm additum. Quod ait, nuper. non hercules ita nuper: quippe cum ab aeo Iulij Caesaris, quo constat Germanos Galliam irrupisse.

Germani olim
qui?

Nunc Tungri, nunc Germani vocati sint.] Valde amplector Bambergensem scripturam, ac nunc Tungri, tunc Germani. atque ita euoluam me ex obscurâ origine nominis, quod hodieque haeret in pace & bello optimâ gente. Sententiam enim hanc reor (quidquid dissertum aliis) eos qui transgressi primitus Rhenum sint, esse eum ipsum populum qui nunc Tungri appellantur, at tunc Germani, quod tamen vnius nationis peculiare nomen, paulatim transfusum ad omnes.

Quomodo id
nomen diffu-
sum.

Vt omnes primùm à victore ob merum, deinde à seipsis inuento nomine Germani vocarentur.] Vox Germani, eidem Bamberg. rectè abest. Ista ipsa enim nouiter interpretari posse videor, & prater mentem omnium, etsi non prater verum. Censeo cum hoc dicere: Factum ut omnes qui Rhenum accolerent, nomen ab istâ victrice natione inuenirent, ob meritum scilicet recentem Gallorum: qui quoties de transgressu vel aduentu Transrhenana nationis audirent, aiebant trepidi aduentare Germanos. at isti propriè Germani, nouum nomen inuenirent à se ipsis, discriminandi nimirum causâ, & dicerent se Tungros. Possim vulgatam tueri & explicare. sed cur nuper? hac mera veritas.

Germanorum
etymon.

A seipsis inuento nomine Germani vocarentur.] Si mordicus hanc retines, legam, à reipsâ inuento. Germani enim etymo prisco, bellaces viri sunt. Gerra bellum. inuenere ergo id nomen, ab ipsâ re, quia tales. Vulgatam quomodo expedit? aut qui à seipsis nomen hoc inuenere, quod antea in Tungris? Sanè interpretes hîc fluctuant, & fluctuabunt eternum.

Canunt ante
prælia.

Primūque omnium virorum fortium. Ituri in prælia canunt.] Rectè distinxî. Non enim ea mens, quod Herculem canant: sed quod alacres & cum cantu incipiant pugnare. Tacitus lib. I. I. Historiar. Temere subeuntes cohortes Germanorum, cantu truci, & more patrio nudis corporibus. Lib. I. V. Ut virorum cantu, fæminarum vlulatu sonuit acies. Noto autem etiam Hispanos praliis præcinuisse, ex Silio:

Hispani ante
prælium can-
tant.

—ritu iam moris Iberi

Carmina pulsata fundentem barbara cetrâ.

Et pleriq. olim
Barbari.

Diodorus Siculus, de Lusitanis: Εἰ τῶς πολέμοις ἀεὶ ῥυθμὸν ἐμβαίνει, καὶ παύσας ἀδῶσιν ὄντας ὁπλοῖσι τῶς ἀντιπαραστέλλουσιν: In bellis ad numerum incedunt, & carmina canunt cum aggrediuntur hostem. Simile in Thracibus aliisque Barbaris fuisse, notauit ad I. V. Annal.

PAG. 292

Barditus.

Quem Barditum vocant.] Ita Farnes. & scio Bardos Gallis dictos cantores, siue poetas. Placet tamen nunc magis, Baritum: quæ mera vox nostras, quibus Beren aut Baeren, clamare, vocem tollere. Erabit enim qui ab elephantis barritu deducet, Germanis tunc ignoti. Althamerus, Blaritum vellet, Germanico item verbo. Quidquid de nomine sit, Ammianus hunc describit, clamorem fuisse maximum, qui ipso feruore certaminum exorients idemtidem, paulatimque adolescens, ritu extollitur fluctuum cautibus illisorum.

Nec tam vocis ille, quàm virtutis concentus videtur.] Bambergensis, quàm mentis concentus. quod haud præferam vulgata.

Vlixes an in
isto mari?

Vlixem quidam opinantur in hunc Oceanum delatum.] Intérque eos Strabo, magni & directi indicij scriptor, lib. I. I. I. qui adfirmatè tradit Vlyssæam Lusitania (Vlyssiponem aliter dicimus) Homerici Vlyssis monumentum esse. Sed & in Britanniam eum venisse, ex arâ Græcis litteris inscriptâ collegit Solinus cap. XXV. itemque Mela. Cui miræ & blandienti opinioni si indulgemus: quidni Vlyssinga nostra in Zelandiâ, ab eodem sit? quidni Circeia à Circe? Sed vani & lasciui, vereor, lusus isti ingeniorum sunt: quibus tamen hodie non nemo se ostentat & superbit. Io. Brodaus hac de Vlyssis errore in Miscellaneis scite coarguit: Brodaus, vir siue adulescens potius, acris ingenij, probi indicij, lectionis diffusa. quem non magis in ore fama esse miror, imò indignor.

I. Brodaus.

Nominatumque ἀστυπύριον.] Vel, ut Rhenanus, ἀστυπύριον. et si abesse vox ea potest, incolumi sensu. Præcessit enim. At libri quidam magis hîc diuersi, qui ἀστυπύριον referunt. ex quo

quo placet quibusdam ἀπερωχέον, à Nerito, ut volunt, Ithaca monte. locus quidem hic ipse, quem indicari putamus, cliuosus est, haud procul Veteribus vicus, Aschelburg nunc dictus.

Græcis litteris inscriptos.] Litteris fortasse, vix credo linguâ. Quid autem mirum de illis, cum etiam Heluctij & Galli litteraturâ Græcâ usi sint, Romanis characteribus iuxta cum imperio ignotis?

Propriam & sinceram gentem.] Bamberg. perpetuam & sinceram.

Rutilæ comæ.] Siue flauæ, & colore auri. Ideo Auricomi Batavi, Silio:

At puer auricomo iam formidate Batauo:

Wandali χρυσόδεσ, Procopio dicti. Ruffum Seneca dixit 111. De Irâ: Non est Æthiopis inter suos insignitus color, nec rufus crinis & coactus in nodum apud Germanos. Et Martialis, rufum eâ mente Batauum:

Comæ rutilæ Germanis,

Sum figuli lusus ruffi persona Batavi.

Græci plerumque ξανθὸν verterunt: etsi Galenus commentario ad Polybum De victu, velit Germanos magis propriè πυρρὸς dici, quàm ξανθός. Calpurnius Flaccus Declamat. 11. de hoc Germanorum connato habitu: Miramur hanc legem esse naturæ, ut in subolem transeant formæ, quas quasi descriptas species custodiunt? Sua cuique genti etiam facies manet. Rutili sunt Germaniæ vultus, & flaua proceritas Hispaniæ. non eodem omnes colore tinguntur. Diuersa sunt mortalium genera, nemo tamen est suo generi dissimilis. Quem obiter emendo: & flaua proceritas. (apage enim hoc de Hispaniis.) Hispani an non eodem omnes colore tinguntur? Nec à naturâ solum rutilus hic crinis, etiam ab arte. Lauabant enim crebrò, & medicamento rutilabant. Ammianus: Videbat (Germanos) lauantes alios, quosdam comas rutilantes ex more. Medicamentum, sapo. Martialis:

Correctus Declamator.

Colorem hunc inducēbas

Caustica Theutonicos accendit spuma capillos.

Plinius: Prodest & sapo. Galliarum hoc inuentum rutilandis capillis, ex seuo & cinere. Ita Caligula procerissimum quemque è Gallis ad Germanicum triumphum legit, coëgitque rutilare & submittere comam: ut germani scilicet Germani viderentur. Suetonius narrat cap. XLVII. Herodianus item de Antonino Germanos emulante: κόμας τε τῇ κεφαλῇ ἐπέθηκε ξανθὰς, καὶ εἰς ποσὶν Γερμανῶν ἡσοκμήσας. id est: comas etiam flauas capiti circumposuit, & ad tonsuram Germanicam factas. Causam huic coloris studio adsignat Clemens (lib. 111. Paedagogi cap. 111.) terrorem. Τὸν ἐθνῶν, inquit, οἱ Κέλται καὶ οἱ Σκύθαι κομῶσι, ἀλλ' ἐκοσμεῖν. ἔχθ' τὸ φοβερόν, τὸ δὲ ξίχυν τὸ βαρβάρον, καὶ τὸ ξανθὸν αὐτὸς πολεμὸν ἀπέλει, συγχέει π' χρώμα τῷ αἵματι. Romana etiam matronæ veteres amare hunc colorem, & summâ diligentia capillos cinere rutilabant, ait Valerius lib. 11. cap. 1. Posteriores magis auide, quæ capillitium ipsum emebant à Germanis & pro comis suis supponebant. Ovidius ad puellam:

Tales & matronæ olim Romanæ.

Iam tibi captiuos mittet Germania crines,

Culta triumphatæ munere gentis eris.

Quamquam Seruium notare video in 1V. Virgily, matronis nigram comam, meretricibus flauam probatam fuisse. Quò videatur Satyricus respexisse de Messallinâ matronam sedulo dissimulante:

Et nigrum flauo crinem abscondente galero.

De hac ipsâ re doctissimus Tertullianus, libello De cultu: Video quasdam & capillum croco vertere. pudet eas etiam nationis suæ, quòd non Germanæ aut Gallæ procreatæ sint: ita patriam capillo transferunt. Malè ac pessimè sibi auspicantur, flammeo capite. Nam quòd mali auspicij ait flammeum caput: intellegit omen ad flammam eternam.

Magna corpora & tantum impetu valida.] Mutilus, me iudice, Bambergensis, qui spretâ priori voce scribit: corpora tantum impetu valida. Nam proceritas etiam inter Germanorum proprias notas.

Terra etsi aliquanto specie differt.] Nescio quid idem liber sibi velit, etsi aliquando specie aret.

Ventosior quâ Noricum ac Pannonias adspicit.] Vix fides. Loca certè quæ humida & ad mare, magis obnoxia ventis, quàm sicca & mediterranea. quòd utique verissimum experimur in omni Germania isto tractu, qui ad Septemtrionem. Sed nec ventorum propriè hic res est: de humore agitur, aut siccitate. An ne verticosior, ausim legere? id est magis alta & montana? Mela quidem ita disparat, in hac ipsâ terrâ describendâ: Terra multis impedita fluminibus, multis montibus aspera & magnâ ex parte siluis aut paludibus inuia. An frustrâ angimur? & ventosam accipi, pro sicca atque aëreâ, simplicius & verius sit?

Inquisitum in Taciti verbis.

Pecorum fecunda, sed plerumque improcera.] Malo, pleraque. De re ipsâ autem, ita hodie contrâ est, ut armenta nostra Batavia aut Frisia, palmam poscere audeant contra omnia Europe.

Armenta grandia hodie.

Serrati nummi

Pecuniam probant veterem & diu notam, Serratos, Bigatosque.] Diu hos Serratos nummos quæro, homo aliàs non appetens valde nummum. Nam vulgò leuiter defunguntur. & Serrati, inquiunt, nummi quibus serra forma impressa siue incusa, ut Bigati quibus Bigarum. & de his quidem clarum est. oculi me docent cotidie. at de Serratis, quis obsecro in tantâ istâ copiâ nummorum veterum unum aliquem protulit aut proferet cum serra? Non vidi, non legi. Fulvius sanè Ursinus, in gente Manliâ nummum representat, cuius in posticâ parte caput urbis, & inscriptum ROMA. SER. quod ipse interpretatur Serratum. sed quo argumento? Nullo nummi cum illo capite, in quâ nihil tale. & potius id referendum ad Serrani cognomen, quod ex aliâ gente herere huic potuit per adoptionem. An lectio sollicitanda in Tacito? an serratos, aut, ratitos, aut Seruianos legendum? De prioribus quid fuerint, clarum: Seruianos autem interpreter veteres regios, quos in pretio fuisse notat Suetonius Augusto. Seruius certè primus regum, & signauit. Adde quod in codice Bambergensi, Seruatos. An seruamus lectionem, & capimus Serratos eos, quorum ambitus dentatus atque asper sit in modum serra? quæ proba nota, & nihil perisse longo usu aut refectione. Nummos ego quosdam argenteos ita formatos usurpasse his oculis sum certus. Spectasse autem id eos in nummis vulgò, ratio & Tertullianus addocent: Qui venditant, prius nummum quo paciscantur examinant, ne scalptus, nève rasus, ne adulter sit. Sed in erudite lector cogita, nam domine Tullianum illud habe, Cedo, eia manum tollo.

Cuiusmodi fuerint?

Rari gladiis vtuntur.] Iisq; grandibus & oblongis. Plutarchus de Cimbris: *μεγάλαις ἐξέχοντο καὶ βαρεταῖς ὡς χαλκῆς*. Caesar item, Liuius, & Historici passim. Illud dignum notâ è Windichindo: Erat illis diebus Saxonibus longorum cultellorum usus, quibus vsque hodie Angli vtuntur morem gentis antiquæ sectantes. Cultelli autem nostrâ linguâ Saks dicuntur: ideoque aiunt quidam Saxones nuncupatos. De veritate etymie nescio: illud scio falces oblongas & grandes frumentarias eo nomine etiam hodie nobis dici.

Gladij longi.

Framea, quid?

Hastas vel ipsorum vocabulo Frameas.] Quod genus teli fuerit, quæro. Isidorus vult gladium fuisse. Framea, inquit, gladius ex vtraque parte acutus, quam vulgo Spatham vocant. Ipsa est & Romphæa. Valdè à Tacito abit, qui clarè appellat Hastam: & addit, eodem telo cominus eminusque pugnasse. Non ergo gladius. Nunquid Romphæa? nam & hoc addidit, pariterque Glossæ veteres, Framea, *πομάχια*. Ambigo: nec facile inducor credere, si Valerij quidem descriptio hac proba:

Argemut. lib. vi.

Æquaque, nec ferro breuior, nec romphæa ligno.

Facit enim genus teli, in quo hastile & mucro pari fuerint longitudinis modo. Tacitus autem aliud fuisse in suâ Frameâ docet, quam statuit breui & angusto ferro. Itaque magis est ut ad exemplum Hastæ siue Spießle nostræ fuerit, breuiore tamen ligno.

PAG. 293. Conciliatus cum Tacito Caesar.

Neque animaduertere, neque vincere, neque verberare quidem nisi sacerdotibus permissum.] Repugnare Caesar videtur lib. vi. Cum bellum ciuitas aut illatum defendit aut infert, magistratus qui ei bello præfint, ut vitæ necisque habeant potestatem deliguntur. Sed Caesar de belli tempore tantum: noster in pace intellexit.

Plagiarum ex-factus.

Nec illæ numerare aut exfugere plagas pauent.] Ita Rhenanus: spectatque suetus ille ad medicinam, Homero etiam non ignotam. Farnes. tamen codex & Rom. exigere, quod robur femineum magis exprimere videtur, tamquam illæ non numerauerint solum plagas, sed exegerint, expositularintque cum suis si illæ redissent, tamquam ignauæ & vitæ suæ parci.

Puellæ pro obfidibus.

Inter obfides puellæ quoque nobiles imperantur.] Igitur ad Germanos referam, quod generatim à Suetonio scriptum, in Augustio cap. xxi. A quibusdam, nouum genus obfidum feminas exigere tentauit, quod negligere marium pignora sciebat. Et si cur id Tranquillo nouum? Romani ipsi virgines obfides Porcenæ olim dederunt, interque eas Clæliam. Athenæus id primum inuentum Cleonymo Spartano vult, parum verè, libro xlii. cap. xxviii. ἐπεὶ δὲ, inquit, καὶ οὗτοι δοκεῖ πεποικίλναι Κλεώνυμος ὁ Σπυρτιάτης, ἀπὸ τοῦ ἀνδρῶν εἰς ἐμνεῖαν ἁλῶν καὶ Μεταποντιῶν γυναικας παρθένας τὰς ἐνδοξοτάτας καὶ καλλίστας δακρυόσας: id est: Mihi iuxta naturam fecisse Cleonymus Spartanus videtur qui primus mortalium (magis rectè, si primus Græcorum dixisset) obfides à Metapontinis feminas virgines accepit nobilissimas & pulcherrimas. Vbi discis Metapontinos, imò credo ceteros Italia populos, habuisse antiquitus hunc morem.

Germani feminas nimis astutiant.

Nec consilia earum aspernantur.] Hæcne supererat? heu ipsos parum firmâ mente, qui eam quasiuere apud amentem sexum! Et tamen adeo vera Taciti affirmatio, ut Plutarchus narret, consultationibus omnibus apud Celtas (ita Germanos Græci vocant) de pace deque bello, feminas adhiberi, & lites cum federatis aut sociis populis exortas earum interuentu decidi. Verba ipsa in re parum credibili dabo. In libello De Virtutibus mulierum: Εὐτὸς δὲ τῶν ἀνδρῶν, inquit, καὶ τῶν πόλεως καὶ εἰρήνης βαλδύμοροι καὶ τῶν γυναικῶν, καὶ τὰ πρὸς τὰς συμμάχους ἀμείβομαι δι' ἐνέων βαλδύοντες.

Velledam

Velledam.] De quâ multa noster libro I V. Histor. quam captiuam & in triumpho postea ductam colligas ex Statio:

Non vacat Arctos acies Rhenumque rebellem
Captiuâque preces Velledæ.

Veleda virgo.

qui nomen tamen id corripit: cuius germanam scripturam fuisse censeo Weldam.

Auriniâ.] Farnes. liber, Fluriniâ. Putem fuisse, Aluriniâ. Quod Iornandes mihi auctor in rebus Gothicis, non proprium nomen, sed commune omnium sagarum fuisse. Repperit, inquit, in populo quasdam magas mulieres, quas patrio sermone Aliorunas ipse cognominat. De fatidicis autem feminis Germanorum, præter Casarem lib. I. Plutarchum in Mario & Casare, Strabonem lib. V I I. vide etiam Clementem Stromate I.

Aluriniâ.

Deorum maxime Mercurium colunt.] Plura igitur ac certiora de religione Germanorum Tacito nota, quam Casari, qui contra scribit lib. V I. Deorum numero eos solos ducunt quos vident, Solem, Vulcanum, & Lunam. reliquos ne fama quidem acceperunt. Falso. Nam noster etiam in Annali X I I I. scriptum reliquit: ab Hermunduris diuersam aciem Marti ac Mercurio sacratam. Paulus Diaconus * notat Longobardis (y autem Germani) Wodam Mercurium appellari. ego legerim Wondam, vel Wonstam: à lucro scilicet, cui præest. Matoribus quidem nostris ita dictum, claret vel ex Mercurij die, qui veteri & gentili appellatione nobis Wonstdach.

* Lib. I.

Humanis quoque hostiis litare fas habent.] Quod Gallis Germanisque commune: & præcis testatum crebro. Illud noto, mansisse eam diritatem etiam inferiori ævo. Procopius lib. II. De bello Goth. ait Francos etsi Christum iam colerent, humanis tamen ad suum ævum hostiis vsos. Ditmarus lib. I. Nortmannos & Danos quotannis mense Ianuario dis suis immolasse XCIX. homines, totidem equos cum canibus & gallis: ab eâque barbarie Henricum Aucupem primum eos abduxisse.

Homines immolati.

Herculem & Martem concessis animalibus placant.] Non certe Gothi. de quibus Iornandes: Martem semper asperimâ placauere culturâ nam victimæ eius mortes fuere captorum.

Lucos ac nemora consecrant, deorumque nominibus appellant.] Fatuam religionem. quam Claudianus item is approbat, De laudib. Stil. lib. I.

Luci pro diis.

Vt procul Hercyniæ per vasta silentia silvæ
Venari tutò liceat, lucosque vetustâ
Religione cruces, & robora numinis instar
Barbarici, nostræ feriant impunè secures.

Sed & Lucanus appositè, in obsidione Masiliæ:

Lucus erat, longo numquam violatus ab ævo.
— hinc barbara ritu
Sacra deum, structæ diris altaribus aræ,
Omnisque humanis lustrata cruoribus arbor.

Benè ergo & merito Religione cruces eos fecit Claudianus: quoniam victimæ, imò & homines, ad arbores has (è Lucano hauries) immolatæ. Ait etiam, robora numinis instar. Illustrabit Tyrius Maximus, qui Celtas excelsam quercum coluisse ait, & Iouis nomine sollenniter appellasse. Atque adeò posteriori etiam ævo mansit hic cultus. Luitprandi regis Longobardorum lex est: Qui ad arborem, quam rustici Sanctium vocant, adorauerit, vel incantationes fecerit, componat medietatem precij sui in sacro palatio. Tacitus hunc ipsum ritum saltem indicatum lib. I V. Histor. voluit, cum scripsit Civilem Batauos specie epularum sacrum in nomen vocasse: nec putauerim sanè sacri vocem illuc peculiare aut proprium silvæ nomen. Hæc in Germanis meritò nos videmus. sed cur Romani? illi in eadem naui. Plinius de arboribus: Hæc fuere numinum templa, priscoque ritu etiam nunc simplicia rura deo præcellentem arborem dicant. Seneca epistolâ XL I. Si tibi occurrit vetustis arboribus & solitam altitudinem egressis frequens lucus, illa proceritas silvæ, & secretum loci, & admiratio umbræ, fidem numinis facit.

Homines illic immolati.

Arbor sancta.

Romanis quoque luci sacri.

Luitprandi ex equis diuinant.

Proprium gentis equorum præfagia & monitus experiri.] Ditmarus Luitprandi (qui veterem superstitionem adhuc retinebant) hoc idem præfagium equinum adtribuit: sed diuersâ paulum formâ. Equum, inquit, qui maximus inter alios habetur, & ut facer ab his veneratur, super fixas in terram duorum cuspides hastilium inter se transmissorum, supplici obsequio ducunt: & præmissis fortibus quibus id explorauere prius, per hunc quasi diuinum denuò augurantur.

Non simul nec iussi conueniunt.] Bambergensis, iussu. Rhenanus in veteri codice legi ait, nec iniussi. ex quo benè etiam scripseris, nec ut iussi.

PAG. 294

Ignauos & imbelles & corpore infames.] Hoc lego de Germanis? feri illi & horridi, femineo morbo & mollitie corporis infames? Numquam credam: & Quinctilianus certè eos purgat in Declamatione pro Milite, cuius pudicitia tentata à Tribuno: Nihil tale nouere Germani,

Germani an olim in muliebri morbo?

Non, me iudi-
ce.
Agellius corre-
ctus.
Athenæo non
credimus.

mani, & sanctius apud Oceanum viuitur. Scribamus igitur (gratiam mihi age magna patria) & torpore infames. Non enim alia mens hic Taciti, quam quod ignauos, torpentes, bello inutiles, crate imposita merferint. Idem in eodem verbo vitium apud Agellium lib. xix. cap. xii. in extremo: omnibus vehementioribus animi officiis amputatis in corpore ignauæ & quasi eneruatæ vitæ consenscunt. scribe, torpore. Hoc mihi certum. quærit tamen non nihil Athenæus lib. xiii. qui fædum illud vitium remotum à me, rursus imponit Germanis: Κέλτοι δὲ τῶν βαρβάρων, inquit, καὶ τοὶ καλῶς ἐχόντες γυναικας, παιδικῶς μάλλον χαίρουσιν, ὥς πολλὰν εἰς ἐνὶ τῷ δαδί, καὶ δύο ἐξερμένων ἀναπαύονται. Quem falli tamen scio: nec vrtica illa umquam tetigit maiores nostros. Austri & Orientis ista infamia sit: quæ ne nunc quidem Septemtriones habitat aut frigidum castumque hunc orbem.

Iterum pro
Germanis.
Celtarum no-
men imposuit.
Gallia pars
olim in hac
culpa.
Græci eminus
res Germaniæ
nouerunt.
Purgat nomen
Germanos Ta-
citus.
Etiam Quin-
tilianus.

* Germanos liberatum ire volui, à fædâ Auerse Veneris notâ: & ecce ego non sine notâ. Nam quidam me culpat (modestè tamen fateor, nec planè ἀλόγως) quod temerè mendacem dixerim Athenæum. Ab eo enim, inquit, Diodorus, Aristoteles, Strabo. Primus quidem, de Celtis sic scribit: γυναικας δ' ἐχόντες θεοδεῖς, ἡμεῖς ταύτας θεωρεῖμεν, ἀλλὰ θεοὶ τὰς τῶν ἀρρένων συμπελοῦσιν ἐμπόως, λυσάμεν. & quæ subdit, turpia mihi nimis, turpia relatu. At Aristoteles v. i. l. Polit. Plerasque militares gentes, & Celtas in iis, masculinum cœtum palam admisisse. Iam Strabo, negat turpe apud eos fuisse τὸ ἀκμήν ἀφεῖν τὰς γυναῖδας: florem ætatis prostituere iuniores. Quid ad hos ego? ignosce quisquis legis, panè idem quod in Athenæum. Falsi inquam isti, falsi: si tamen de Germanis hoc scripserunt ac senserunt, non potius de Gallis. Quod ego omnino assero: præsertim de iis qui Massilia & Italia magis propinqui. Ab eâ parte labe hac in candidam per se gentem. Nonne mores Massilienses prouerbio, ab hac mollitie, innotuere? Græci ergo illi, qui vix liment illud ipsum Gallia nouerant (Germania certè penetrali numquam) illic repertum vitium famâ & stilo sparserunt perperam in omnes. Non mihi creditur? Tacito igitur nostro, qui disertè hoc ipso loco scribit (ex vestrà quidem mente) molles istos & flagitiosos cæno & palude merfos, crate iniectâ. Tuam fidem, o optime. Si fidi illi Græci, & si vitium hoc tam commune Germanis, tam receptum: quid constat ut iidem tam seueriter illud puniant? Itaque ne sic quidem Germani inquinabuntur, etiamsi inquinata illa lectio retinebitur. Nec tamen à me, qui haud paullo tutius Tacito & imprimis Fabio (qui claris verbis ignotum id flagitium Germanis asserit, te dissimulante) hic crediderim, quam Græcis. Quippe isti leui & longinquâ famâ aliquid de eâ gente acceperunt: at illorū auro, cognita iam Germania, imò lustrata Romanis & calcata.

Eliguntur in iisdem conciliis & principes qui iura per vicos pagosque reddunt. In alia verba & sententiam it Bambergensis liber: qui vitâ per pagos vicosque excellunt. Sed non auellor à vulgatâ.

Germani sem-
per in armis,
aut cum armis.

Nihil neque publicæ neque priuatæ rei nisi armati agunt. Quem eundem morem Græcis priscis fuisse, eosque solitos σιδνεγοποιεῖν, Thucydides notauit. Idemque de Gallis, Lilius lib. xxi. In his noua terribilisque species visa est, quod armati (ita mos gentis) in concilium venerunt. Quin conuiuia etiam Germani adibant in armis. Tacitus hoc ipso libro: Tum ad negotia, nec minus sæpè ad conuiuia procedunt armati. Athenæus lib. iv. famulos adstuisse vel assedisse conuiuantibus ius vult, cum scuto, lanceâ, & iustis armis. καὶ οἱ ὡς, ait, τὰς θυρεὺς ὀπλοφοροῦντες ἐν τῷ ὀπίσθῳ περικεῖσθαι, οἱ δὲ δορυφόροι, καὶ τὴν ἀντιπρὸ καθήκοντι κύνει, καὶ ἀπὸ τοῦ οἱ δὲ αὐτοῦ συνδουλοῦν. Denique templa ipsa adiere armati. Panegyristes: Nec maiores vestri templa ingrediebantur, nisi armati.

Centenarij
Germanorum.

Centeni singulis ex plebe comites, consilium simul & auctoritas adsunt. Hoc est quod in lege Alamannorum priscâ lego: Conuentus autem, secundum consuetudinem aliquam, fiat in omni Centenâ, coram Comite aut suo Misso, & coram Centenario ipsum placitum fiat.

Vestigium ve-
tus creandi E-
quites aut mi-
lites.

Scuto frameaque iuuenem ornant. Originem moris vides aus nostris ad insaniam amati, Equites creandi. Fallor, aut tangit eumpse Diaconus in Longobardicis, libro i. cap. xv. Scitis non esse apud nos Consuetudinem, ut regis filius cum patre prandeat, nisi prius à rege gentis extera arma suscepit. Adde si lubet, Caput sequens.

Ceteris robustioribus. Lege, ceteri. statim liber vetus, aggregant, non aggregantur. quod Taciti & veterum phrasim olet.

Præcipuum sacramentum est. Liber scriptus, principum sacramentum.

Non nisi vi belloque tueantur. Scriptus, tueare.

Germani, ve-
natotes.

Quoties bella non incunt, non multum venatibus, plus per otium transigunt. Pugnam cum Casare hic video, imò cum usu & ratione. Casar ait: Vita Germanorum omnis in venationibus, atq. in studiis rei militaris consumitur. Iterum de Sueuis: Multum sunt in venationibus. Vtus etiam & ratio suadent, gentes acres, feras, ubi siluarum copia, venatui addictas. Nec aliter in hac ipsa gente hodie. Pacem vera emendatio faciet: quoties bella non incunt, multum

multum venatibus. negatione cietâ, quæ haud dubiè malè geminata & petita è prioribus verbis. Ipsi hebet. mirâ diuerſitate naturæ.] *Exprefſi Farnesi. ſcripturam, nec quin ea germana ſit dubitaneris. Vulgati, ipſi habent miram diuerſitatem.*

Solent & subterraneos specus aperire, eosque multo insuper fimo onerant.] Idem Pomponius Mela de Sarmatis: Atque ob sævæ hiemis assiduæ, demersis in humum sedibus, specus aut suffossa habitant: Xenophon de frigida Armeniorum regione, lib. iv. Exped. Cyri: αἱ δ' οἰκίαι ἦσαν κατὰ γῆναι, τὸ μὲν σῶμα ὡς περ θρέατος, καὶ παρὰ δὲ ὑπὸ γῆναι αἱ δὲ εἰσοδοὶ τοῖς μὲν ὑπογυίοις ὀρυκταί, οἱ δὲ ἀνθρώποι κατὰ πλινθείας κατέβαινον. ἐν δὲ τῇ οἰκίᾳ ἦσαν αἶγες, βοες, ὄνες, ὄριδες, καὶ τὰ ἑλκονα τέττωι. Frustrâ autem originem Stubarum (ita Dittmarus & illa ævis appellant) petunt istinc. quid enim simile? Quæ tamen antiquæ: & nisi fallor, Iuliano intellectæ in Antiochico, ubi de Lueriâ urbe: Εὐδαίμων δὲ τὸ δωμάτιον ὑδαμῶς, ἔπερ ἐκαστοῦ δον. ὡς περ εἰσὶν εἰς τὸν ὑπο τοῖς καμίνοις, τὰ πολλὰ τῶν οἰκημάτων ἐνὶ θερμότητι. Quamquam & Romanos ævo Senecæ nescio quid tale commentos reperio: effectu quidem paricum Stubus, non prorsus formâ. Seneca de Providentiâ, cap. 1 v. Quem specularia semper à flatu vindicant, cuius cænationes subditus & parietibus circumfusus calor temperavit. Quod fieri solitum, per ambientes quosdam tubos. Idem epistolâ xc 1. Quædam nostrâ demum prodisse memoriâ scimus, ut speculariorum usum, ut suspensuras balnearum & impressos parietibus tubos per quos circumfundetur calor, qui ima simul & summa foueret æqualiter. Quos tubos vidisse & notasse me in ruinis balnearum Romæ, probè memini. Ceterum quod hic legitur, fimo onerant: in Bambergensi est, fimo operiunt.

Strictius assutæ vestes, procera coërcent
Membra virûm : patet iis arctato tegmine poples.

Et qui te laxis imitantur Sarmata braccis
Vangiones, Batauique truces.

Detracta velamina spargunt maculis pellibúsq[ue] belluarum.] 'Suspectus mihi locus, nec sat scio quomodo detractas feris pelles, [sparserint maculis ex pellibus aliis piscium. An Tacitus ipse hac parúm intellexit? an macula vox non sine maculâ? Ego de Mastruca aliquid libens supposuiss[em], si velificata mihi libri alicuius aura. Isidorus: Mastruca, vestis Germanica ex pelliculis ferarum. Prudentius:

Cicero Sardis etiam tribuit: Sardorum mœstruca tentavit. Ceterum non dubium, quin duplici ornatu eos vsos Tacitus velit, siue è feris, siue è piscibus. Iustinus clarius paullo idem tradidit, de Scythis: Lanæ iis vsus ac vestium ignotus: pellibus tantum ferinis aut marinis vestiuntur.

Longobardis

* Verum eff in
plebe.

Longobardis ait, indubie Germanis) erant *laxa & maximè linea, qualia Angli-Saxones habere solent, ornata institis latioribus, vario colore contextis. Sed profecto quæ hîc de variegatis latisque institis dicit, nos qui vidimus, scimus etiam nunc proprium amicum esse Germanicarum mulierum.

Dotem non vxor marito, sed vxori maritus offert.] Illud, marito, abest Bambergenfi: & sine fraude.

Accipere se quæ liberis inuiolata ac digna reddat.] Vox, digna, non sincera videtur. Sed & paullo antè Rhenanus, sic viuentes, sic parientes, alibi legisse ait.

Quorum pœna præfens & maritis permiffa.] Ad ius & Romanos mores propius in Bambergenfi scriptum, quorum pœna parentibus & maritis. Nam maritos solos hîc esse arbitros, satis crudum. Tamen è Tacito non aliter apparet.

Pœna adulterij.

Emendata & x
vetus.

Adulteram, accisis crinibus, nudatam, per omnem vicum verbere agit.] Pœna duplex; Crines accisi, & Fustigatio. Quam reperiò etiam aliàs usurpatam Germanis in hoc sexu. In Legibus Luitprandi regis Longobardorum hæc est in feminas violentas, & quæ senium aut ferunt. Publicus, in quo loco factum fuerit, comprehendat ipsas mulieres, & faciat eas Decaluare & fustare (ita lego: vulgò, Frustrare) per vicos vicinantes ipsius loci. Paullo aliam & magis seuam Adulterij pœnam tribuit priscis Saxonibus Bonifacius Archiepiscopus, Epistolâ ad Ethelbaldum Anglorum regem: In antiquâ, inquit, Saxoniâ, vbi nulla Christi cognitio, si virgo in maternâ domo, vel maritata sub coniuge sit adulterata: manu propriâ strangulatam cremant. (& addit quod huc magis facit) aut cingulo tenus vestibus absicissis flagellant eâ castæ matronæ, & de villâ in villam missæ occurrunt nouæ flagellantes, & cultellis pungunt donec interimant.

Publicatæ enim pudicitia.] Scribam, publicatæ etiam. Non enim hoc ad adulteras refero: sed ad eas quæ adhuc iniuges, vulgò tamen se vulgabant.

Corrumperè & corrumpi, seculum vocatur.] Grauis & acuta sententia. Seneca similiter: Desinit esse remedio locus, vbi quæ fuerant vitia, mores sunt.

Digamia displicuit Germanis.

Melius eæ ciuitates, in quibus tantum virgines nubunt.] Inter quas ciuitates fuisse Erulos reperiò: apud quos adeò secundo matrimonio non locus, vti vxor marito mortuo laqueo sese statim iuxta sepulchrum indueret: nisi inuisa viuere mallet & infamis. Procopius tradit lib. II. De bello Gothorum.

PAG. 296

Liberi in Rheno positi.

Numerum liberorum finire aut quemquam ex agnatis necare nefas.] Agnatos hîc accipies non ἀγχεῖς aut συγγχεῖς, sed liberos qui adnascuntur. etsi mallem omnino scribi, gnatis. Illud autem mirum, Tacitum omittere insignitum illum ritum & peculiarem Germanis de exploratione liberorum. Prolem enim natam ad Rhenum ferebant, clypeoque imponebant, si vndis abriperetur, notham censebant: si innataret, verè suam. Claudianus in Rufinum:

Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus.

Julianus in epistolâ ad Maximum: πάντως ἐδὲ ὁ Πῖνος ἀδικεῖ τὰς Κελτὰς, ὅς τὰ μὲν ῥόθα τῶν βαρβάρων ὑποέρχεται τῇ θύμῳ, πῦρ δὲ, καθάπερ ἀπολάσσει λέγεις πῦρ, ὅσα δ' αὖ ὅπλητα καθάρει ἀπὲρ μαχίται, ὑποέρχεται τῇ ὑδατος αἰσιν, καὶ τῇ μὲν τῇ ξηρότητι πάλιν εἰς χεῖρας δίδωσιν ὥστερ ἀδὲ καὶ πῦρ πᾶσι μαρτυρεῖται αὐτῇ καθάρει καὶ ἀμέμπτων γάμων ἢ τῇ παρὰ τὸ σωτηρίαν ἀνδραγαθία. Meminit & Galenus De sanitate tuendâ, & alibi Nazianzenus. Nonnus in Dionysiis, ab hac causâ Rhenum ἐλεγχόμενον agnominat, velut iudicem vindicemque coniugij: & vidi, qui Rheni etymon hinc petendum adfeneret, quasi purgatoris. Purus quidem sermone nostro reyn dicitur.

Thori Germanorum.

Separatæ singulis sedes, & sua cuique mensa.] Quæ sedes è gramine aut frondibus, & propriè thori. Strabo suggerit, qui de Gallis: καθέζοντο δὲ φρονόσιν ἐν σελᾶσι: sedentes cibum capiunt in thoris gramineis. Posidonius apud Athenæum, sœnum sibi subtrahisse scribit, ab eadem mente: Κελτοὶ τὰς χοὰς ἀποτίθουσι, χορτὸν ὑποβάλλοντες, καὶ ὅτι φαπίζων ἑυλόων, μὲν δὲ τῶν ἐπημέρων, &c. Plura de ratione Germanici victus, ibi vide. lib. IV. inquam, cap. XII.

Perse multis in rebus & ritibus, Germanizant.

Diem noctemque continuare potando, nulli probum] Vti & de Persis Xenophon scribit in Padiâ, lib. VII. extremo. qui mirum (studiosè enim notauì & comparauì) quàm in plerâque omni ratione vitæ, imò & linguâ, consentiant cum Germanis.

Deliberatio inter pocula.

Ergo detecta & nuda omnium mens postera die retractatur, & salua vtriusque temporis ratio est.] Ego scribo, & sua vtriusque temporis. Interpretor: Germani in conuiuiis & computationibus deliberant quidem agitantq. res graues: sed easdem sobrii recoquunt & retractant. & vtrique rei sua quædam ratio est. Rationem autem addit, deliberant, dum fingere nesciunt; constituunt, dum errare non possunt. Ex quo discimus, Germanos in conuiuij illâ licentiâ proposuisse quidem seria: sed eadem conclusisse & finisse, non nisi matutinos & serios. Persarum similis mos, qui, ut Strabo ait, ἐν οἷῳ τὰ μέγιστα βυλάσθω, καὶ ταῦτα βέλαιότερα τῶν ἐν ὑψηλῇ τῆσθ. idemque de iis Ammianus lib. XVIII. Sed & Cretensium: ex Athenæo lib. IV. cap. V.

Gracorum

Græcorum omnium veterum: ex Homero, & Plutarcho diffuse Symposiacorum lib. VII.

Haud minus facile vitiis, quàm armis vincentur.] *Bambergensis*, vino quàm armis. Agri ab vniuersis per vices occupantur.] *Idem liber*, ab vniuersis vicis occupantur. PAG. 297

longè alià, nec deteriore sententià. Nullà regnorum potentià diuisus.] *Codex ille ipse*, diuersus. quod probum scio.

Manet adhuc Boijemi nomen.] *Latere aliud videtur in scripturâ Bambergensis*, manet adhuc Boiis è munere nomen. *Scribo*, manet adhuc Boiasmi è re nomen. vel Boyasium. Boyasium. è re. aptè ad hac vestigia, & rem ipsam. *Strabo* quidem clarè Βαϊασιον regiam Marobodui nominat: quam dictam à Boiis vult nunc noster. Possis & Boyasium scribere, veriùs propiusque ad etymon, quasi Batorum domum.

Loci veterem memoriam.] *Voculam inserit Bamberg*. veterem viæ memoriam: quâ quid faciam, sum incertus.

Origine erubescunt.] *Imò verò*, non erubescunt. *Quamvis*, inquit, *Vbi* nomen mutarint, & colonico iam iure, libentius Agrippinenses dicantur, à conditore: tamen nec Germanice originis eos pudet, libentèrque se iis inserunt.

Nec tributis contemuntur.] *Sine*, continentur. *In promptu erat*, conteruntur. sed parùm elegans, cum idem verbi statim sequatur, nec publicanus atterit. *Ferri*, & vulgata potest. Depauatio verbi. Nam quibus tributa imponuntur, hoc ipso, ut victi, pro contemptis habentur & despretis. *Steph. Pighius*, in *Hercule Prodicio*, mallet, contemuntur.

Qui decumates agros exercent.] *Errare censeo*, qui proprium hîc gentis aut loci nomen querunt. *Quomodo verò* iidem populi siue agri, trans Rhenum & Danubium simul sint? quod tamen ponit noster. Ego communiter Decumates agros interpreter, qui decumas soluunt. *Cicero* Decumanos dixit: Omnis, inquit, ager Siciliæ decumanus est. Nam hi agri non aliud sunt, quàm trans limitem capti ab hoste, & militibus dati, siquæ ex iis fructus. Qui haud multi aut vberes, quoniam hostibus expositi, & ut ipse ait, dubie possessionis id solum. *Tacitum* de his ipsis loqui ego sentio XIII. *Annali*: Frisij imbellem ætatem admouere ripæ, agrosque vacuos & militum vsui sepositos infedere. *Hospis* agros non fructu tantum, sed mancipio militum esse iussit *Imp. Alexander*. de quo *Lampridius*: Sola quæ de hostibus capta sunt, limitaneis ducibus & militibus donauit, ita ut heredum essent, si heredes militarent: nec vîquam ad priuatos pertinerent. Addidit sanè his animalia & seruos, ut possent colere quod acceperant. *Adde huc* l. III. *Cod. De Fundis limotrophis*. Decumates agri. Qui milicium erant.

Quodque rarissimum, nec nisi ratione disciplinæ concessum.] *Bambergensis*, nec nisi Romanæ disciplinæ. Et neutram sanè lectionem iure spernas.

Nec nisi hoste cæso exuere votiuum obligatumque virtuti oris habitum.] *Hoc teneo*, præ eo quod scriptus, nec non hoste. *At de more ipso*, supra dixi.

Quando vrgentibus imperij fati.] *Scriptus liber non malè*, vrgentibus.

In claritatem eius referre consensimus.] *Idem*, referre consueuimus.

Et tam magni exercitus fidem.] *A coniecturâ reposui*: cum in libris sit, magni exitus.

Insigne gentis obliquare crinem, nodoque substringere.] *Quod Suenus proprie tribuit noster*, alij Germanis vulgò. *Seneca De Ira*: Non est Æthiopis insignitus inter suos color, nec crinis ruffus & in nodum coactus apud Germanos. *Idem epistolâ cxxvi*. Quid capillum ingenti diligentia comis? cum illum vel effuderis more Parthorum, vel nodo Germanorum vinxeris, vel ut Scythæ solent, sparseris. *Martialis etiam Sigambri*:

Crinibus in nodum tortis venere Sigambri.

Idem vniuersè alibi: Rhenique nodos. *Tertullianus Cirros in Germanis agnoscit*, fortasse ab hac crinium obliuatione & flexu. *De virginibus velandis*: Debebunt & ipsi aliqua insignia sibi defendere, aut pennas Garamantum, aut crobylos barbarorum, aut cicadas Atheniensium, aut cirros Germanorum. *ideò quia*, ut hîc scriptum, crinem obliquabant. *Iuuenalis*:

Cæcula quis stupuit Germani lumina, flauam

Cæsariem, & madido torquentem cornua cirro?

Libens igitur Poëtas aliquot emendem, qui *Cirriferi* epitheto Germanos ornant, quod malè flexit in *Crinigeros* ubique. *Apud Sidonium*:

Inter cirriferas situm cateruas,

Et Germanica verba sustinentem.

Lucanum libro I.

Et vos cirriferos bellis arcere Cæicos

Oppositi.

Claudianum De laudibus Stilic.

—ingentia quondam

Nomina, cirriferi flauentes vertice reges.

Taciti tamen locum huncce de obliquando crine, fateor ita etiam capi posse, ut crinem non in re-
ctum passi sint descendere, sed reducerint in posteriorem verticem & obliquarint.

PAG. 300.

Vt hostium oculis, ornantur.] Placet. Bambergensis, armentar.

Semnones,
Sueuorum
populi.* Fulvius, qui
Fragmenta ea
admisit.

Nobilissimos Sueuorum Semnones.] Rectè, etsi in Velleio lib. 11. Senones scriptum
legas, qui eos cum Hermunduris coniungit. In Dionis Fragmentis Electo LXXI. probissimè scri-
ptum erat: *ἡγεμῶνες Σειμωνῶν*: de Antonini bello in Quados & Marcomannos. Item
Electo XLIX. *Μάριος ὁ Σεμνόνων βασιλεύς*. Latè errat * vir doctus, qui utrobique Nasamones
substituit & edidit, Africa nimirum gentem. At isti Semnones ad Albim sunt: & manifestò
illa Dionis spectant ad Germanica bella.

Auguriis patrum & priscâ formidine sacrum.] Legitimus versus longus est (mo-
nuit me G. Falkenburgius) spontè effusus, an à veteri Poetâ?

Longobardos paucitas nobilitat.] Ita Farnesianus. Vulgò erat, paucitas nobilitasque.

Herthus, id est
terra.

In commune Herthum, id est terram matrem colunt.] Libri alij Nerthum, aut
Verthum. ego veram vocem censeo, Aerthum. Ita enim nostratem eam vocem efferimus scribi-
musque. Cum adspiratione, focum nobis signet non terram. Martianus Capella an huc adspexerit,
dum Heroës ab Herâ derivat, id est terrâ, nescio. Verba eius lib. 11. A medietate aëris vsque in
montium terræque confinia Hemithoi Heroësque versantur, qui ex eo quòd Heram Terram
veteres dixerunt, Heroës nuncupati. Nam aliâs certè à crasso errore eum non excuses.

Custodes in fi-
nibus imperij.

Atque in splendidissimâ Rhætiæ prouinciæ coloniâ passim sine custode trans-
eunt.] Distingue, coloniâ. passim sine custode transeunt. Quod ait, sine custode: morem in-
gerit rarum & notabilem. Romani enim in limite imperij hoc seruabant, ut externum neminem
admitterent exciperentque, nisi custode dato & arbitro actionum. Discis ex hoc loco, & lib. IV. Hi-
storiarum, ubi acris querela de hac re Germanorum, ad Vbios: Nam ad hunc diem flumina ac
terras & quodammodo cælum ipsum clauserunt Romani, ut colloquia congressusque nostros
arcerent: vel quod contumeliosius est viris ad arma natis, inermes ac propè nudi sub custode &
pretio coiremus. Et in responso Agrippinensium: Sint transitus incustoditi, sed diurni &
inermes.

Quatenus Danubio prætexitur.] Scriptus liber, peragitur. malè.

Gothini.] Gothuni semper Claudiano.

PAG. 301.

Regnantur paullo iam addictius.] Bambergens. & Rom. adductius. etiam rectè. &
dixi de eo verbo suprâ.

Nec velis ministrantur.] Melius, ministrant. Virgilianum est,
—— velisque ministrant.

Sol mergi olim
putabatur.

Sonum insuper emergentis audiri.] Malim, se mergentis. Nam hac persuasio ru-
dis & casca plebis fuit, Solem dum in Oceanum cadit, fridorem edere non aliter quàm si igni-
tum ferrum condatur in aquam. Posidonius apud Strabonem lib. 111. *λέγειν φησι ποσὶ δυνάμει τῆς
πολλῆς, μείζων δυνάμει τῆς ἡλίου ἐν τῇ παροικαντίᾳ καὶ ἴσχυρι τοῦ ἀπλησίως, ὥστε αἱ σιζόντες τὸ πε-
λάγος καὶ σέβον αὐτὸ, διὰ τὸ ἐμπέμπειν εἰς τὸ βυθόν*. Florus de Decimo Bruto in Hispaniis bellan-
te: Non prius signa conuertit, quàm cadentem in maria Solem, obrutumque aquis ignem,
non fuisse quodam sacrilegij metu & horrore deprehendit.

Id pro armis omniumque tutelâ.] Fortasse melius, omnique tutelâ.

AD CORNELII TACITI

I V L A G R I C O L A M

N O T A E.

IBELLVS hic, si quis alius, verè disertus, verè prudens, scriptus videtur sub
idem tempus cum illo De Germaniâ: vel certè haud longè secus. Nam quadrienn-
nio post mortem Agricola hunc contexuisse videtur, ipso quidem indice, hoc li-
bro: Nobis tam longæ absentie conditione, ante quadriennium amissus es.
Atqui obiit Agricola Pompeio Collega & Corn. Prisco COSS. Vti hac ratio-
ne, scriptum syntagma hoc esse oporteat sub ipsum initium imperij Traiani.

PAG. 303.
Tempus huius
scripti.

Nec id Rutilio citra fidem.] Rutilium Rufum intellegis, qui & Hi-
storias scripsit, & Orationes, & De vitâ suâ. Citant eum Latini Græciq. scriptores passim, &
nominatim Charisius hæc De vitâ. Etiam Isidorus, sed corruptus, lib. xx. Orig. Lecticæ siue plu-
tei lecti, de quibus Satilius Rufus De vitâ suâ: Primum, inquit, consuetudine Imperatorum
ipse pro lectis lecticis utebatur. emenda, Rutilius Rufus.

Rutilius hi-
storicus.
Isidorus corre-
ctus.

Scauro.] De quo Cicero in Bruto: huius & Orationes sunt, & tres ad L. Fusidium libri
scripti De vitâ ipsius actâ, sanè vtilis. Plinius lib. xxxiv. L. Fusidium illum, ad quem Scau-
rus De vitâ suâ scripsit. Valerius Maximus lib. iv. M. Scaurus quantulam à patre hereditatem
acceperit, in primo libro eorum quos De vitâ suâ scripsit, refert.

M. Scaurus.

Legimus cum Aruleno Rustico.] Itane legimus? imò, vidimus. nam hæc sub Domi-
tiano gesta, ut in extremo libello indicas, te viuo, atque adeò præsentè.

Diuiatione-
la

Adempto per inquisitiones & loquendi commercio.] Malo, etiam loquendi.

Augeat quotidie facilitatem imperij Nerua Traianus.] An ne, felicitatem imperij?
tamen si vulgatum quoque aptum ad scriptoris mentem.

Multi fortuitis casibus.] Vulgati hic confusi, nec sani. nos ab ingenio restituiamus: ut
pleraque alia in hoc libello, quem non inuenimus in ullis manuscriptis, essi germanissimum Ta-
citi factum.

Memoriam prioris seruitutis.] Correximus verè: cum in libris esset, prioribus sene-
ctutis. nisi quòd Venetus, prioris. At non de senectute suâ Tacitus, sed de priorum temporum ser-
uitute clarè loquitur, & præsentium sub Neruâ felicitate.

Correção.

Cn. Iulius Agricola.] Ad quem pertinere videri Epigramma quoddam Antiphili, proba-
biliter obseruauit Io. Brodeus lib. i. Anadoloy. èiç, δὲ ἀντιφίλι.

Agricolæ in
Epigr. mentio.

Iulius Græcinus.] De quo Seneca de Benefic. lib. ii. Si exemplo magni animi opus est, ute-
mur Græcini Iulij viri egregij, quem C. Cæsar occidit ob hoc vnum quòd melior vir esset, quàm
esse quemquam tyranno expediret. Et epistola xxi. Iulius Græcinus vir egregius. Scripsit
de Rusticâ, aut certè de Vineis. ex Columellâ, lib. i. cap. i. Iulij Attici velut discipulus, duo
volumina similibus præceptorum De vineis, Iulius Græcinus composita facetiùs & eruditius
posteritati tradenda curauit. Citat & Plinius eundem inter scriptores, Indice libri xiv. & xv.

Iulius Græci-
nus.

Nihil appetere ob iactationem.] Ita Rhenanus. Venetus, in iactationem, alij libri par-
ticulari utrâque vacui. Scribo, appetere iactatione.

PAG. 304.

Incensæ coloniae.] Coloniam unicam deletam reperio Camalodunum. Tacito ipsi id crede
lib. xiv. atque hoc ipso libello, infra. Magis ergo ex rei fide scribes, incensæ colonia.

Mutuam dissimulationem mali.] Redundare suspicor tò mali.

Mox inter Quæsturam ac Tribunatum.] Venetus voce auctior, inter Præturam,
Quæsturam.

Habuerunt virtutes spatium exemplorum. Sed primò Cerialis.] Ego sic lego. PAG. 305.
Habuerunt virtutes spatium & exemplum. Sed primò Cerialis modò labores, &c. Hæc sen-
tentiâ: Cerialis & spatium campumque exercendis virtutibus dedit, & exemplum. Ipse enim bo-
nus strenuusque dux. Sed tamen initio, labores dumtaxat & pericula cum Agricola partiebatur:
mox, virtute eius clarè cognitâ, etiam laudem.

Eusebij error.

Incognitas ad id tempus insulas, quas Orchadas vocant, inuenit.] Si nunc de-
mum inuenta, falsum quod Eusebius Chronico tradidit: Claudius de Britannis triumphauit, &
Orchadas insulas Ro. adiecit imperio. quem tamen plerique Epitomarij scriptores secuti sunt.

Rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus Germanicam originem
adseuerant: Silurum colorati vultus & torti plerumque crines.] Adspexit, imò tran-
scripsit

PAG. 306.

Iornandes ad Tacitum aspe-
xit.

*scripsit in parte hunc locum Iornandes De origine Gothorum: Silurum (male in eo, sylorum) co-
lorati vultus, torto plerique crine & nigro nascuntur. Calidonium verò incolentibus rutilæ co-
mæ, corpora magna sed fluida, qui Gallis siue Hispanis à quibusque attenduntur adsimiles.*

Qui disiungit,
periclitatur.

*Ita dum singuli pugnant, vniuersi vincuntur.] Dicitur, quod atas nostra & alia
comprobauit. Iustinus eleganter lib. v l i i. Græciæ ciuitates, dum imperare singulæ cupiunt,
Imperium omnes perdidit. Quippe in mutuum exitium sine modo ruentes, omnibus pe-
rire quod singulæ amitterent, non nisi oppressæ senserunt.*

Longi in Bri-
tannia dies.

*Dierum spatia ultra nostri orbis mensuram.] Res hodie testis: atque etiam viri ab
illo æuo. Scriptor Panegyricus ad Constantinum, de Britannia: Longissima dies, & nullæ sine
aliquâ luce noctes. dum illa litorum extrema planicies non attollit umbras, noctisque metam
cæli & siderum transit aspectus. causâ tamen furili & à solo petita, quæ reuerâ à sole. Sed nimi-
rum orator ille palam argutiolam à nostro hæc sumpsit: Scilicet extrema & plana terrarum humi-
li umbrâ non erigunt tenebras, infraque cælum & sidera nox cadit. Plinius de longissimis die-
bus: In Italiâ horarum quindecim. in Britannia Septemdecim, ubi æstate lucidæ noctes, haud
dubiè reprobantur id quod ratio cogit credi, Solstitij diebus accedente Soli propius verticem
mundi, angusto lucis ambitu, subiecta terræ continuos dies habere senis mensibus, noctesque è
diuerso ad brumam remoto. Quem corrigo transiens, haud dubiè re promunt.*

Imò & supra
est de im, in de-
promâ eius parte.

Plinius emen-
datus.

*Fert aurum & argentum & alia metalla.] Hunc ipsum locum adducere fortasse Ior-
nandes voluit, & quidem Cornelij nostri nomine laudato, sed ut vulgata lectio est, falsò. Ait: In
extremâ eius parte Memmâ, quam Cornelius etiam Annalium scriptor narrat metallis pluri-
mis copiosam, herbis frequentem, & his feracior omnibus, quia pecora magis quam homi-
nes alat. Quæ enim ista Memmâ? an Monâ reponendum? an totus locus rescribendus? noctem
quoque clariorem in extremâ eius parte meminit. Quam Cornelius etiam, &c. Nam priora
illa ad Strabonem ableganda, quem inibicitat. De Monâ quidem, nihil tale tradidit noster. Si
tanti est, vide barbarici scriptoris ipsum locum.*

Romani Bri-
tanniam vita-
bant.

*Consilium id D. Augustus vocabat, Tiberius præcipuè.] Valde blanditur mihi
correctio, Tiberius præceptum. Hoc sensu. Abstinere à Britannia Augustus consilio visus: Tibe-
rius, præcepto. atque id uterque præ se ferebat. Respicit in Augusto illud, quod Annali primo de eo
scriptum: Addideratque consilium coercendi intra terminos imperij, incertum metu an perin-
uidiam. Ad hoc Augustæum consilium Tiberius, qui omnia dicta factaque eius vice legis ob-
seruabat, (ipse ita apud Tac. loquitur iv. Annal.) habebat ut præceptum, siue interdictum.
Causa porro ipsa huius consilij in Strabone sunt, lib. iv. iusta, & ex mente, nisi fallor, Augusti.
Ait enim Principem contentum fuisse amicitiam cum Britannis colere, & tributis loco nescio
quid minutarum rerum accipere: cæse, addit, unde δὲν φρεσὶν δ' ἡσθ. τὴν ἀρχὴν τὸ ἐνὸς τῶν γε-
νῶν χεῖροι αὖ, καὶ ἰπποκῆ τινος, ὥστε καὶ χόρος ἀπαρχοῦν παρ' αὐτῶν. εἰς ἵσον δὲ καὶ ἁλίστα πᾶν τὸ
ἀνάλωμα τῇ στρατῶν πῶς περὶ φερομένοις χρήμασιν. ἀνάγκη γὰρ μεῖναι τὰ τέλη φόρον ἐπιβαλλομέ-
νων, αἵμα δὲ καὶ κινδύνους ἀπαντᾶν πᾶς, βίας ἐπαρκομένης.*

PAG. 307.

Correctiun-
cula.

*Alterius manus centuriones, alterius vim & contumelias miscere.] Corrigo,
alterum manus, centuriones: alterum, vim & contumelias miscere. Legatus quidem, inquit,
manus militum & centuriones immittit: procurator vim & contumelias infert. Fortasse etiam
melius: Alternis manus, centuriones: alternis, vim & contumelias miscere: ut velit eos alternis,
& vicissitudine quadam scuisse.*

Bolanus.

*Qui relegatum in aliâ insulâ exercitum.] Placet, nec male tamen, religatum.
Eadem inertia erga hostes] Poëta ergo illi non fides, qui Bolanum hunc magnum bella-
torem facit apud filium, & trophæa eius Britannica ostendit. Statim dico, in Siluis libro v. ad
Crispinum:*

Cernis adhuc titulos, hunc ipse vacantibus armis

Induit, hunc regi rapuit thoraca Britanno.

quæque alia in eodem Protrepico vatum more inflat.

PAG. 308.

Vt quibus bellum volentibus erat.] Vellem, ut quibusque.

*Frumenti & tributorum auctionem.] Legam, exactionem. nisi tamen tributa aucta
recenter intellegit, idque eâ voce signat.*

PAG. 309.

Copiis instruxit, in spem magis quam ob formidinē.] Vel potius, in specie magis.

PAG. 310.

Oppugnasse vltro, castella adorti.] Fortasse, oppugnare vltro, castella adoriri.

Defectus ex-
pletus.

*At Britanni non virtute se, sed occasione & arte ducis rati.] Omnino aliquid huic
sententiæ deest. Putem commodè expleri: arte ducis victos rati. Idco prompti & feroces, inquit,
Britanni, quia etsi saepe victi, non tamen verâ virtute victos se, sed astutiâ aliquâ & arte Roma-
nâ putabant.*

*Vlteriorum cohors magnum ac memorabile facinus ausa.] Hodie rideamus: at
olim*

olim hoc tanti fuit, quanti nunc penetrasse Magellani sinum, & orbem hunc circumdedisse. Ambrosius lib. 111. Hexam. cap. 111. Illud magnum & inausum nauigantibus, atque intentatum nautis mare, quod Britannia frementi includit æquore, atque in vltiora & ipsis fabulis inaccessibleia secreta se porrigit. Hac autem circumuersione resecta Britannia, & insula bonâ fide approbata. Dionem in Tito vide.

Tandemque doctricom mune periculum concordia propulsandum.] *O verba aurea! utinam imbibamus! Nempe hoc est, quod Hermocrates ille Syracusanus pulcherrimè monuit, apud Thucyd. lib. 1 v. τὰς δὲ ἀλλοφύλους ἐπεὶ θύγας ἀθροί, ἢ στρωπύμεν, ἀμυνέμεθα. εἴπερ καὶ καὶ ἐκείναι; βαπτόμενοι, ἔμπαυτες καὶ δυνάμεθα.* Extraneos aduenientes, si sapimus, iuncti repellimus: quoniam singuli etiam si lædimur, vniuersi periclitamur.

Nos terrarum ac libertatis extremos.] *Animosa & alta hæc oratio Galgaci, in qua quod suos maximè hortatur ad robur, quoniam vltimæ Britannorum sint, nec vlla gens ultra: facit, quod Homericus ille Ajax Iliad. o.*

Ἀνέρες ἐσὲ φίλοι, μὴ σπείδετε δὲ Διέειδος ἀλκῆς.

Ἡ ἐπὶ πᾶσι καὶ μὲν ἐστὶ ἀποσπῆταις ὀπίσσω;

Ἡ ἐπὶ τῷ ἄρῳ δ' ἂν ἀνδράνι λοιπὸν ἀμύναι;

Nihil nisi fluctus & saxa: & interiores Romani.] *Alij libri, inferiores. Meo animo scribas, & ins infestiores Romani. Ad extrema ventum est, iacebat Galgacus. illinc infestum mare & rupes: hinc Romani, illis haud mitiores.*

Nata seruituti mancipia semel vaneunt, atque vltro à dominis aluntur: Britannia seruitutem suam cotidie emit, cotidie pascit.] *Egregium verò membrum, & qualia multa in pulcherrimo corpore huius orationis. quâ, moriar, (siquid meo sensu prudentius, disertius, argutius est in omni Romanâ linguâ. Ceterum huic sententia planè compar, & velut hinc hausta, illa Saluiani libro v i. extremo, ubi queritur Romanos tributa barbaris pendere, quæ munera vocabant: Dicimus donum esse, quod pretium est, & quidem pretium conditionis durissimæ ac miserrimæ. Omnes quippe captiui cùm semel redempti fuerint, libertate potiuntur: nos semper redimimur, & numquam liberi sumus.*

Sicut in familiâ recentissimus quisque seruorum & conseruis lubibrio est.] *Itaque serui recentiores non in magno pretio. Suetonius aliter præfert in Iulio, cap. XLVII. Seruitia recentiora politioraque immenso pretio comparasse dicitur. sed ipsum mendo, & interpretes æstu libero, scribique: seruitia decentiora.*

Nos integri & indomiti & libertatem non in præsentia laturi.] *Romana editio, & in libertatem non in præsentiam laturi. ex quo M. Antonius Muretus ingeniosè, diductis vocabulis litterisque, in libertatem, non in p. r. seruitium nati, id est populi Romani. Ambigo tamen: & malim, libertatem non in præsentia ablaturi, vel illaturi. In hoc enim sententia huius penetrantis vis & velut acies est, integros adhuc Caledonios esse, & libertatem sine ullo iugo illibatam habere. trent igitur pugnarentque, non ut amissam iterum inferrent, sed tot sæculis retentam ut nequis auferret.*

Primo statim congressu vnde ostendamus.] *Corrigo, verè, primâ statim congressione ostendamus.*

Quæ vbi remoueris, qui timere desierint, odisse incipient.] *Nec malè, quos timere desierint.*

Paucos numero circum.] *Lego, numeros. & accipio cohortes, ut notauit ad lib. 1. Hist.*

Clausos quodammodo ac vinctos alij nobis tradiderunt.] *Qui alij? inò verò, dij, repone, meâ fide & iussu.*

Agricola quamquam lætum & vix monitis coërcitum militem adhuc ratus.] *PAG. 312. Vox planissimè excidit, militem acuendum adhuc ratus, aut, incitandum: siue aliud tale.*

Sequi, vulnerare, capere.] *E Sallustio sumpta hæc scio.*

Miscere inuicem consilia aliqua, dein sperare.] *Totâ hac periodo ornatum ex oppositis quasiuit. ideòque hic legam, dein separare. Aliquando, inquit, cum aliis, aliquando rursus secum deliberabant.*

Hunc rerum cursum, quamquam nullâ verborum iactantiâ epistolis Agricolæ actum.] *Hæc olim. nunc leui emendatione me expedit, auctum, pro actum, rescribens.*

Triumphalia ornamenta.] *Palàm est hæc à Domitiano tributa: quod Tacitus de socero non potuit, credo, ignorare. Tamen Dio vult à Tito. Εσφάην, inquit, ὅτι ταῦτα ὑπὸ Δομνιανοῦ, καὶ περὶ τῆς ἐπιμνήσεως τῆς αὐτοῦ τῆς Τίτου λαβόν.*

Pessimum inimicorum genus, laudantes.] *Gnome ex ipsis adytis humana vite. cui Mamertinus interpres, Panegyrico ad Iulianum: Cùm, inquit, sancti Principis merces (legimus mores) atque instituta falsarum vituperationum licentiam submouerent: callido nocendi*

In concordia
salus.

PAG. 311.

O socij esse
viri, remaniscunt
mi virtutem.
Atergones ad-
iutores censesti
adisse?
Aut aliquem
murâ, qui auer-
tat tristitia facta?

Saluiani locus
ad similes.

Recentes serui,
illud habentur.
Suetonius
emendatus.

Mureti conie-
ctura.

PAG. 313.

PAG. 314.

In hos qui lau-
de ledunt.

artificio accusatoriam diritatem laudum titulis peragebant, in omnibus conuenticulis quasi per beniuolentiam illa iactantes, Iulianus Alemanniam domuit, Iulianus vrbes Gallia excitauit, &c. Statimque: Hæ voces fuerunt ad inflammanda odia probris omnibus potentiores. si enim comminisci aliqua flagitia tentassent, facile ipso splendore laudis & gloria refutarentur. inueniunt accusandi genus, quod nullus refelleret.

Proconsulatum Asiae & Africae fortiretur.] *Non potest, ut sortitus fuerit utrumque simul. nec ferunt Romani mores. Scribo, Asia aut Africa.*

Proprium humani ingenij est, odisse quem læseris.] *Seneca II. de Ira: Hoc habent animi magnâ fortunâ insolentes, quos læserunt & oderunt.*

Eò laudis excedere.] *Malo, accedere, vel potius escendere. Sequentia huius comprehensionis parum integra censeo.*

PAG. 315.
Arx Albana.

Vnâ adhuc victoriâ Carus Metius censebatur, & intra Albanam villam sententia Messalini strepebat.] *Veteres editiones, intra Albanam arcem villam. Opinor, villam, glossematium esse: & germanum, Albanam arcem. Certe Domitianus delectatus eo loco, eumque habuit velut arcem. Dionis compendium: τὸ τὸ χωρίον τὸ τὸ ὄρος τὸ Ἀλβανόν, αὐτὸ οὐκ οὐτως ἀνομάζειν, ὅν, ἀλλὰ τινὰ ἀπόρον ἐξέλετο. At pestes istas hominum, & districtos eius cui accusatores, Plinius passim nominat. etiam Sidonius: Hi sunt quorum comparatione digitum tollerent Narcissus, Asiaticus, Massa, Marcellus, Carus, Parthenius, Licinius. Iuuenalis:*

Calumniatores tunc ingens.

—quem Massa timet, quem munere palpat

Carus.

Massa Bæbius iam tum reus erat.] *Qui damnatus quidem postea est accusantibus Bæbius. ut discas ex Plinij epistolâ ult. lib. VII.*

Iunius Mauri-
cus.

Nos Maurici Rusticique visus.] *Scriptura apud me fidei fluxa. Quò enim illud, visus? Nec melius tamen video: aut potius in sententia hac nihil video. Viri ipsi mihi notiores. è quibus Mauricius, Iunius est Mauricius, quo viro nihil firmitus, nihil melius, ait Plinius lib. IV. epistolarum. Eum à Domitiano in exilium pulsum, redisse principatu primo Neruæ, docebit te idem lib. I. epistolâ V. At Rusticum hunc, Iunium Rusticum nominat Suetonius in Domitiano: Occidit Iunium Rusticum, quòd Pæti Thraseæ & Heluidij Prisci laudes edidisset. Etiam lapis vetus, siue inscriptio basis:*

Iunius Rusti-
cus.

L. I V N I I. R V S T I C I

P H I L O S O P H I

S T O I C I

L. I V N I V S. L. L.

M Y R I N V S. P. P.

At noster Arulenum Rusticum appellat, initio huius libelli: & Plinius epistolâ V. lib. I. de Regulo: Rustici Aruleni periculum fouerat, exultauerat morte, adeò ut librum recitaret publicaretque, in quo Rusticum infectatur, atque etiam Stoicorum simiam appellat. *Vt omnino nomina illi fuerint, L. Iunius Arulenus Rusticus. Plinius ipse hunc velut doctorem monitorumque habuit, & in laudes eius erumpit epistolâ XIV. lib. I. Etiam Plutarchus, extremo libello De Curiositate, factum eius plenum constantie recensuit. Et Antoninus epistolam inseruit I. De sua vitâ. At Senecio, Herennius Senecio est, Plinio non semel item nominatus. Reus & interfectus fuit, quòd De vitâ Heluidij libros composuisset, ait Plinius lib. VII. Sed vos magna anima mihi saluate: quos itare miramur, colimus, factus dictisque sapientes, & legitimos robustæ porticus alumnos.*

Herennius Se-
necio.

Sæuus ille vultus & robur, à quo se contra pudorem muniebat.] *Particulam superesse puto, & lego, rubor quo se. Porro de hoc Domitiani fallaci habitu, Plinius in Panegyrico: Ira in oculis, fæmineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore suffusa. Et communiter, Seneca epist. X I. Quidam numquam magis, quàm cum erubuerint, timendi sunt, quasi omnem verecundiam effuderint. Sulla tunc erat violentissimus, cum faciem eius sanguis inuaserat.*

Rubor subdo-
lus in Domi-
tiano.

Excepissem certè mandata vocésque, quas penitus animo figeremus.] *Planè Homericum est. Ita enim apud eum Andromache lugens Hectorem:*

*Nec mihi ser-
mones dixisti,
querum ego sem-
per

*Οὐδέ τι μοι εἶπες πυκνὸν ἔπος, & τί κεν αἰεὶ

Μνηστῆρας νόστιμας τε καὶ ἡμεῖς δακρυχέστοι.

Noctes atque
dies lacrimis sus-
fusa recorder.

PAG. 316.

Admiratione te potius temporalibus laudibus, & si natura suppeditet, militum decoramus.] *Cenium & lutum, quod non purgo. Prius tentem: admiratione te potius, te immortalibus laudibus.*

lii
IUSTI LIPSI
AD DIALOGVM DE CAVSSIS
CORRVPTÆ ELOQVENTIÆ
NOTÆ.

UPERIORIBVS libris lucem aliquam industria nostra attulit: huic, verè possum dicere, salutem. Nam cum deprauatissimus vulgò circumferretur, nulla pagina sine vulnere & vibice: admirabile est, quantum à Farnesiano codice (nam Vaticanis aberat) in eo sanando simus adiuti. Multi hiatus expleti, verba & lineæ integræ insertæ, centeni aliquot loci (Latine non oratorie loquor) emendati. Quorum omnium numerum inire aut longum, aut superuacuum: moderabor, & in his Notis ea saltem tangam quorum vel insignis correctio est, vel ambigua. Reliqua recepta in contextum, satis sit verbo iam nunc prædixisse, è Farnesiani libri fide esse. At de scripto, & scriptore ipso, pauca etiam hîc libanda sunt. Scriptum sanè optimum, stilo, inuentione, iudicio: & quod in hoc genere (integrum esset modò) conferre nihil verear cum iis quæ optimi sæcli & optimæ notæ. Scriptor tamen ipse incertus. Ita olim iudicaui: neque etiam muto. Nam Tacitum fuisse quî credam? Stilus validè abnuit, non fallax in hoc genere argumentum. qui in nostro, constrictus vbique, teres, acutus, & seuerus magis quàm lepidus. hîc omnia contrà. At mutari is in ætate aut argumento potest, inquiunt. Non nego. sed numquam ita, vt abeat prorsus à sese. Quidquid Cicero scripsit, senex, iuuenis, philologum, philosophum; in ijs tamen lineamenta quædam appàrent eiusdem viri & vultus. Nec aliter fit in omnibus nobis. Ætatem etiam vide, si non pugnat. Hic scriptor sermonem hunc habitum inducit sexto Flauiani imperij anno: eique interfuisse se *admodum iuuenem*. Quomodò verò tunc admodum iuuenis Tacitus, si honores etiam cœpit sub Vespasiano? Id enim de se faterur, & *dignitatem* suam à *Vespasiano inchoatam* ait Historiar. primo. Sed exemplaria omnia Tacito adserunt. Quæ illa? vix bina aut terna credo ea esse in omni Europâ. quæ tam facile & pronum est hîc mentiri, quàm in alijs libris sæpe. Sed etiam Pomponius Sabinus. Ita enim politissimus doctissimisque Pythæus nos docuit, Notis ad hunc libellum. Is igitur Sabinus mediæ ætatis Grammaticus in Carmen de obitu Mæcenatis: *Cornelius*, inquit, *Tacitus appellat scripta Mæcenatis calamistros*. Nec negare certè possumus, quin is locus hodieque in hoc libello. Quid dicam? seriò & ingenuè, nihil me credere huic ignobili Sabino, qui ex veteri verbo, somniauit fortasse quod voluit. Dico me. nam aliis nihil præeo quid sequantur. Incommodi quid erit, siue Tacito tribuamus: siue M. Fabio Quinctiliano, vt mihi olim visum? Nam & stilus ipse planè geminus: & ille se De causis corruptæ eloquentiæ scripsisse plus vno loco faterur. quem titulum valdè appositum scio huic argumento. Præcipuam enim materiem & velut fundum scripti, hoc fuisse, euincunt illa quæ superant, & magis euincerent quæ à fine desunt. Ipse Maternus hîc ad Messallam: *Exprime nobis non laudationem antiquorum, sed causas cur in tantum ab eloquentiâ eorum recesserimus*. Ætas tamen Quinctiliani paullo grandior fuisse videtur: quàm vt hic sermo illo iuvene. Itaque ambigo. & cum multa dixerim, claudio tamen omnia & signo hoc responso, Mihi non liquere.

Opera nostra
in hoc libello.

Qui probus
valde:

Sed incerto
sc. re.
Non puto Ta-
citurum:

Esti libri.

Et Grammati-
cus adfirmat.

Stilus Fabia-
nus cit.

PAG. 317. **V**T aut de ingeniis nostris malè existimandum sit.] *Ita Farnes. at in Rom. codice existimandum habeam.*

Cum singuli diuersas velleasdem, sed probabiles causas adferrent.] *Id verò non probabile, ut in vno sermone easdem causas repetiuerint. Ego verba ea superesse censeo, vel easdem.*

Postquam accuratius Maternus Catonem recitauerat.] *Farnes. Curiatius Maternus. Putabam, curatius. sed sententiam attendenti magis placet Curiatius: quod proprium nomen Materni poeta fuerit.*

Aper communi eruditione imbutus.] *Malè vulgò, cum eruditione.*

Sedentem ipsum, què pridie recitauerat librum.] *Rom. copula addita, & quem. rectè.*

Quo minus offensas Catonis tui aimes?] *Perpicue verum. vulgò, aures.*

An ideo librum istum apprehendisti.] *Alij libri, deprehendisti. Ego, reprehendisti: propria significatione huius verbi.*

Leges tu quidem si volueris, & agnosces quæ audisti.] *Scriptus liber longè aliter,*

Leges quid Maternus sibi debuerit, & agnosces, & c.] *Omniò scribendum conicio, causarum studiis.*

Et ego cui desidiam aduocationum obliuiscis.] *Praclarè meus liber. Antea corruptè & mutilatè, cui desidiam aduocatur, cottidianum: & c.*

Defendendæ aduersus te poëticae.] *Bene quoque hoc liber. Alij, defendens aduersus te poëtice.*

Et ego enim quatenus arbitrium litis huius inueniri non patiar.] *Totum locum*

P. Pythæus legit, quatinus arbitrum litis huius inueni, non patiar Maternum societate plurium defendi. hoc sensu, Quando te, Secunde, huius litis arbitrum nactus sum. Quod rectum omnino iis quibus mens non curua.

Maternum sollicitè plurimum defendi.] *Farnes. societate plurium.*

Ipsam solum apud eos arguam.] *Malò, apud vos.*

Consilia, facta nostra.] *Rom. liber, factaque nostra.*

Cuius vis & utilitas rebus propè fluentibus.] *Pythæus rectè legit & distinguit, rebus probè (nec malè, si, prosperè) fluentibus aliorum præsidio & tutelâ intelligitur.*

Sin proprium periculum increpuit.] *Alij libri, periculum irrepat. Sed hoc Farnesiano planissime verum est. Cicero in Catilinariâ: Quidquid increpuerit, Catilinam timeri.*

Liuius: Vnde si quid increpet terroris.

Cui parti minimè contradicendum Maternum meum arbitrer.] *Ita vetus. non tamen malè vulgati, cum præsertim minimè contradicendum.*

Orbos & locupletes & potentes.] *Auxi è libro scripto.*

PAG. 319. Totius orbis gratiâ subnixos.] *Pythæus, totius vrbis. probè.*

Oculis exposita percenseo.] *Bene ita liber. Antea, parua censeo, cum perniciè totius sententia.*

Tum abire quod si non in alio oritur, nec in codicillis datur.] *Corruptio clara, nec medicina hic à libro. Pythæus tentat, Tum habere, quod non in alio oritur. quod capio haud satis. An ne in albo voluit dicere? & Prætorum ius formulæque intellexit? Fortasse etiam, quod scilicet (ita enim illud, si, diducam & extendam) non in attio oritur. Præcesserat enim de plenâ & splendenti domo, concursu salutantum. Rodolphi lectionem, siue coniectura est, non omitto, qui in prioribus verbis legit: tum supra me abire.*

Quibus morum indoles est & bona spes sui.] *Romana editio, quibus maior indoles. Non minus esse in extremis partibus terrarum quàm Capuæ.] Vox deest. quam à merepono: non minus esse notos in extremis.*

Nec hoc illis alterius ter millies HS. præstat, quamquam.] *In morbo locus & defectu. Scribas & distingas: nec hoc illis alterius ter millies, alterius bis millies HS. præstat (quamquam ad has ipsas opes possunt videri eloquentiæ beneficio peruenisse) sed ipsa eloquentia, cuius numen, & c. Quæ addidi, satis mihi certa sunt, numero tantum excepto. nam certè vtriusque opes exprimere propositum habuit. Rodolphus scribebat, nec hoc illis vtriusque ter millies HS. quod amplectar, si è libro.*

Sed hæc, ut supra dixi, proxima.] *Totam periodum scripsi, uti in Farnesiano concepta.*

Non displiceat tamen è vulgatis libris, propria, pro, proxima.

Quo notabilior paupertas & angustia rerum nascentes eos circumstiterunt.] *Rom. editio, angustia creptum. ex quo Rodolphus, angustia parentum. ego, angustia rerum.*

Potentissimi sunt ciuitatis.] *Rodolphus, potentissimi in iudiciis.*

Imagines

Imagines ac tituli & statuar.] *Praclarè liber. Vulgò erat, imagines Attali & statuar. quis ingenio suo ducere repperisset?* PAG. 320.

Cui bono est, si apud te.] *Optimè quoque liber. Antea, crebrò et si apud te.*

Beatissimus recitationum eius euentus sequatur.] *Scribe, recitationem.*

Seipsum colere, suum Genium propitiare.] *Auxi à libro, & partim correxi. Nam in illo erat, suum ingenium propitiare. pro quo sensus ipse facile suggestit Genium.*

Genium propitiare.

In totam urbem penetrat: nedum ut per tot provincias.] *Restitui, cum in scripto esset, penetrat medium: in vulgato, metrum.*

Tibi Nicostrati robur ac vires dii dedissent.] *De quo Quintilianus lib. 11. cap. 19. At si fuerit qui docebitur, ille, quem adolescentes senem vidimus, Nicostratus: omnibus in docendi partibus similiter utetur, efficietque illum qualis hic fuit, luctando pugnandoque (quo utroque certamine iisdem diebus coronabatur) inuictum. Quod ipsum suadet de Quintiliano, libelli huius auctore. Ac de Nicostrato palæstrita, etiam Pausanias in Eliacis.*

PAG. 321.
Nicostratus athleta,

Sentio quid responderi possit, * hinc ingentis ex his assensus.] *Defectam odoror. & asteriscum poni velim, quâ parte nunc addidi.*

Hodie siquid in nobis.] *Rom. ad lit copulam, & hodie rectè.*

Nam statum cuiusque ac securitatem melius innocentia tucor.] *Malo, statum hucusque. De se loquitur: & respondet illi parti Aprina orationis, qui eloquentiam telum esse voluit ad pericula omnia propulsanda.*

Lucrosæ huius & sanguinantis eloquentiæ usus.] *Fortasse, & saginantis. uti ad commodum lucrumque hæc tantum referat. Nam Sanguinare probum quidem verbum: sed non aliud quam sanguinem emittere. Artus sanguinantes, Vulnera sanguinantia, in Quintiliani Declamationibus mihi lecta. Quæ significatio parum hic apta, si ad accusationes & sanguisugam illam eloquentiam respexit.*

Saginantis eloquentia.

Nec ullis aut gloria maior, aut augustior honor.] *E vestigiis scripturæ priscæ restitui. Nam Farnesianus: aut gloria more. Vulgati planè turbant.*

Medea Ouidij, aut Varij Thyestes.] *Deest antiquo illud, aut Varij.*

Quod cum cottidie aliquid rogentur, hi quibus præstant, indignantur.] *In eptè & falso. Negationem addo, hi quibus non præstant. Etsi abesse alterum membrum sentio periodo plena.*

PAG. 322.

Vipsanius Messalla cubiculum ingressus.] *Legebatur antea, Urbanus Messalla. At vetus, Vibanius. è quo pronom reddere viro celebri gentile nomen.*

Ingenium alunt & eruditionem, & litterarum.] *Placet cum Rodolpho, ingenium alunt, & eruditionis & litterarum.*

Neminem hodie oratorem esse contenderes. Antiquis eò credo audaciùs.] *Expressi scripturam veterem: quæ tamen ipsa fortassis mutila, & scribendus: contenderes parem antiquis. eò credo audaciùs. Aut si inseri vocem displicet: contenderes. Atque id eò credo aud.*

Longiùs absit Æschine & Demosthene Sacerdos iste Nicetes.] *Ita emendavi verè & ὁ δὲ θεός, cum in libris esset, sacerdos iste eniter. Nicetes Sacerdos declamator nobilis co. æno. Plinius lib. VI. epistolarum audisse cum fatetur: Erat non studiosorum tantum, verum etiam studiorum amantissimus, ac prope quotidie ad audiendos quos tunc ego frequentabam Quintilianum & Sacerdotem Nicetem ventitabat. Exstat Philostrati Lemny de hoc Nicete in Vitis Sophistarum elogium, de quo Pythæus nos monuit ipse monitus à Neueleto. Nominat & Seneca pater lib. IX. Controuers. 11. Nec Iulio nec alij contigisse suo (scribam, ne Vibio nec alij contigisse scio) quam apud Græcos Nicetæ, apud Romanos Latroni, ut à discipulis non audiri desiderarent. Et eodem libro, Controuersia vltima: Nicetes egregiè dixit in eodem loco.*

PAG. 323.
Sacerdos Nicetes Rhetor.

Non solum anno quo nos, sed ferè eodem mensè.] *Imò ex analogiâ, inquit Pythæus, non solum mensè quo nos, sed ferè eodem die. Ego non mutem.*

Septimo Idus Decembris.] *In Farnesiano tantum erat, Septimo Idus, spatio tamen alteri voci relicto, quam non temerè ex historiâ addidi.*

Superfluens & parum antiquus videretur.] *Legam, parum Atticus. quod Ciceroni obiectum etiam viuo: & (cur negemus?) in quibusdam eius scriptis verè.*

PAG. 324.

Brutum autem otiosum atque disiunctum.] *Fortasse, odiosum: id est, adfectatio-ne quadam & asperitate dictionis molestum. Nam ex reliquis epistolæ vnius aut alterius, nihil minus quam otiosus Brutus, acerbique & intentus. Disiunctum autem capio, quo sensu Senecam dixere Arenam sine calce. nec muto.*

Bruti scriptio culpata.

Ad Cassium Seuerum.] *Probum censeo. Vetus tamen, Cassium quem reum faciunt.*

Mille argumentorum gradus.] *Rom. editio, argumentorum genera.*

Cum

Cortina.

PAG. 325.

Turpio Ambiuus.

Symmachus correctus.

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

J. S. D. A. 9

Cum vix in cortinâ quisquam adfistat.] *Non aliud ceperim, quàm sub selliorum iuxta tribunal locum, in quo non aduocati solum, sed scribae, praecones, atq. id genus operæ forenses consistebant. Seuerus in Aetnâ pro theatri incuruâ parte dixisse videtur: — magni cortina theatri.*

Turpionis Ambiuus.] *Malè disjungunt libri, Turpionis aut Ambiuus. Eundem enim hominem fuisse Terentiana epigrapha, & Cicero De Senectute docent. Symmachus nominat lib. i. epist. xxv. (optimam editionem eruditi Iureti sequor:) Eapropter in comœdiis summam quidem gloriam scriptores tulerunt: Roscio tamen atque Ambiuo ceterisque actoribus fama non defuit. Idem lib. x. epist. ii. Non idem honor in pronuntiandis fabulis P. Pollioni quàm Bauio fuit, neque par Aesopo Etrusco fama processit. quæ verba simul ut legi, emendata à me, qui Ambiuo fuit, neque par Aesopo & Roscio (sive Roscio) fama.*

Nec vnum de populo Canuti aut Arida Furnio & Torannio, quique alios in eodem valetudinario.] *Liber vetus: nec vnum de populo Ganuti aut Atti de Furnio & Coranio alios in eodem valetudinario. Mihi nulla mens aut manus, quâ medear huic plage.*

Calui in Asitium.] *An'ne, Asinium? Nempe hæc placent, siue in vniuersâ parte factum.] Mendosa & ista. liber scriptus, siue vniuersâ parte serum. Valde placeat lecto quam Fr. Modius mihi adnotauit, hæc placent, si non vniuersæ, per partes attamen.*

Ceteros eiusdem lentitudinis ac teporis libros legit.] *Vera nostra coniectura, cum esset, ac temporis. nisi placet magis, ac tenoris. De tepore adfirmat, quod pari metaphorâ de Cicerone mox scribit, tardè commouetur, rarè incalescit. Agnosco idem vitij in Plinij loco, lib. v. epistolâ vi. Cælum est hieme frigidum & gelidum: myrtos, oleas, quæque alia æstiuo tempore lætantur, aspernatur ac respuit. Scribo, æstiuo tepore.*

PAG. 326. Viderimus inquam iudicio eius.] *Lego, Viderimus inquam an iudicio e. v. a. a. ingenij suffecerit.*

Pauci sensus opt. & cum quodam lumine terminatur.] *Vetus, sensus optet cum. Rom. editio sensus opacus. Fortè, opacius & cum q. l. terminantur. ut ad picturam respectus sit, in quâ lumen nos delectat sed cum quadam umbrâ.*

Nihil excerpere, nihil referre possis.] *Perpicua libri bonitas. Aliàs, nihil ex tempore referre possis.*

Locupletem ac laudatum patrem familiæ.] *Ego non dubitem scribere, ac lautum. Ut sumere in manus, ut aspicere sæpius liceat.] Rodolphus bene, libeat. Nam & hoc inuitus rettuli.] Rom. codex, inuitatus. non malè, quia lace situm significat sese, ad hæc promenda, ab Messallâ.*

Hi qui se antiquos oratores vocabant.] *Scribe, vocant. Adeo mæsti & inculti illam ipsam, &c.] Rodolphus hæc legit, inculti, ut illam ipsam quam iactant sanitatem, non infirmitate sed ieiunio consequantur.*

PAG. 327. Sententiarum planitas.] *Nescio an, sanitas. More veteri & aliis vestris philosophis.] Ex veteri lego, aliàs à vestris. Nominis controuersiam mouit, &c.] Hæc stigmatè vulgò inusta. nos dempsimus & eluimus, adiuncti à libro.*

Si comminus fatetur plures formas dicendi.] *Pythæus, si communius fatetur. Cælius & Brutus sic iure.] Lego, suo iure. Liber tamen scriptus, sic verè. Ut si omnium libros pariter in manus sumpseris, quamuis in diuersis ingeniis esse quandam iudicij ac voluminis similitudinem & cogitationem.] Monere me in primâ editione aliquid de hoc loco fugit. qui non difficilis aliàs emendatu & expletu, ex libro scripto. Nam is voculam inserit, sumpseris sciam quamuis, &c. Lego: in manus sumpseris, scias quamuis in d. i. e. q. i. ac voluntatis similitudinem & cognationem.*

Plerique temporum nostrorum actores.] *Optimè vetus. Erat antea, plerique ipsorum nostrorum.*

Oratores nostri tenerè dicere.] *Audaçter reposui, etsi à coniecturâ. Nam libris omnibus est, tenerè. Plinius illustrat correctionem hanc satis & firmat lib. ii. epist. xiv. Pudet referre, quæ, quàm fractâ pronuntiatione, dicantur: quibus, quàm teneris clamoribus excipiantur. Plautus tantum, ac potius sola cymbala & tympana, illis cantibus desunt.*

PAG. 328. Studio feriendi plerumque deiectus, non pugnat sed rixatur.] *Rom. codex, delectus. optimè.*

Aliud nouum agmen produceret.] *Idem liber, aliud nobis agmen. Sed planè post Gabinianum.] Nihil hic video, nihil capio: nisi si prouerbij ignotioris formula aliqua sit.*

Paullo antè planè mitiore eloquentiâ & temporum nostrorum miratus.] *Quidam*

Quidam liber,
Non sum,
cum libri praefer
Perge, inqu
e scripto: inqu
Huic Ap
mili. Nam
Ac non st
sequentia.
Neque mo
uiz & bibacita
Quam nu
ram necesse
aut promam. S
is: nescio an
Qui scit
baudibus libri
Mutuabili
paratos iam
pho hac omnia
mici, Stoici, p
Eum qui
Sed longe
cultate & meo
Quæ prop
tur. sed ab ing
oratorio vider
& exercitui
Huius or
libro, magn
Habebat
pulâ adiectâ,
gnificat, id est
Æmuli fe
ribus sumpta.
Ut nec be
quidem valde
Solut statu
statim vnicui
Deducun
sive Scenas ap
Exiis sua
libro. Nam al
Vitiataru
pta raptoris na
Cum ad v
tur. At libe
ci, hic multu
Hinc conc
grantium? qu
Plus notu
Cum testi
cis non absen
Eo acrior
hic vlcera.
In ore ho
Vulgò, more.
Quorum
dent, secura ne

Quidam liber, paullo antè dixisti, planè mitiore. *Sed hæc & sequentia tamen in mendo.*
Non sum, inquit, offensus Aprinâ disputatione.] *Commodè videmur ita fecisse,* Corregio.
cùm libri præferrent, à primâ disputatione.

Perge, inquit Maternus, de antiquis loquaris. vtere antiquâ libertate.] *Scribe*
è scripto: inquit Maternus, & cùm de antiquis loquaris, vtere.

Huic Apro ignotas, & iam mihi partes assignatis.] *E vestigiis priscis*, etiam si
mihi. *Nam in scripto est*, etenim iam si mihi.

Ac non studia solùm morésque.] *Vetus Farnes.* studia modò curasque: aptius ad
sequentia.

Neque modestiæ paruulos assuefaciunt, sed lasciviæ & libertati.] *Vetus: lasci-* PAG. 329.
uiæ & bibacitati.

Quam nullam apud maiores auctoritatem habuerit, statim de curiis. Refe- Defectus locus
ram necesse est.] *Ita & vetus. suspicabar*, statim decursis his. *ἐν δὲ τῶν κούριων*, dicam videlicet
aut promam. *Sed placet magis Rodolphi scriptio*, statim docuero. *Pythæus edidit*, statim audie-
tis: nescio an è libro.

Qui scit quid ira: promptius ad misericordiam, &c.] *Ita scripsi & distinxi, tur-*
bantibus libris.

Mutuabimur aliquid à Peripateticis. hi aptos, & in omnem disputationem PAG. 330.
paratos iam locos dabunt, Academici pugnacitatem.] *Valde mihi placeat cum Rodol-*
pho hæc omnia scribi & distingui: à Peripateticis. aptos & in o. d. p. iam locos dabunt. Acade- Rodolphi con-
mici, Stoici, pugnacitatem; Plato altitudinem, &c. iectura.

Eum qui non quasdam artes audire.] *Malo*, artes adire.

Sed longè magis facultate eloquentiam contineri.] *Rodolphus appositè inserit*, fa- PAG. 331.
cultate & meditatione eloquentiam.

Quæ propriæ circa Oratoriam videntur.] *Rodolphus*, propriæ esse oratorum viden-
tur. *sed ab ingenio, ut solet, non à libris.* Ego insigni metaphorâ locum ornem: propriæ Circo
oratorio videntur. *Quia de exercitationibus loquitur*, eleganter Circum adiungit, qui pugnis
& exercitiis destinatus.

Huius omnibus dictionibus interesse, &c.] *Versus hos aliquot inserui à Farnesiano*
libro, magno libelli huius bono. *Alij enim omnes hic mutili.*

Habebântque ipsius populi diuersissimarum aurium copiam.] *Rodolphus co-*
pulâ adiectâ, populi & diuersissimarum. *Credo fuisse*, populi .i. diuersissimarum. *quæ nota si-*
gnificat, id est.

Æmuli ferro non sudibus dimicantes.] *Manifestò*, rudibus. *Nam hæc à gladiato-* Rudibus dimi-
ribus sumpta. care.

Vt nec benè dicta dissimularentur.] *Rodolphus auctius*: nec malè nec benè: *sententiâ*
quidem valdè fauente.

Solus statim & vnus cuicumque causæ par erat.] *Ita vetus.* Non malè etiam vulgò,
statim vnicuique causæ.

Deducuntur in scenas scholasticorum.] *Diuinabam olim*, scholas. malè. *Nam appo-*
sitè Scenas appellat, loca in quibus fucata illa & personata eloquentia exercetur, velut per lusum.

Ex iis suasoriæ quidem.] *Hic quoque lineas aliquot adtexui*, bonam copiam mihi faciente PAG. 332.
libro. *Nam aliâs, turpiter hæc habant.*

Vitiatarum electiones.] *Rectè. respicit ad legem Scholasticam quæ raptarum dicitur.* Ra-
pta raptoris nuptias vel mortem optet. *Doctissimus Pythæus.*

Cùm ad veros iudices ventum.] *Magna verò hic lacuna, de quâ vulgò nec suspican-* Defectus gran-
tur. *At liber vetus præfert*, & spatio grandi interposito vsque ad ea verba, rem cogitare, adii- dior.
cit, Hic multum deficit. *Et clarum: quia sermo sequens non iam Messalla amplius, sed Materni.*

Hinc conciones magistratuum.] *A libro est.* quàm ridiculè autem alijs, conciones mi-
grantium? quod à concisâ illâ ratione scribendi natum.

Plus notitiæ ac nominis probabat.] *Melius*, parabat.

Cùm testimonia quoque in publicis non absentes.] *Rodolphus: in publicis iudi-*
ciis non absentes. *insirione valdè quidem aptâ.*

Eò acrior qui pugnâs sibi asperas desumpserit.] *Vetus*, acrior per pugnâs. *Aliquid* PAG. 333.
hic vlcere.

In ore hominum agit.] *Emendauit etiam in Historiis, & produxi hanc dictionem.*
Vulgò, more.

Quorum ea natura est, vt secura nolint.] *Clausulâ additâ Rodolphus: vt dubia lau-* Rodolphi le-
dent, secura nolint. *quod qui neget aptum ad sensum esse, ipse sine sensu.* gio.

Quæ

Quæ etsi nunc aptior est, ita erit eloquentia.] *Nobis corrupta hæc videbantur aut mutila. Rodolphus autem concinnat: etsi nunc aptior est veritati, eloquentiam tamen. acutè si ab ingenio, feliciter si à libro.*

Rodolphus
videtur melio-
re & pleniore
libro usus.

Primus tertio consulatu Cn. Pompeius.] *Addit etiam Rodolphus, primus huius rei spatia tertio, &c. nec hæc talia sanè ab ingenio fonte videntur. Ego ex eo scribam: primus huiusce spatia. Sanè etiam post in hac translatione persistit: Quomodo nobiles equos cursus & spatia probant: sic est aliquis oratorum campus. &c.*

Orationibus Asinij, quæ pro heredibus Vrbiniæ.] *Quintilianus me duxit ad emendationem, quem vide libro IV. cap. 1. Nam Asinium disertum pro heredibus Vrbiniæ laudat. In tritis libris erat, Ironiæ: in veteri, Vrbiniæ.*

PAG. 334.

Quem enim oratorem Lacedæmonium.] *Miratur hoc idem Velleius lib. I. in extremo: nec causam dat, quam veram hic habes.*

Nulla in Senatu concordia.] *Sequentia verba pluscula addidimus à libro.*

Non emendare, nec usquam ad votum compositæ.] *Si nihil hic deest, scribam: non emendatæ, nec usque ad. Sequentia etiam in libro Farnes. argumentum est. Quis enim nos.*

Melius fuisset non quæri, quàm iudicari.] *Lego, vindicari.*

Cum optimi citò consentiant:] *Lego, cum in optimâ. Rodolphus autem, cum optima citò censeantur? A fine autem libelli, ut cuius videre est, multa desunt, atque adeò præcipua dissertationis pars. Sed mihi, cum Deo, pausâ hic & finis: cui gratia & gloria in æternum.*

INDEX

ABNO
Abuso
Acbar
men
Accidisse pro
non Accinctu
runt
Acclamatio,
Achaia nomi
Achaia & Ma
sile
Acies barbara
Acilius Auiol
Accusatorum
Acromerus,
Acta diurna
nales
Acta, eorum
Acta Senatus
far, aut ce
Acta ubi rep
Acta reparat
Acta materis
Actis cõficien
Ab actis Sen
Actorum scr
Actuarij
Actuarij in
Actorum ma
ficiendi
natiuitates in
stitutum
professio apu
Acte liberta
Actiaci ludi
Actio legis
Actor public
tori
Actu impro
Addictum
Addua fluui
Adductus, q
Ad hoc
Admissiones
munus fu
Admouere
Amici prim
in Claudiã g
Adoptio fict
Adoptiui lib
tum priu
Aduertendi
36, 137
Adalterioru